

SOCIETATEA DE MÂINE

Cuprinsul:

- PROBLEME SOCIALE:** Despre
Serviciul Social Grigore Bugarin
Feminismul. Activitatea și aso-
ciațiile femeilor române Izabela Sadoveanu
Sfaturi și instrucții: valoarea
poporului român Maria B. Baiulescu
✓ Indreptările sociale în munții
Apuseni Iustin Sava
Aplicațiuni sociologice Ion Clopoțel
- FIGURI REPREZENTATIVE:** Evo-
carea lui Eminescu: 50 ani dela
moarte Vlaicu Bârna
Ioan Căianu Em. C. Grigoraș
Alexandru Papiu Ilarianu: Cu-
rente de idei Ion Clopoțel
- ACTUALITĂȚI:** Centenarul Rege-
lui Carol I, la Academie. — Di-
scursul Regelui Titu Popa
Spre comandamente unice H. Trandafir
- INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE:** Legi-
ferarea învățământului primar
Andrei Șaguna: Școala și învă-
țătorul Petre Andrei
C. Rădulescu-Motru: Misiunea
dascălilor de azi Traian Huniade
Dumitru Corvinul
- PAGINI LITERARE:** Pentru lă-
rătura românească din Banat Volbură Poiană
O variantă bândănească a bala-
dei „Mășterul Manole” Marcel Olinescu
- VIATA INTELECTUALA.** Cărți:
„Țară nouă” de Octavian
Neamțu; „Ochiu de urs” de M.
Sadoveanu; „Japonia” de V.
Nițescu; „Pâinea neagră” de I.
U. Soricu; „Morții vii” de A.
Zente Banciu; „Sbor peste ape”
de Ion Moldoveanu; „Comoara
blestemată” de Ioan Nicolau;
„Arhitectura transilvăneană”
de Coriolan Petranu; „O e-
nigmă istorică” de G. I. Bră-
țianu Titu Popa
- VIATA LITERARĂ:** D. Sabin Ma-
nuilă: Etude etnografice Marcel Olinescu
Liviu Rebreanu și N. Drăganu
membri ai Academiei Române
- FAPTE IDEI, OBSERVAȚIUNI:**
Autenticul satelor. — Chestu-
nea motilor. — Legiurile mun-
citorești. — Practicizarea școlii
primare. — Importul și expor-
tul german. — Reîntrarea
Kremlinului în politica cur-
peană. — „Țară nouă”. — Cu-
cântul Regelui. — Combaterea
tuberculozei la sate. — Un plan
bine determinat. — „O daco-
românie tot există”. — Către
cititori
- COPERTA:** „Țalpa țării” în trei
ipostaze M. Olinescu

Director: ION CLOPOTEL

Inscrisă în registrul Trib. Com.
Ilfov cu Nr. 1927/38. Redacția și
Administrația: București 6, str.
Dr. Asachi 11 (Cotroceni).

APARE TRIMESTRIAL

ANUL 16

Trimestrul Aprilie, Mai, Iunie 1939

no 2

(no 366 dela apariție)

ABONAMENTE ANUALE:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L
Socități culturale, școli . . 1000 L
Liber-profesioniști 600 L
Funcț., studenți, muncitori 500 L
In străinătate: dublu

Abonamente se remit anticipat
prin CEC no. 1218

Vitrina literară a „Societății de mâine“

„Țară nouă“

Octavian Neamțu: ȚARA NOUĂ (Cartea echipelor, ed. Fundației Culturale Regală „Principele Carol“).

Cu nestăpânită curiozitate și sa-voare am citit cartea d-lui Octavian Neamțu secretarul general al Serviciului Social, intitulată *Țara Nouă*. Este prin excelență cartea tineretului românesc ale cărui chemări și răspunderi trebuiesc bine cunoscute și popularizate, pentru a se obține o capacitate maximă de creație folositoare în favoarea obștei țărănești.

Dela eseurile scurte și lapidare, la articolele și studiile mai complexe, apărute în foile și revistele Fundațiilor Regale și până la conferințele dela Radio, culegând atent observațiunile și experiențele anilor de campanie ale Echipelor Regale Studențești, și formulând lozinci noi de îmbărbătare, d. Octavian Neamțu a știut să dea cărții sale o unitate perfectă și aceea direcție spirituală fermă de muncă pe teren, menită să spulbere privitivismul statului românesc și să introducă transformarea mult dorită.

Scopul cărții este formarea și disciplinarea spirituală și științifică a tineretului, care se cere oțelit și în stare să înfrângă rezistențele, oboselele, îndoielele, cărtirile și în-țrețul noian de greutăți ale vieții aspre de țară. Satul e văzut sub multiple aspecte, iar echipierul e pus în gardă asupra ținutei corespunzătoare.

Argumentarea conduce la legitima-rea înființării Serviciului Social, în cadrul căruia 7.500 absolvenți universitari și 30.000 premilitari își fac stagiul social la sate. Serviciul Social va da României o nouă as-șezare, el este „o lozincă de viață și muncă pentru oricare cărturar și conducător al neamului nostru românesc“. Prin eforturile Serviciului Social „Țara românească se prefăce într'un mare câmp de muncă“.

Nu numai perfect inițiat în toate problemele de resort ale Serviciu-lui Social, ci și un militant inimos pe teren și un organizator al ser-viceiilor vastei instituții, d. Octavian Neamțu a pus în mâinile tuturor doritorilor de a fi în curent cu chestiunile de sociologie rurală practică, un *indreptar folositor*, pe care îl recomandăm călduros.

„Ochiu de urs“

Mihai Sadoveanu: *Ochiu de urs* (ed. Cartea Românească, lei 60).

Volumul cuprinde două nuvele mari: cea dintâi cu proporții de ro-man, își ia subiectul din regiunea Sebesului transilvan, iar a doua din viața plină de mister a bălților dunărene.

Vânător pasionat scriitorul Sado-

veanu a cutreerat și plaiuri arde-lenesti, a poposit pe la stâni și o-coale silvice izolate în adâncuri de pădure și a observat modul de viață al muntenilor de acolo, smul-gând din crâmpcele lor de viață motive prețioase și vrednice de a constitui elementele unei drame emoționante. Câteva tipuri din paza vânătoarească sunt splendid caracterizate, cu o artă care știe să se înnoiască și să se ferească de clișee învechite.

În contrast uimitor cu firile tă-cute ale muntenilor ne prezintă în nuela finală câteva tipuri din „cotonul împărăției dunărene“, un-de ocupația este pescuitul și unde temperamentele sunt pornite să is-bucnească în violențe fatale.

Din sguduitorile aspecte ale vâ-natului și pescuitului împletește experimentatul scriitor moldovean țesătura iscusită a creațiilor sale literare. *Ochiu de urs* este dovada tineretului acestui talent care înfrun-tă victorios anii.

„Scurt popas în Japonia“

VOICU NIȚESCU: *Scurt popas în Japonia* este o carte de actua-litate. D. Voicu Nițescu expune istoricul și progresele înfăptuite de Japonia în ultimul timp.

Această țară, mică la întindere, cu o densitate a populației de 142 oameni pe km.² deține suprema-ția rasei galbene în Orient. Locu-itorii acestei țări a Soarelui-Ră-sare sunt dotați cu calități excep-tionale, cu ajutorul cărora ei pre-domină asupra rasei galbene în-conjuratorie.

De religie șintoistă, ei practică și cultul străbunilor, care se obi-snuia și la popoarele din Europa în timpurile antice. Simțul patrio-tic este extrem de dezvoltat la acest popor. Oricare și-ar jertfi viața cu un „hara-kiri“, pentru binele patriei. Totodată japonezul este și foarte modest. El lucrează din greu toată ziua pe un preț mai de nimica, mănâncă puțin și orice și este foarte rezistent la muncă. El e în deosebi ichtiofag. De felul lui este pirpiriu, nedev-voltat în raport cu rasa albă.

El urăște rasa albă. Această ură se va transforma cândva în Peri-colul Galben, și va fi o amenin-țare continuă pentru popoarele albe.

Se spune că acesta ar fi moti-vul pentru care Japonia caută să se extindă spre Occident.

Pentru aceasta ea folosește toate mijloacele posibile de a se înar-ma. Aviația și marina au ajuns la culme. S'au inventat torpile cari sunt conduse de ocupanți, cari își jertfesc viața de bună-voie pentru țară, mergând la moarte sigură. Iată ce însemnează patriotism! Câte nu putem și noi învăța dela acel neam de oameni inteligenți și vicleni. Ei au în-țrebuțat mijloacele dușmanului

pentru apărarea lor, deci pentru făurirea voinții lor ei fac și im-possibilul.

Cartea d-lui Voicu Nițescu mai cuprinde și viața claselor sociale ale acestui imperiu. Notele acestei cărți sunt luate din timpul unei călătorii, pe bordul unui vas ru-sesc numit „Toms“.

Acest jurnal de călătorie, pre-sărat cu ample povestiri ale tre-cutului nipon, merită să fie citit. Dela acest trecut putem să luăm și noi exemple de credință și iu-bire de țară.

(Ed. C. Românească, lei 70).

„Pâinea neagră“

PÂINEA NEAGRĂ (ed. Pavel Suru, lei 80), este volumul de poezii recent apărut, al poetului I. U. Soricu.

Aceste poezii, de subiecte foarte variate, strălucesc prin rima per-fectă și bogăția imaginației au-torului. Din ele remarcăm în pri-mul plan optimismul și munca prin care activitate:

Prin ea s'ar înălța pe tron odată Dreptatea și 'nfrățirea 'ntre popoare.

La începutul volumului se află versuri în legătură cu trecutul po-porului nostru, iar apoi în legă-tură cu țăranul român, harnic din fire și cu meseriași și salahorii. În poezia „Mesterul“, autorul pros-lăvește munca pentru binele ome-nirii. Poetul preamărește munca câmpului în poeziile: „Secerăto-rii“, „Oltenii“, „Păstorii“, „Lucră-torul viei“, precum și viața pe care o duce moțul, în poezia cu același titlu.

În legătură cu natura și feno-menele ei, avem poeziile: „Senin“, „Răsărit“, „Lumina lină“ și „Fur-tuna“.

Deasemeni, în legătură cu lu-mea animală poetul are o serie de poezii, referitoare la câte un animal sau pasăre, căreia îi des-văluie cu gingășie caracterele spe-cifice. În poezia „Ciocărlia“ el ne dezvoltă ideea de libertate; în poeziile „Bufnița“ și „Corbul“ ne arată defectele specifice ale ace-sor păsări, cari ne sunt antipatice chiar după fătura lor. În poezia „Măgarul“ ne este arătată umilin-ța și supunerea, iar în poezia „Căinele“, supunerea și credința.

Autorul are și versuri cu su-biecte în legătură cu credința în Dumnezeu ca: „Rugă în noapte“, „Învieră“, „Liturgie“, „Biserica“, colinde și ultima poezie a volu-mului „Ruga de seară“, în care poetul își exprimă mulțumirea pentru „rostul pe care i-l-a dat“ Domnul pe pământ, arătându-și fericirea care-i cuprinde inima cu o „adiere de mulțumire“.

Cu toate că poeziile acestea le-am citit cu toții în ziare și reviste, mai demult, ele totuși ni se par noi, prin complexitatea ce o dov-desc unite într'un volum.

TITU POPA

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTA SOCIALA CULTURALA

Despre Serviciul social

Problemele de viață românească, încep să-și găsească deslegare după criteriile pornite de jos în sus, sub supraveghierea M. Sale Regelui. Pentru neamul românesc acțiunea aceasta nu este nouă. E o reluare a vechiului gând, care a făurit istoria Domnilor pământenii. Bine înțeles, *azi* trebuie să se țină seamă de cerințele *vremii de azi* și trebuie să se înceapă întâi și întâi cu vindecarea sufletului și să se continue cu reîncetățenirea obiceiului de a gândi, că munca individuală își găsește adevărata ei rostuire numai dacă e făcută pentru binele național, al neamului nostru. Numai așa ne putem găsi justificare în concertul de viață al neamurilor civilizate și putem da o contribuție în bine la evoluția spirituală a umanității.

Dar, după cum o cultură nu poate fi majoră, și deci nu se poate ridica la rang de valoare universală, decât numai atunci când este profund națională, tot așa temeinica ei închegare în *național* nu se poate face decât numai dacă ținem seamă de factorii locali și regionali din domeniul spiritual, biologic și economic, care determină creierea acestei culturi. În raport cu acest adevăr, întoarcerea în sat, în acest bazin din care trebuie să se alimenteze cultura românească, trebuie să se facă pornind dela cunoașterea lăuntrică a spiritualității ce domnește din necunoscutul vremilor în satul românesc. Această cunoaștere lăuntrică, cere un ochiu de fină observație socială, căci există o diferențiere, un specific local, care a pus pecetea formelor variate ale duhului dintr'un sat, dela uliță la uliță. Deasemeni, aceiaș expresie de cultură, ia forme noi trecute prin sensibilitatea sufletului, dela sat la sat, dela regiune geografică la regiune geografică, brodări de forme infinite pe fondul aceleiaș culturi. De vre-o câțiva ani observ cu atenție manifestarea spirituală a masei țărănești din Banat. Am pornit din munți, din lumea păstorilor, acești mari creatori de literatură poporană și am coborât pe mersul râurilor în câmpie, până departe, unde graiul românesc bănașan cu consoanante înmuiate se mărginește cu graiul ardelean și cel crișan. Am rămas uimit în fața splendorilor de forme și culori ale spiritualității autentic românești, care îmi stăruie viu în simțire azi și le văd așternute covor, într'o armonie deplină, în cunoștiința mea.

Pe acest drum, am găsit expresia și manifestarea culturii regional bănașene. Caracteristica ei e o problemă ce se rezolvă prin studierea folklorului, luându-se ca metodă câmpul de spiritualitate. Să ne mulțumim deocamdată constatând că există o cultură românească regională, creată de condițiile de viață în timp, compusă din forme locale, expresia stilului ei. Înмănunchind autenticul regional de pretutindeni, printr'o chibzuită metodă de lucru și valorificând după cum se cuvine spiritualitatea locală, câștigăm neamului românesc baza culturii sale specifice.

Cu aceste considerații, cunoaștem una din problemele care preocupă noile așezări ale statului românesc în general și ale Serviciului Social în special.

Munca aceasta, făcută cu acea conștiință a valorii ei, de care a dat dovadă a o avea generația noastră, rămâne ca o splendidă justificare că semnul vremii e înțeles, că aderența la această muncă se face din lăuntrul sufletului înafară, împrăștiind luminile cu care viitorul își va călăuzi cărarea sa.

Principiile de bază după care se lucrează în cadrul Serviciului Social, nu sunt împrumuturi străine. Metoda de lucru își găsește formă în realitatea socială românească și aici, — meritul de căpetenie al d-lui ministru D. Gusti, — ne găsim în fața unui fenomen sortit să ne învrednicească a fi utili neamului în măsura în care n'am fi bănuir că putem fi dacă se mai lăsa să se rânduiască treburile țării în spiritul unor legi care n'aveau nimic comun cu sufletul și cu tradiția păstrată de sufletul românesc. Iată cu ce își justifică generația de azi prezența în istoria culturii românești.

Odinioară Asociațiunea pentru cultura poporului român din Transilvania, „Astra“, veghea ca uriașul gând șagunian, de a ridica nivelul cultural al satelor, să fie fapt împlinit. Punerea satului românesc din Ardeal și Banat, pe un plan ridicat, de cultură, era o necesitate de viață națională,

Într-o vreme când asuprirea ducea o campanie sistematică pentru desnaționalizarea locuitorilor români. Atunci nu se putea pune problema ridicării sociale a așezărilor românești, într'un plan vast, care să cuprindă în sine toate ramurile de viață spirituală și fizică. Pe deoparte pentru motivul că din lipsa mijloacelor materiale nu se puteau clădi localurile în care cercurile culturale să-ți funcționeze, iar pe de altă parte stăpânirea de atunci n'ar fi permis, devenind „Astra“ o primejdie pentru unitatea statului maghiar.

Azi, însă, condiția istorică de viață fiindu-ne favorabilă în egală măsură pe cuprinsul pământului românesc desrobite până acum, s'a pus problema creierii unei instituții de stat, pentru a face din satele românești realitatea socială a unor așezări civilizate și izvorul culturii românești. Rezultată din cercetările făcute pe teren, din experiența unei munci pozitive, această instituție denumită „Serviciul Social“, a devenit cel mai de căpetenie factor în viața statului. Lucrând pe trei tere-nuri deosebite, dar care fac parte organică din existența națională : biologic, economic și cultural, „Serviciul Social“ nu numai că s'a situat ca cea mai utilă organizare pentru refacerea țării, dar a devenit mijlocul prin care putem cunoaște lăuntricul trebuințelor de viață românească.

E necesar să amintim aici că nu mai poate fi vorba în țara noastră de organizații culturale cu muncă desfășurată în mediul rural, a căror activitate să se manifeste după alte directive. Prin Serviciul Social se contopește într'o singură organizație toată activitatea desfășurată disparat de alte asociații. E de mare însemnătate această unificare a muncii pe întreaga țară, pentru că de acum încolo se va lucra uniform pentru evoluarea neamului românesc, cu limbă unitară și cu unitară structură intimă sufletească, valorificându-se forma, stilul autenticului românesc de cultură, cristalizat de timp în diverse regiuni cu caracter specific local.

Serviciul Social îndeplinește și o altă misiune : însănătoșirea morală a țării prin însănătoșirea sentimentului de familie. Baza de existență a unei națiuni, familia, trebuie întărită din punct de vedere sanitar și economic, spre a se spori neamul cu oameni sănătoși la corp și la minte, pentru a se asigura rezistența biologică a rasei și pentru a se creia gospodăriile înstărite, cheazășii pentru liniștea prielnică dezvoltării culturale.

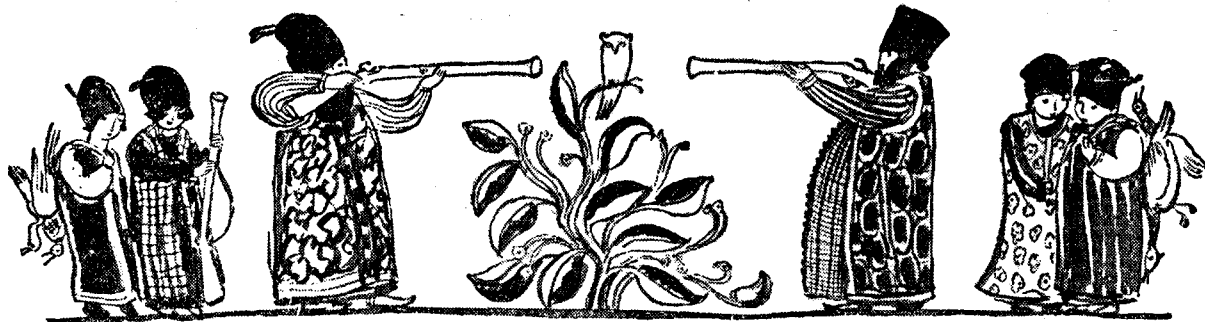
Capitalul cel mai important, averea lui cea mai mare, este munca. Serviciul Social dezvoltă dragostea de muncă ținând seama de realitățile locale. Sistemul emulativ, de întrecere între regiuni și regiuni, se dovedește și aici a fi cel mai eficace.

Mai dăinuie încă și azi izolarea oamenilor cu ocupațiuni intelectuale, de sat. Avocați, medici, profesori, ba chiar preoți și învățători, etc., trăesc într'o totală nepăsare față de părinții lor țărani, față de viața lor, atunci când ar putea foarte ușor să îndrume, să organizeze și să asigure o evoluție satelor unde s'au născut. Cei cari vor veni de acum încolo să profeseze îndeletnicirile lor, nu vor mai putea să-și nostrifice diplomele până când nu-și vor face stagiul cuvenit muncind la sate.

Iată, în linii generale, munca ce se desfășoară în cadrul Serviciului Social. Și aici, ca în toate actele de conducere a țării, gândul M. Sale Regelui, strălucește viu.

GRIGORE BUGARIN

Aplicațiuni sociologice

Deprinderea de a căuta des legătura cu munții Apuseni mi-a fost strecurată în suflet încetul cu încetul, la început în manieră timidă, iar îndecursul anilor în formă tot mai accentuată, devenindu-mi o necesitate de ordin științific-moral și un comandament de ordin practic-social. Cu cât în anii mei de gazetărie și studenție din cetatea Aradului — cetate veritabilă a etnicității la frontieră — fracventam mai regulat satele Zarandului și ale Arieșului Mic și Mare, cu atât mă întorceam tot mai copleșit de grandoarea trecutului, dar în același timp mai frământat și mai chinuit de ardoarea intervențiilor de îndreptare a stărilor imposibile în care-și ducea sbuciumul vieții populația izolată de acolo. Ce contrast: măreție istorică și mizerie omenească acută!

N'a fost numai un vis romantic.

Uneori împrejurările istorice aduceau cu ele o constrângere, o înăbușire, o tensiune atât de poruncitoare, încât intelectualitatea conducătoare se gândia la organizarea rezistenței active (există și rezistență pasivă), contra opresiunilor, chiar în mijlocul vetrei ostășești a legiunilor lui Horia și Iancu.

În țară liberă mi-am propus din conștiința pură a obligațiilor morale, să iau în cercetare atentă și îndelungată acele meleaguri generatoare deopotrivă de extaz înălțător și de pesimism înduioșător.

Iată geneza celor patru cărți: Sociografie românească, Un program de culturalizare a satelor, Regionalism cultural, Direcția realismului social -- economic, scrise între anii 1926 -- 1933.

În vara anului 1938 am condus o excursiune de studii sub auspiciile Subsecretariatului de presă și propagandă, la Turda, Câmpeni, Vidrele și muntele Găina (cu prilejul „târgului de fete”). Iar dela începutul anului curent, deodată cu încredințarea oficială de inspector general administrativ pentru studii, am reluat metodic activitatea în îndoită direcție: *administrativ* înființând și prezidând câte un comitet de studii pe lângă fiecare Rezidență Regală la Cluj, Alba-Iulia și Timișoara, și *sociografic* reluând cercetările personale pe teren în toate plășile muntoase.

O nouă materie documentară a fost consemnată în studii și rapoarte. Cunoașterea a fost adâncită și sistematizată și mai strâns.

Nu rămâne decât traducerea în faptă a instituirii unui organism capabil să satisfacă programul complex de

muncă. Acestui organism i s'ar putea da denumirea de: Comisariat general al satelor răslețe din munții transilvani, urmând a fi înzestrat cu atribuțiuni precise și a-și întinde treptat activitatea și asupra celorlalte complexuri, sociale similare: regiunile maramurășenilor, pădurenților din Hunedoara și bănățenilor din Clisura.

Am întocmit un cadru primar de inventariere a tipurilor de stări sociale din Munții Apuseni, identificând 11 grupuri de probleme. Ministerul de Interne este în posesia vastului meu raport cu specificări de situații și trimiteri la texte precise.

Tot începutul este greu.

În sat se cer introduse instituțiuni cu cari datorează autoritatea centrală a statului, de ordin cultural (școala), de ordin sanitar (dispensarul, infirmeria cu sora de ocrotire, depozitul de medicamente și baia populară), de ordin edilitar (șoseaua și mijloacele de circulație), de ordin economic (birourile de muncă și contractele de angajament, loturile zootehnice, culturile de altitudine, defrișări și împăduririle, etc.).

Acolo trebuie să ia ființă apoi factori economici quasi -- independenți, întreprinzători și cu risc propriu. Ne gândim la circulația bunurilor, la aprovizionare, desfăcere, consum și credit. Resorturi ce ar putea fi implinite de o cooperatie energică, cinstită, plină de inițiative. Acești factori, pentru început, se pot bucura de înlesnirile, concursul și ocrotirea statului, care de altfel e în drept să supravegheze și eventual să fie interesat materialicește la pagubă și câștig.

Și în sfârșit, comunitatea istorică a satului trebuie să râvniască întru a-și înmănușia puterile proprii: această veritabilă învățătură de a umbla pe picioarele proprii, — școală statornică de autoconducere — va primi-o satul dela *Serviciul Social* care reprezintă însuși principiul de organizare al României moderne.

Muncile sunt extrem de variate, după loc, împrejurări, ocupațiuni și sezoane agricole.

Sunt indeletniciri cari aparțin cu strictețe timpului de iarnă. Primăvara are îndatoririle ei. Vara obligă la alte deprinderi. Iar toamna urmează cu toate grijile de aprovizionare pentru iarnă.

Vara este puțin proprie încercărilor de a aduna lumea la sfat și educație. Prestațiile publice sunt anevoioase din cauza împrăstierii mâinii de lucru.

Intervențiunile în conglomeratul acela geopolitic recurg la mijloace oarecum „externe”, aduse dintr'altă parte.

O măsură umană foarte necesară este ocrotirea miilor de lucrători cari pleacă la câmpie pentru săptămâni de zile, fiind expuși la privațiuni, la lipsă de adăpost și hrană, la promiscuități și imbolnăviri. Există o legiuire, care impunea patronatului agricol obligațiuni severe pentru toată această perioadă de cosit, prășit și secerat. Cu atât mai mult ea trebuie aplicată, reînviată și perfecționată în niște zile când omul este tratat cu mult mai atent, întregul aparat al statului fiind de o sensibilitate necunoscută mai înainte față de nevoile obștești, față de modul de existență și muncă al fiecărui cetățean — indiferent de condițiunea sa socială.

Am putea astfel scria ameliorările cele mai arzătoare :

I. VARA. — a) ocrotirea muncitorilor cari pleacă la muncile agricole în șesurile îndepărtate ;

b) săparea de pivniți și strângerea de alimente („naturalii”) pentru cantina școlară ce va funcționa la toamnă ;

c) poduri, șanțuri, poteci, diguri, drumuri ;

d) grajduri comunale pentru reproducători de soi și lot zootehnic ;

e) început de cooperatie în vederea aprovizionării ieftine cu tot felul de produse din țară, neadmițând o diferență de prețuri mai mare decât 5 la sută față de oraș și șes ;

f) reparații la școli, biserici și alte instituțiuni comunale ;

g) câteva încercări de a întemeia cantina școlară cu dormitor (cu cele cinci compartimente) pentru care am pledat (instituțiunea unică, centrală a satelor risipite) ;

h) combaterea epidemiilor și epizootiilor ;

i) îmbrăcarea și înzestrarea cu rechizite a școlărimii sărace ;

j) studiul culturilor de altitudine și obligativitatea grădiniței de legumărie la fiecare casă, prin străduința inginerilor agricoli și reuniunilor feminine ;

k) o conșcriere a brațelor de muncă plecate și studiul posibilităților locale de existență în viitor ; organizarea birourilor de muncă în fiecare plasă.

II. TOAMNA. — a) luarea măsurilor de „înfiere” a satelor izolate și pauperizate, de către particulari bogați și instituțiuni ;

b) introducerea și organizarea turismului în locurile ce se pretează în acea regiune ;

c) înființarea de cursuri de gospodărie practică sub directă supraveghiere a reuniunilor feminine ;

d) rezerve de hrană pentru animale (frunzării, etc.) ;

e) săparea de gropi pentru pomi și alte plantații, procedarea chiar la vaste împăduriri ale malurilor sterpe.

III. IARNA. — a) preocupări pentru construcțiuni de case -- tip potrivit regulilor elementare de sănătate ; în genere nici o școală, biserică, primărie, dispensar etc., să nu se facă după capriciile meșteșugarilor incuți, ci potrivit planurilor de tip standardizat și esteticei comunale, — deci planificarea construcțiilor ;

b) cursuri de albinărit, agricultură, apicultură, zootehnie, pomicultură, etc. ;

c) cursuri despre avantagiile pădurilor și nevoia împiedicării torenților distrugători ;

d) ajutorarea și tehnicizarea meșteșugurilor și industriilor casnice străvechi prin credite populare ;

e) campania drumurilor.

IV. PRIMĂVARA. — a) împăduriri masive pe suprafețe enorme degradate, de sute kilometri cu arbori potriviți ;

b) pepiniere pentru pomi, arbori, cereale, flori, salcâmi și loturi zootehnice pentru cele mai adaptabile soiuri de animale.

Pentru toată vremea preocupări de industrializare a regiunii și exploatare a căderilor de apă. Mai ales într-o vreme când statul a izbutit să se reabiliteze și reculeagă, luând el inițiativele cele mai curajoase și mai organice pentru întremarea obștească, un cuvânt de ordine către industriile particulare cu capitaluri mari, va fi repede ascultat.

Insist aci mai mult asupra manierei practice de procedat pe teren, decât asupra trecerii în revistă a tuturor problemelor. Nu înțeleg să umplu paginile cu un catalog uscat de probleme.

Năravul de până aci a banalizat chiar și cele mai scumpe și ardente probleme de viață, desgustând deopotrivă statul și societatea prin desinvoltura extravagantă a retorilor de răspântie, a politicienilor improvizati și a publiciștilor de inspirație și producție facilă.

Dăm întâietate metodelor realiste de inițiere și prindere practică a problemelor potrivit însușirilor geopolitice și modurilor de viață ale românilor munteni.

ION CLOPOȚEL

O nouă legiferare a învățământului primar

Expunerea de motive a importantei legi

Legea învățământului primar a suferit multe modificări dela 1924 până astăzi, unele dintre ele având caracterul de amănunt sau fiind măsuri pur administrative, altele însă indicând o schimbare de concepție în organizarea învățământului.

Desvoltarea poporului românesc în noul ritm imprimat Statului nostru impunea însă o reformă mai îndrăznească și mai conformă cu trebuințele noastre specifice. Deaceia am crezut necesar să începem cu organizarea învățământului primar, care va trebui să dobândească cea mai mare dezvoltare.

Principiile, cari călăuzesc viața publică românească de astăzi, trebuie să intre în conștiința tuturor Românilor. Incepând cu clasele primare și sfârșind cu Universitatea, școala trebuie să pregătească solidaritatea tuturor forțelor și integrarea lor în Statul creator de valori.

Muncitorul social, care participă la afacerile publice în mod ordonat și ierarhic odată cu breasla din care face parte, trebuie format și educat în vederea rolului pe care va fi chemat să-l joace și în măsura capacității, pe care o reprezintă.

În acest scop școala primară nouă nu se va mai baza pe vechea concepție individuală, ci va accentua mereu ideea de integrare a individului în comunitate și de subordonare față de ea. Pentru aceasta în decretul-lege de față se dă un rol de seamă comunităților de muncă, cooperației, Străzii Țării și Serviciului social, precum și tuturor manifestărilor în care se evidențiază solidaritatea de grup.

În același timp însă pentru crearea și întreținerea elitei conducătoare în Stat, încă din școala primară trebuie să se facă în mod constant selecția celor mai bune elemente, ale căror aptitudini trebuiesc urmărite și dezvoltate cu îngrijire.

Iată pentru ce am impus învățătorului ca o obligație fundamentală observarea elevilor și întocmirea fișei personale a fiecăruia. Și tot pentru același motiv am introdus concursurile județene anuale între cei mai buni elevi absolvenți ai clasei IV și VII, urmând ca cei aleși să dobândească premii și ajutoare pentru a putea urma în școli secundare, fiecare după aptitudinile și preferințele sale.

Profesorul acesta de selecție va fi continuat mai departe în învățământul secundar, Statul având mereu sub privegherea și îngrijirea sa pe cei mai buni elevi, meniți să constituie elita conducătoare de mâine.

Învățământul nostru primar a suferit în genere de faptul că a avut un caracter prea teoretic și depărtat de viață pe deoparte, iar pe de alta cunoștințele pe care elevii trebuie să le dobândească în școală s'au predat elevilor în așa fel încât ele nu alcătuiau un tot armonic, sintetic — ci fiecare obiect de studiu părea că are meni-

rea de a se încadra într'un anumit compartiment cerebral separat de celelate. Aceasta era impresia pe care ne-o lăsa orice examen din care constatam că elevii nu puteau lega cunoștințele între ele și nici nu le putea aplica la viața de toate zilele.

Școala primară are însă menirea de a da copiilor cunoștințele elementare absolut necesare pentru viață. Scrisul, cititul, informațiuni referitoare la obiectele și ființele înconjurătoare, care trebuie să-i servească omului în lupta pentru existență, sunt imperios necesare oricui. În acest scop am înscris și accentuat în această lege caracterul practic și sintetic al învățământului primar.

Nu s'ar putea susține că aceasta este ceva absolut nou în legislația noastră școlară, deoarece și legile anterioare au înscris aceste principii, dar ele nu au fost complet dezvoltate și nu s'au formulat în text de lege ultimele lor consecințe.

Astfel, de pildă, orientarea practică a școlii primare s'a redus la înființarea sporadică de ateliere școlare rudimentare, pentru îndeplinirea formală a unei obligații legale. Mai mult încă aceste ateliere nu au fost înființate după vreun criteriu într'adevăr practic, deoarece nu se poate găsi nicio explicație faptului că la școlile primare din București se fac împletituri de nule întocmai ca și la școala primară din Pipirig sau din cine știe ce colț de țară.

Dar practicizarea școlii primare nu însemnează numai munca de atelier, ci ea poate și trebuie să aibă și un alt sens și anume: în predarea cunoștințelor trebuie să se scoată în relief mereu aspectul practic al lor, legătura cu utilitatea și aplicația la viața de toate zilele.

Cunoștințele elementare de știință naturale, de zoologie și botanică, precum și elementele de fizică și chimie trebuie să se predea având ca punct central de preocupare agricultura cu toate ramurile ei — și așa mai departe pentru toate obiectele de studiu.

În al doilea rând toate cunoștințele trebuiesc introduse în mintea copilului nu în mod separat, ci integrate în unități de viață, căci, numai așa se vor lega indisolubil într'un tot, pe care copilul nu-l va uita niciodată.

Pentru aceste motive am indicat ca metodă de predare metoda integralistă prin care se va executa un program minimal — același pentru toate școlile primare din țară — deoarece toți copiii trebuie să posede un quantum de cunoștințe de bază, care să le facă accesibilă dobândirea unei instrucțiuni superioare în școlile de grad secundar.

Dar, pe lângă acest program minimal, în școala primară va exista și un program de adaptare specială, deosebit după regiunile economice și geografice după sat și oraș.

Acest din urmă program se va stabili la fața locului de către anumite organe care se înființează prin această

lege, Consiliile pedagogice județene și ținutale, în care sunt reprezentate toate autoritățile care se îngrijesc de bunul mers al județului, precum și diferitele categorii de profesioniști, ale căror lumini și sfaturi vor folosi pentru o bună îndrumare a școlii.

În afară de cursul elementar, care durează patru ani, școala primară cuprinde și un al doilea curs de trei ani, obligator pentru toți copiii, care nu urmează nicio școală de grad secundar.

Aceste trei clase au menirea să facă o pregătire profesională levlilor cari le urmează, fiind complet adaptate și specializate după regiunea în care trăiesc copiii. În ele trebuie să învețe copilul de țăran ce însemnează a face o cultură agricolă rațională, precum fiul de orășan trebuie să se deprindă cu introducerea într-o meserie, de care va avea nevoie în gospodăria sa. Fetele vor dobândi o pregătire practică gospodărească similară aceleia din școlile de economie casnică.

Pentru acest motiv am numit acești trei ani clase pregătitoare de muncă. Intrucât nu se vor putea organiza aceste clase dela început în fiecare sat, am stabilit prin lege posibilitatea de a se organiza centre pentru mai multe sate pe o anumită rază de depărtare, iar când satele sunt prea depărtate aceste centre vor avea internat, fiind deosebite pentru băieți și pentru fete. Desigur aceasta se va realiza treptat în măsura posibilităților bugetare. Aceste centre vor avea administrație și buget aparte, fiind dotate și cu o întindere suficientă de teren, pentru a putea face culturi agricole model. La orașe centrele vor avea atelier de meserii.

Actualmente sunt înființate 1210 în toată țara, având un total de 1274 de maestri — ceea ce este foarte puțin față de numărul total al școlilor din România, căci noi avem 15.771 școli primare, cu 36.979 săli de clasă. Este interesant de observat că dintre județele din țară numărul cel mai mare de centre îl are Bucureștii (71 centre), apoi Cetatea Albă 43, Prahova 42, Lăpușna 41, Dolj 31, Ilfov 30 — și apoi celelalte județe cu un număr de astfel de centre se găsește în jud. Odorhei 2, Sălaj 6, Satu Mare 6, Someș 6, Alba 7, Durostor 7, Maramureș 7, Orhei 7, Storojineț 7.

Cu toate acestea cursul superior al școlii primare funcționează în Transilvania și Bucovina mai frecvent decât în vechiul regat, bineînțeles având caracterul teoretic obișnuit până acum la noi.

Deaceia se impune neapărat înmulțirea acestor centre și realizarea efectivă a caracterului practic al școlii primare.

Absolvenții acestui curs supraprimar vor putea urma mai departe în școli de meserii, având de pe a mare înlesnire din cele învățate așa că stagiul lor într-o fabrică sau într'un atelier va fi scurtat și ei vor putea concura la brevetul de lucrător.

Întregirea cunoștințelor celor cari au terminat școala primară, precum și perfecționarea celor mai tineri absolvenți se va putea face prin cursuri speciale organizate de ministerul Educației Naționale în colaborare cu Serviciul Social și Straja Țării.

Neștiutorii de carte sunt supuși obligației școlare până la vârsta de 21 de ani, urmând ca pentru ei să se înființeze cursuri aparte în școli, fabrici, cazărmi.

Trebuie să observăm însă că frecvența școlarilor este în prezent mai mare ca oricând. Astfel dacă facem comparație între frecvența trimestrului I din anul 1937-1938 și cea din 1938-1939, pe ținuturi, constatăm o vădită creștere, deși chiar anul trecut ea prezenta un progres formidabil față de anii anteriori.

Ținutul	Procentul frecvenței Trimestrul I 1937/38		Procentul frecvenței Trimestrul I 1938/39	
	Curs elem. o/o	Curs sup. o/o	Curs elem. o/o	Curs sup. o/o
Someș	77.04	66.98	84.54	72.56
Timiș	78.15	71.24	92.05	82.56
Olt	88.39	59.86	89.59	64.—
Suceava	86.19	73.88	91.45	89.45
Prut	83.68	60.75	91.13	74.21
Mureș	87.65	83.—	88.50	81.09
Bucegi	83.60	56.—	89.30	84.70
Nistru	66.97	51.34	89.03	49.76
Dunărea	76.25	56.78	88.23	67.32
Marea	86.11	63.84	81.10	72.40
Total	81.54	63.80	88.09	73.09

Anul acesta în primul trimestru de școală avem deci la cursul elementar de 4 clase o frecvență generală de 88.09 la sută, iar la cursul superior de 73.09 la sută. Este într'adevăr o cifră care nu s'a atins până acum niciodată. Sunt convins că monopolul cărților didactice înființat anul trecut de către actualul președinte de consiliu d. Armand Călinescu, a contribuit foarte mult la aceasta, alături de ajutoarele care s'au dat copiilor săraci.

Înlesnirile de tot felul care se fac celor nevoiași, precum și severitatea legală cu care sunt sancționați cei ce calcă legea au făcut ca dela 40-50 la sută frecvență școlară, să se ajungă la aproape 90 la sută. Odată cu aceasta se pune însă și problema localurilor de școli, deoarece numărul sălilor de clasă existente nu poate cuprinde totalul copiilor în vârstă de școală. Vom trebui deci să mai construim.

Deasemenea trebuie să constatăm cu bucurie întărirea sentimentului datoriei și conștiinciozitatea învățătorilor cari au revenit la chemarea lor, ceea ce a ajutat foarte mult sporirea frecvenței.

Actualul proiect de lege prevede multe dispozițiuni referitoare la drepturile și îndatoririle învățătorilor, la titlurile și gradele lor, precum și puțința de avansare și pregătire superioară care se dă învățătorilor. Secția primară dela școala normală superioară înființată în acest an deschide noi perspective de înaintare acelor învățători cari, dobândind o cultură pedagogică de caracter universitar, se vor întoarce tot către învățământul primar. Toate organele de control din învățământ se vor recruta dintre absolvenții acestei secțiuni. Tot așa și directorii de școli primare, cărora le-am dat prin acest proiect nu numai atribuțiuni administrative ci și pedagogice, ei având dreptul de a cerceta planurile de lecții ale învățătorilor, de a le da îndrumări, de a ține conferințe didactice cu dânsii.

În ceea ce privește sancționarea abaterilor dela lege și dela datorie am simplificat procedura de judecată din legile mai vechi, adoptând cu foarte mici modificări decretul din anul 1938, prin care se desființau diferite comisiuni de judecată, al căror mecanism greoi împiedeca sancționarea urgentă a celor vinovați.

Deasemenea am introdus modificări în organizarea școlilor normale pregătitoare de învățători, unde se va forma învățătorul nou. Adeseori chestiuni care par de detaliu au o importanță foarte mare în viața școlii, de aceea nu am neglijat nici unele dintre acestea, lăsând bineînțeles foarte multe lucruri la o parte deoarece ele își vor găsi locul lor în regulamentul de aplicare al legii.

P. ANDREI

Ministrul Educației Naționale

Școala românească și învățătorul ei

Cuvinte nepieritoare - adevărat testament al marelui mitropolit Andrei Șaguna
(din Gh. Tulbure: *Mitropolitul Șaguna Sibiu*, 1938)

„Înființarea de fonduri proprii locale, parohiale și protopresbiterale, prin contribuiri de bună voie, ce le va face poporul în naturalii pe timpul secerișului, culesului și la alte ocazii potrivite și binevenite“.

„Nimenia întru nimic nu s'ar găsi despăgubit sau scăzut, de ex. câte câți-va snopi de grâu, secară, orz sau ovăz, câți-va tulei de cucuruz, câte-va cupe de must ș. a.“

„Căci altcum statul prin comunele politice le va face lor școli, și le va pune învățători fără să le întrebe pe ele, și să nu se înșele, ca și cum Statul făcându-le lor școli comunale, ele nu vor contribui la edificarea și susținerea școalei comunale, cât ar contribui pentru școalele lor confesionale cu acea deosebire, ca având ele școale făcute de Stat nu se vor bucura de independență în treaba școalelor, precum aceasta le garantează §-ul 23 din Statutul organic sancționat al Mitropoliei noastre (pag. 366)“.

„În fiecare comună tinerețea înaintată în ani (de sexul bărbătesc și femeiesc) de religiunea noastră, care n'au învățat în pruncia lor, să se adune la anumite zile, — în Duminici și sărbători — sau și în toate serile de eamnă la un loc potrivit, de ex. în școala noastră, unde învățătorii noștri sau chiar preoții vor fi îndatorați a-le propune cetirea, scrierea și compusul. Pentru acoperirea speselor, ce se vor face cu aceste prelegeri, precum și pentru remunerațiunea învățătorilor să se fa că colecțiuni de bani, sau în naturale, între creștinii noștri, și Consistorul e convins, că fiecare creștinu bucuros va da un crucer sau doi în interesul învățământului; deală parte eară îi place a crede, că fiecare învățătoriu, preot sau altcare-va, care s'ar osteni cu afacerea aceasta, își va afla cea mai mare remunerațiune în mulțumirea aceea sufletească, ce o va simți; văzând pe coreligionarii și conaționalii săi cetind și scriind.

Cum că poporul este pătruns de însemnătatea învățământului, și cum că știe, că cauza principală a sărăciei și înapoarea lui intelectuală au fost și este lipsa de învățătură, despre aceasta nu mai incupe nici o îndoială; aceasta o dovedesc proverbele lui despre puterea științei, și cum că are capacitate și înclinare spre învățătură, aceasta și străinii au recunoscut, numai ocaziune să i-se dee“ (pag. 377).

Despre misiunea dascălilor de astăzi

Adevărat indreptar școlar, datorit filosofului-profesor C. Rădulecu-Motru, președintele Academiei Române (din „Românismul“ ed. Fuudațiile Regale, 1938):

„Satul este înființarea unitară cea mai veche și cea mai originală a vieții politice și culturale românești. În sat s'a înfrățit poporul românesc cu munca. În sat s'a format tipul național al țărânului. În sat, ca într'un adevărat Stat suveran, s'a păstrat în decursul vremii autonomia limbii, a obiceiului și a simțului moral românesc“.

„Întărirea a ceea ce a fost bun în sat este cea dintâi operă de prevedere pentru un bărbat de Stat român. Și această întărire, cum să se asigure mai bine, dacă nu prin școală? De aceea o bună organizare a școalei satului, ca un simbol al naționalismului este cea dintâi obligație pe care trebuie să o îndeplinească Statul național român“ (pag. 174).

„Cât de înapoiați suntem astăzi cu împlinirea acestei obligații!“

„Școala satului de astăzi însă este o școală străină de interesele țărănești, este o școală de imitație burgheză, orășenească. În această școală se pierde timpul fiilor de săteni și se risipesc degeaba banii Statului“.

„Organizarea vechiului sat a fost pentru viața poporului românesc o adevărată cetate. În ea s'au adăpostit virtuțile originale ale țărănimii noastre“.

„Din punct de vedere economic, satul românesc ținea mijlocia între colectivismul slav și individualismul latin“ (pag. 175)

„În mijlocul unui haos de popoare, popoare care veneau și se duceau ca purtate de vânt mica organizare a satului s'a menținut, înfruntând toate vijeliile, pentru ca să aducă cu ea după multe secole în urmă, la lumina zilei: minunea istorică a continuității poporului român pe pământul Daciei.

Fără autonomia satelor n'ar fi fost națiunea română“ (pag. 176).

„Satul a fost, în trecutul istovit al țării adevărata cetate a românismului. Așa trebuie să rămână și în viitor. Dar cum cetățile își schimbă armata sa după timp, așa și satul. În forme noi instituționale, satul își va continua vechiul rol istoric dacă spiritul său de autonomie va rămâne același. Satul va fi o cetate a Românismului, deodată cu renașterea spirituală a locuitorilor săi. Sub forme vechi sau noi, este în deajuns să bată în el sufletul tradițional țărănesc“ (pag. 174).

„Vieța satului nu este menită să dispară treptat cu întinderea civilizației“ (pag. 178).

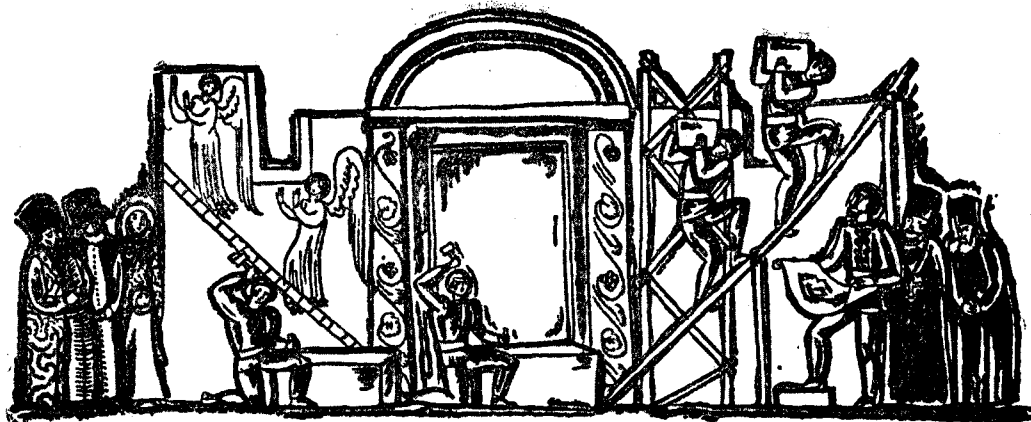
„Între sat și oraș nu este un raport de succesiune, ci un raport, de funcțiune; adică: satul nu este un ce provizoriu menit să dispară din momentul ce s'a înființat orașul, ci este principala condiție de existență a orașului“

„Oraș bogat este numai orașul legat de sate bogate“.

„Școala satului are de scop să pregătească pe fiii de săteni pentru o viață de sat“ (pag. 179)

„Învățătorul trebuie să ție seamă. Datoria lui este să servească pe cei mulți, iar nu pe cei puțini“.

„Căci nu este scris mediului sătesc ca el să fie sărac și incult pe veci“ (pag. 181).

Problema salvării Moșilor din mizeria trecutului

Trăind în această regiune și străbătând-o din copilărie până azi, am urmărit cu un viu interes tot ce s'a scris despre frumusețile ei, despre calvarul moșilor și mizeria acestui popor, sărac dar cu un trecut de jertfă și glorie în paginile istoriei noastre naționale. Din anul 1926, ca funcționar administrativ la prefectura județului Alba, am colaborat la constatări și rapoarte, iar în primăvara anului 1938, când îndeplineam funcțiunea de secretar general al menționatei prefecturi, mi s'a dat însărcinarea să redactez un raport asupra stărei generale din regiunea Munților Apuseni, aparținătoare județului Alba. Intre timp fiind trecut ca șef al serviciului administrativ la Ținutul Mureș, m'am extins din inițiativă proprie și asupra situației Moșilor din județul Turda, care este aceeași.

N'am pretenția unui studiu complex, însă, la tot cazul, el va fi folositor la pregătirea studiului general și planului de acțiune unitară, ce eventual se vor face în colaborare cu specialiștii și factorii celorlalte ținuturi. Descrierea prezentă va conține unele concluzii privitoare la starea morală decăzută a acestei populații, care — probabil — unora li se va părea exagerată, dar durere, în adevărata ei lumină și examinată în toate amănuntele ei din punct de vedere social și al traiului, nu poate fi pusă la îndoială.

Înainte de a intra în tratarea materialului, țin să relev că, am ajuns la convingeri bazate pe comparația cu alte regiuni similare. Am comparat regiunea moșilor cu aceea a *mărginenimii*. Solul și posibilitățile de trai ale acestei regiuni muntoase, la începutul prosperării ei, nu ofereau nimic în plus față de acelea ale moșilor. Din potrivă, cred, că ea ar fi fost inferioară dacă ar fi existat aceleași cauze. Am căutat apoi să cunosc cauzele: *mărginenii* s'au dezvoltat pe *Fundus regius*, bucurându-se mai mult sau mai puțin de libertate. La aceasta s'a adăugat contactul cu sașii (popor privilegiat) și cu lumea civilizată, apoi cu acțiunea națională intensă de cultură și organizare economică. Moșii au fost iobagi ca nici un alt popor, suferind timp de veacuri cea mai cumplită împilare. Ei au fost blocați într-o regiune, ale cărei bogății naturale au fost confiscate de alții. Mereu în zăbucim de descătușare și de revendicări pentru un trai mai omenesc, care a durat și după unire. Pentru a-și putea asigura un minim de trai, au trebuit să cuture re-

giuni cu produsele lor până departe în țară, irosindu-se pe drumuri și istovindu-și animalele cu poveri ca la înapoere să poată aduce o cantitate de cereale pentru traiul familiei. Așa se explică viața lor nomadă atavică, infiltrată de secole în sângele lor.

Deși posibilitatea de trai și civilizație, rațional raportate la mediul economic, puteau fi demult altele, *Statul modern ungar din ultima fază, nu a avut nici un interes să dea curs unei vitalități* care ar fi constituit un pericol pentru el, dovedit în atâtea rânduri prin mișcările de libertate națională. Acest Stat, compus în majoritate din minorități etnice, s'a condus după studii secrete în privința minorităților, tratându-le pe fiecare după importanța și pericolul pe care-l reprezentau pentru el. Unul dintre aceste studii a fost acela al autorului Huszt, în care — posibil — a fost fixată și problema populației pur românești din Munții Apuseni. De aici crearea centrelor și regiunilor ungurești prin infiltrațiuni artificiale, întărindu-le întâi pe aceste, pentruca apoi, treptat, să-și poată extinde opera și asupra celor mai compacte și mai rezistente. În această regiune, el nu s'a ocupat deocamdată, decât de exploatarea aurifere, imperios necesare sporirii etalonului său, cu gândul ca în primul rând să creeze trei centre ungurești: Abrudul, pe care-l subvenționa anual cu 60.000 coroane aur, Roșia-Montană și Zlatna. *Bisericile ungurești monumentale* în raport cu numărul credincioșilor, la loc de frunte — azi fără credincioși — și *mormintele de marmoră* ale lor (mai ales în Roșia-Montană), ne fac deplin această dovadă. Planul de acțiune în Munții Apuseni era pregătit și scadent tocmai în preajma războiului mondial, cu intențiunea deschiderii arterelor Munților și industrializarea ținutului, precum și cu așezarea pură a elementului unguresc la toate exploatațiunile. Legătura era preconizată cu centrele artificiale create în Ardeal și cu actuala graniță de Vest, prin traversarea Abrudului.

Statul ungar s'a micșorat cu un ceas mai de vreme, cum era firesc. Dar în tot răul este și un bine. Dacă Statul ungar ar fi activat în toate domeniile și aici, azi am fi avut de luptat și în regiunea Moșilor cu o infiltrațiune economică maghiară bine organizată. Astăzi Statul român are posibilitatea să dezvolte o regiune pur românească prin înlăturarea oricărui element străin, care nici n'are ce căuta aici, unde în decursul vacurilor s'a

scurs atâta mizerie și atâta împilare. Dureros însă, că, după 20 ani dela unire, suntem încă la început, iar moralul populației a scăzut foarte mult. Problema ideală de revendicări naționale fiind realizată, aceasta nu a mai constituit o preocupare a populației moștești după unire, rămânându-i ca un deziderat mereu cerșit numai salvarea ei din mizeria trecutului vitreg. *Dacă idealul ei ar fi fost canalizat imediat spre o muncă constructivă după un plan sistematic*, azi nu am sta în fața dezastrului, în ca se găsește această populație, care a meritat și merită o altă soartă mai bună. Nu e prea târziu nici acum, dar trebuie pășit la realizări practice fără amânare, începând cu un plan de acțiune imediată, apoi cu unul de lungă durată. Planurile de acțiune dacă vor fi bine concepute și perseverent executate în 30-40 ani, atunci regiunea moșilor poate să devină *una dintre cele mai înfloritoare regiuni similare din Europa*, deoarece este absolut proprie unei dezvoltări economice cu deplin randament, care să asigure un standard de viață din cele mai bune din exploatațiunile ei. Totul rezidă în punerea în valoare a *energiei populației și a bogățiilor naturale*, cari — după părerea mea — sunt mari. Rezumativ: prima acțiune ar consta în refacerea moralului, obișnuirea populației la o muncă rațională prin economia dirijată în toate ramurile de producție ale solului, desfacerea produselor și aprovizionarea în centrele regiunii, abătând-o dela viața nomadă; iar a doua în industrializarea ținutului.

Redau mai jos — laconic — starea actuală în aspectul ei real și remediul conceput.

SITUAȚIA GEOGRAFICĂ

Regiunea Moșilor se confundă cu aceea a Munților Apuseni. Din punct de vedere administrativ aparține la următoarele județe: Alba și Turda (Ținutul Mureș); Arad și Hunedoara (Ținutul Timiș); Bihor și Cluj (Ținutul Someș).

Populația ca numire se împarte în trei categorii: moși, țopi și mocani. Moșii sunt cei din plasa Abrud (județul Alba). Ei sunt descendenții coloniștilor romani la exploatarea aurifere; poartă părul rotunjit pe frunte, iar pe ceafă complet tunși. Țopii sunt cei din plasa Cămpeni. Au fost numiți astfel din timpul când purtau părul împletit. Mocanii formează restul populației din Munții Apuseni, până la poalele lor.

În opinia publică și chiar în paginile istoriei, întregă populație din Munții Apuseni este cunoscută sub numirea de Moși, în urma mișcărilor de libertate națională, la care s'a aliat întragă populația regiunii cu aceeaș însuflețire și aducând aceeaș jertfă glorioasă pe altarul neamului.

Regiunea Munților Apuseni ascunde în ea frumuseți naturale unice în Europa și bogății destul de mari în raport cu alte regiuni similare. Marele profesor De Martonne din Paris a străbătut-o în câteva rânduri, ultima dată în vara anului 1937. El a scris trei studii despre situația geografică și etnografică a ei.

Studiind și această problemă, sunt de părere, că din Ținutul Mureș nu pot fi considerate ca aparținătoare a acestei regiuni, decât următoarele comune:

a) Din județul Alba:

Toate comunele din plasa Abrud: Abrud, Abrud-sat, Cărpiniș, Bucium, Mogoș, Roșia-Montană, Corna și Sohodol.

Toate comunele din plasa Zlatna: Almașul-Mare, Almașul de Mijloc, Almașul-Mic de Munte, Cib, Glod, Nă-

dăștia, Techereu, Feneș, Galați, Pătrîngeni, Presaca Ampoiului, Meteș, Găureni, Poiana Ampoiului, Tăuți, Zlatna, Trâmpoele și Valea-Dosului.

Din plasa Aiud, comunele: Râmet, Ponor, Geoăgel, Izvoarele și Vălișoara.

Din plasa Teiuș comunele: Dealul Geoagiului și Intregalde.

b) Din județul Turda:

Toate comunele din plasa Cămpeni: Albac, Arada, Avram-Iancu, Bistra, Cămpeni, Certege, Neagra, Săcătura, Arieșeni, Gârda de Sus, Scărișoara, Ponor și Vidra.

Toate comunele din plasa Baia de Arieș: Baia de Arieș, Boerești, Brăzești, Muncel, Sartaș, Geamăna, Lupșa, Mușca, Valea-Lupșii, Ocoliș, Runc, Vidolm, Lunca, Poșaga de Jos, Poșaga de Sus, Sălcina de jos și Sălcina de Sus.

Din plasa Iara comunele: Băișoara, Muntele Băișorii, Muntele Filii, Săcel și Valea-Ierii.

Majoritatea acestor comune sunt resirate pe cătune, crânguri și case izolate, pe o rază de 10—20 km. p. Abia câteva sunt concentrate sau au un sat central cu grosul populației.

Dintre aceste centre economice sunt: Abrud, Cămpeni, Zlatna și Baia de Arieș. Abrudul este comună urbană nereședință, iar toate celelalte sunt comune rurale. Ar mai putea fi considerată ca centru economic de consum și Roșia-Montană, care este pur minieră și se află izolată la capătul unei ramificații din artera principală (Cămpeni-Abrud).

STAREA ACTUALĂ

Ca să poți determina această stare, trebuie să fi trăit în mijlocul populației și să cunoști alte regiuni cu asemenea posibilități de producție, cu un standard de viață mai ridicat și cu o civilizație mai bună. Dintr'o comparație obiectivă în raport cu spiritul vremii, pot afirma, că o stare mai deplorabilă nu se poate închipui.

Pentru a demonstra aceasta expun în cele ce urmează: ocupațiunea locuitorilor; mijloacele de trai; salubritatea publică și igiena în general; educația; cultura și spiritul populației; edilitatea și căile de comunicație, etc.

a) Ocupațiunea locuitorilor

Ocupațiunea locuitorilor variază după situația geografică, bogățiile solului și ale subsolului. În general ea este mixtă în următoarele ramuri de producție: agricultura, creșterea vitelor, pomicultura, exploatarea de păduri, industria lemnului, fabricarea cărbunilor din lemn și mineritul de aur.

Mineritul se practică în următoarele comune: Abrud, Roșia-Montană, Bucium, Corna, Valea-Dosului, Zlatna, Trâmpoele, Almașul Mare, Almașul de Mijloc și Almașul Mic de Munte.

Exploatațiunile de păduri și industria lemnului de brad, se practică în comunele din plasa Abrud și Cămpeni, cum este fasonarea lemnului de construcție în ambele aceste plase și specific confecționarea vaselor din lemn în plasa Cămpeni. Cu exploatarea pădurilor de altă esență se ocupă restul populației până la poalele Munților.

În legătură cu aceste ocupațiuni specifice, toată populația din regiune se ocupă și cu agricultura, creșterea vitelor, pomicultura, apicultura, etc., exploatate rudimentar și cu prea puțin randament.

1. Agricultura

Agricultura constă din cultivarea cerealelor: grâu de primăvară, secară, ovăz, orz și porumb. Pe terenurile accidentate (circa 80—90% din terenul arabil) arătura se face cu plug schimbător. Arăturile pe aceste terenuri se fac în condițiuni foarte grele, fără spor și cu eforturi de muncă, cari nu asigură producția în raport cu munca depusă. În foarte multe cazuri populația nu scoate nici sămânța din semănăturile de grâu și secară. Producția porumbului în majoritatea regiunii, cultivat pe văi, este minimă, iar în multe cazuri expusă să nu se coacă. Dacă terenurile însămânțate, cari nu produc grâu, secară și porumb, ar fi cultivate cu plante proprii regiunii alpine, sau ar fi lăsate ca fânețe, ar asigura o rentabilitate mult mai mare din alte culturi. Deci se impune o clasificare a terenului arabil și o directivă rațională pentru cultivarea lui.

2. Fânețele și pășunatele

Atât fânețele cât și pășunatele nu au fost curățite niciodată. În general sunt pline de mușuroaie, spini și plante veninoase, cum este ceapa ciorii (*colicum-autonale*). Această plantă amărăște laptele, iar produsele lui devin inconsumabile. Populația nu are idei despre cultivarea plantelor de nutreț, însămânțarea pășunatelor cu iarbă nobilă și despre folosul lor. Agronomii, cari au funcționat în această regiune, susțin, că se poate face însămânțarea pășunatelor cu timofteia (*flemu pretaense*), 6 kgr. la iugăr. Din cauza necurățirii, pășunatele și fânețele nu sunt suficient fertile.

3. Pomicultura

O pomicultură nobilă este inexistentă, deși ar fi foarte rentabilă, atât pentru comercializare cât și pentru consumul propriu. Unii învățători, cari au făcut experiență în această regiune, susțin, că pomii nobili produc numai dacă sunt aclimatizați. Puiții trebuie altoiți și crescuți în mediul regiunii.

4. Apicultura

Este sub nivelul ori cărei regiuni. Populația nu cunoaște coșnițele sistematice și nici nu are vre-o cunoștință în această direcție. Puținii stupi, cari sunt, se cultivă în coșnițe rudimentare, confecționate din nule. La extragerea mierii distrug și stupii (după terminul popular: „tae stupul”). Apicultura — pe lângă comercializarea mierii — ar servi la consumul propriu al populației în locul zahărului.

5. Silvicultura

Constituie ramura de existență seculară a populației moștești, cu toate că bogăția imensă a pădurilor nu a fost a ei. Cu ocazia reformei agrare — pe lângă puținele păduri posesorale — comunele au fost împroprietărite cu terenuri de pădure destul de mari, parte pentru a le transforma în pășunate. Inconvenientul la exploatarea lor rațională este, că nu au căi de comunicație până la limita necesară, nici măcar drumuri comunale accesibile cu carele. Această populație nu a fost obișnuită cu prestația în interesul ei. Din lipsa accesului s'a nimicit o enormă cantitate de material lemnos.

De altă parte populația nu are cultul pădurii, deși a trăit secole în mijlocul ei. În pădurile unde are acces, lasă să se putrezească lemnele căzute sau tăiate. Nu le folosește nici pentru trebuințele ei. Când exploatează, taie lemnul de brad dela înălțimea de om. Terenurile degradate și dealurile, cari nu pot fi folosite nici ca pășunate, nu s'au mai plantat deși s'ar putea planta cu puiți variați pentru lemn de construcție (pini, frasini, salcâmi, etc.). Susțin că o bună parte din traiul populației din Munții Apuseni l-ar asigura în bune condițiuni exploatarea rațională a pădurilor, bineînțeles fără a-și pierde timpul pe drumuri cu săptămânile. Se impune în această privință un studiu din partea specialiștilor pe care să-l pună de acord cu asigurarea rentabilității de exploatare în favorul populației, cu planurile de amenajament și interesul proprietarului (Statul, comuna sau posesorul). Acest studiu este necesar să se extindă și asupra terenurilor cari pot fi plantate sau replantate.

6. Creșterea vitelor

Este sub nivelul oricărei regiuni cu asemenea posibilități. Nu sunt animale de reproducție de rasă corespunzătoare și nici stocul aproximativ de animale (tauri, bovine, cabaline, ovine și porcine) cât ar putea suporta regiunea. Un alt neajuns este că nici nu le știu îngriji. Iarna vitele și caii sunt plini de baligă. Nu sunt țesălate cu lunile. Nu le știu nutri rațional și cu cruțare (cât fân în iesle, atâta și sub vite). N'au idee de nutrirea artificială (nutrețul tocat, sfeclă, etc.). Grajdurile și cotețele sunt scunde și cât se poate de murdare. Porcii de sămânță se nutresc cu baligă de cal. Produsele animale nu le știu exploata, prelucra și comercializa.

7. Industria lemnului

Constă din fasonarea lemnului de brad pentru construcții (grinzi, caferi, scânduri, etc.) și confecționarea de vase din lemn (ciubere, donițe, etc.) și cercuri. Fără îndoială această ramură de producție se execută cu multă dexteritate, iar aceea de vase cu o adevărată artă. În plasele Abrud și Câmpeni sunt cei mai buni dulgheri, cari ca și țopii — cu ciubere și cercuri — cutreeră centrele unde găsesc de lucru până departe în țară. Populația care se ocupă cu industria lemnului, se aprovizionează cu material lemnos din pădurile Statului, comunelor sau posesorilor. Parte cumpără materialul fasonat dela fabricile de cherestea, cari în Munții Apuseni sunt puține. Mai multe sunt firezele mănate de apă — proprietatea individuală a moșilor. Industria lemnului ar fi foarte rentabilă, dacă s'ar pune de acord interesele arătate la punctul 5. Îndeosebi este defectuoasă desfacerea produselor și mai ales aceea a vaselor de lemn și cercuri, moșii pierzându-și timpul pe drum și consumând o parte din câștig până a ajunge acasă. Cu ei duc uneori și copiii (băieți și fete) obișnuindu-i astfel la viața nomadă și cerșit.

8. Fabricarea cărbunilor, obele, etc.

Cu această ramură de producție se ocupă mocanii din comunele apropiate de centre, adică cei mai săraci dintre ei. Cărbunarii încarcă câteva părechi de desagi de cărbuni pe cai sau asini și le transportă la oraș, unde le valorizează la fierări sau case particulare. Tot acești mo-

cani săraci confectionează obede, spițe de roți, loici, coade de unelte, etc., pe cari le transportă prin acelaș mijloc la oraș. Prețul pe care-l câștigă cărbunarii și lem-narii, este foarte minimal. Abia se pot aproviziona cu o cantitate mică de cereale, pe cari o transportă la înapoere cu acelaș mijloc.

9. Mineritul

Populația minieră îl practică parte ca muncitori la exploatațiunile aurifere ale Statului din Roșia-Montană și la diferitele societăți miniere (Mica, Pyrita, Breaza, Aurul, etc.); parte ca mici proprietari de mine așa numiți „Pe cuxe”. Muncitorii câștigă prețul zilei de lucru (40—80 lei la zi); iar micii minieri la noroc (10—20 gr. lunar), în care se cuprinde și regia (unelte și explozibile). Cei mai săraci spală nisipul din Valea-Abrudului, Arieș și Ampoi, alegând câte 2—3 grame aur lunar.

Munca micilor mineri se produce de obicei: tatăl ca mai tare lucrează în mină; copiii cără minereul în coșuri de nuele pe cai la domiciliu, unde sunt instalate șteampurile; iar mama stă la gospodărie și la șteampurile mănate de apă, în care se pisează minereul.

Nemulțumirile micilor mineri sunt:

a) Nu au explozibil suficient cu preț redus, mai ales dinamită. Minerii trebuie să se deplaseze din toate comunele la Abrud pentru explozibile. Primesc numai o cantitate mică și li se acordă numai de două ori pe săptămână. Aceasta le cauzează pierdere de timp.

Solicită să se înființeze depozite: în Roșia-Montană la minele Statului; în Bucium la Societatea „Aur” sau „Industria Aurului”, iar în Zlatna la Societatea „Pyrita-Breaza”, — cari au depozite amenjate în acest scop.

b) Prețul aurului este mult sub nivelul celui mondial. În contrabandă se plătește cu 60—80.000 lei mai mult kilogramul.

c) Nu li se acordă împrumuturi pentru investițiuni. Creditul aurifer le pretinde multe formalități, precum și anticiparea speselor de deplasare a comisiei de expertiză. Aceasta se deplasează dela București. Pentru o singură deplasare le pretinde circa 30.000 lei spese, cu care ocaziune examinează circa 10—15 cereri. În urmă majoritatea cererilor se resping ca neîndeplinind condițiunile.

d) Minerii din Roșia-Montană, Bucium și Corna, nu au apă suficientă pentru mănarea șteampurilor. Cele 5 bazinuri artificiale, cari captează apa din ploi, zăpadă și izvoare, s'au umplut cu nămol. Ele nu mai au capacitatea îndestulătoare de acumulare. În trecut curățirea lor s'a făcut pe cheltuiala Statului.

e) Majoritatea terenurilor micilor mineri „Pe Cuxe” nu sunt întăbulate (înregistrate) la numele lor. Drepturile de exploatare întârzie din această cauză. Li se cer pentru dreptul de exploatare multe formalități și taxe pe cari nu le pot suporta.

În cursul anului trecut din aceste doleanțe au fost satisfăcute următoarele: Prețul dinamitei a fost redus dela 120 la 90 Lei (reducere minimală).

Prețul aurului s'a urcat dela 153.000 și 173.000 Lei la 220 000 Lei kilogramul (nici acesta nu este cel mondial).

S'a înființat un depozit de explozibile la minele Statului din Roșia-Montană și s'a promis că se va înființa și în Bucium și Zlatna, dar până în prezent nu s'au înființat.

Pentru curățirea lacurilor s'au făcut studiile necesare, însă până în prezent lucrările nu au fost executate.

b) Salubritatea publică și igiena în general

În anii din urmă s'a dat o deosebită atențiune problemei sanitare din Munții Apuseni, care s'a constatat, că este cât se poate de detestabilă. Acțiunea însă a fost numai în privința construirii de dispensarii, starea menținându-se și până în prezent la acelaș nivel precar. Aceste dispensarii, o parte nefiind demult înființate, iar altele în curs de construcție, nu au putut aduce până în prezent o îmbunătățire sanitară.

Acțiunea sanitară însă a acestor dispensarii pare a fi prea anemică, față de ravagiile bolilor ce bântue, deoarece, deocamdată starea actuală este în legătură și cu alte cauze de natură socială și standardul de viață foarte scăzut. Populația nu are nici cea mai elementară cunoștință despre igiena individuală, a locuințelor și gospodăriilor. Dacă intri într'o casă, aspectul care se înfățișează dovedește deplin această lipsă de cunoștință. Într'o cameră scundă locuiesc 5-10 membri cari compun familia. Tot în această cameră se află într'o disordine: mobilier (sumar), hăinărie, alimente și unelte de gospodărie; iar iarna: viței, miei și iezi de curând fătați.

Nu mai puțin primitiv este aranjamentul și curățenia gospodăriilor. El constă în majoritatea cazurilor dintr'o casă de locuit (cameră și tindă), grajd (poiata) și cotețe, așezate sau lipite una de alta sau cu grajdul și cotețul în fața casei către uliță, deși teren au suficient pentru aranjarea unei gospodării raționale. Curțile sunt pline de gunoi, grajdurile și cotețele necurățite cu lunile. Majoritatea nu au closete, deși material au suficient pentru construirea lor.

În ce privește viața și traiul populației, susțin că ea nu are descernământ în această privință. Nu știe a prepara o mâncare cum se cade nici din ce are. În schimb consumă foarte mult alcool și tutun. Alcoolul îl fabrică din poame și în mare parte clandestin din porumbul cumpărat dela țară. Sunt prea multe cărciume. Ca exemplu dau comuna Roșia-Montană, unde la o populație de 2167 locuitori sunt 20 cărciume. La traiul rău și alcoolism, se mai adaugă promiscuitatea. Nă mă mai extind asupra ei, căci este prea banală, mai ales că la menținerea ei contribuie și unii din factorii conducători ai comunelor, cari ar fi putut infiltra cel puțin un grăunte de deșteptare.

Inerent acestor împrejurări, bolile sociale fac adevărate ravagii. Din fericire — după cum spun medicii de circumscripție — sifilisul nu este atât de răspândit, cum au afirmat unii cari nu au adâncit problema sanitară din această regiune. El bântue numai în unele comune. Această constatare s'a apreciat în urma analizelor trimise de medicii de circumscripție. Mai grave sunt tuberculoza și boalele în legătură cu nașterile, provenite din lipsa de igienă și dintr'un trai foarte rău și greu. Boalele în legătură cu nașterile provin și din motivul, că nu sunt moașe comunale diplomate. Lehuzele sunt îngrijite de babe (moașe empirice) și de multe ori nașterile se produc chiar și fără asistența acestora.

Din cele arătate susțin, că acțiunea sanitară nu poate da un rezultat eficace prin instituțiile create și ce se vor mai crea și prin personalul sanitar, decât printr'o acțiune concomitentă de redeșteptare la un trai mai omenes, la o viață morală și activă.

c) Educația și cultura

Sunt foarte înapoiate, deși populația are o inteligență naturală vie. Nu exagerez, dacă spun că în această regiune este cel mai mare procent de analfabeți. Din sta-

tistica școlară se constată, că din numărul de copii recenzați frecventează în medie 3 — 50 la sută. Este o mare lipsă de localuri de școală corespunzătoare. Deasemenea și de învățători. În Munții Apuseni opera constructivă școlară în trecut — sub regimurile politice — a fost aproape inexistentă. În alte regiuni mai bogate, s'au clădit localuri de școală impunătoare, la cari au contribuit într-o largă măsură Statul și județele respective. Aici nu s'a făcut nici strictul necesar. Tot astfel nu s'a ținut seamă de repartizarea unui corp didactic în număr suficient și selecționat, pe când în alte regiuni și mai ales în orașe este un supranumăr de învățători.

O adevărată tristețe este mizeria în care trăesc copii de școală ai Moșilor. Majoritatea sunt rău alimentați și iarna nu au încălțăminte necesară pentru a putea merge la școală. Medicii de circumscripție au semnalat cazuri de alimentație a copiilor de școală neînchipuit de rea. Au aflat, dintre cei cari nu pot merge acasă la prânz din cauza îndepărtării, nutrindu-se cu mămăligă rece și bând dintr'o sticlăuță oțet de poame ca accesoriu. Cantinele școlare recent înființate au ameliorat în parte această situație, însă perfectă lor organizare întâmpină dificultăți, întrucât contribuția populației, în natură și bani, este extrem de redusă, deoarece ea însăși are un standard de viață cât se poate de scăzut.

În ce privește construcțiile școlare și întreținerea lor, țin să remarc împrejurarea, că din bugetele comunelor nu se pot realiza. Comunele au un venit ordinar minimal în raport cu cheltuielile și obligațiunile impuse prin diferite legi. Venituri extraordinare obțin în cazuri rare din exploatarea vre' unui parchet extraordinar.

Bugetele lor regulate variază în medie între 30.000 — 200.000 Lei. Din aceste bugete — pe lângă celelalte cheltuieli obligatorii — este imposibil să poată întreține unele câte 2 — 4 școli primare în diferite cătune.

În regiunea Munților Apuseni în cei 20 ani dela unire nu a existat nici o activitate extra-școlară și de culturizare din parte preoților, învățătorilor și în general a intelectualității. Totul s'a redus la cercetarea bisericii și la învățământul primar desfășurat în condițiuni nesatisfăcătoare (mizerie, lipsă de control eficace, corp didactic compus din suplinitori etc).

Spiritul populației din punct de vedere creștinesc este formalist. Poporul este iubitor de biserică și credință. Moralul în fond este foarte stricat, arătat și la capitolul „salubritatea publică“. Alcoolismul și promiscuitatea socială sunt practicate pe o scară foarte întinsă. Cauza promiscuității sociale este păstoritul, viața nomadă și nivelul de cultură redus. La excesul de alcool contribuie și numărul prea mare de cârciume.

d) Edilitatea și căile de comunicație

Edilitatea comunelor este din cele mai primitive, afa-ră de aceea a câtorva centre. Cea mai mare parte a locuințelor sunt compuse dintr'o cameră și tindă, scunde și fără lumină suficientă. Ele au un cubaj insuficient față de numărul membrilor familiei. Cuptoarele de gătit și încălzit în mare parte le formează „băburile“. Dependențele (grajduri și cotețe), deasemenea sunt primitive. Întreagă gospodăria are aspectul unei situații rudimentare, lipsită până în prezent de orice îndrumare rațională din partea oficialității. Așezarea gospodăriilor și murdăria, care domină în ele, am arătat-o la capitolul „sanitar“. Aceste comune nu au avut nici când un plan de sistematizare. Este adevărat, că în cele mai multe comune nu se poate face o sistematizare perfectă din cauza

situației geografice. Dar oricum ar fi terenul de accidentat, sau gospodăriile izolate, totuși s'ar fi putut crea o normă, pentru a nu fi lăsată edilitatea în voia soartei, să construiască fiecare după cum îl tae capul și cu nepri-cepere, făcându-și case în care o viață normală nu este posibilă și gospodării lipsite de orice cumpănă. Plan de sistematizare s'ar putea face pentru comunele și cătunele mai concentrate, precum și o normă edilitară generală, elaborându-se planuri de case tip pentru 1 cameră și bucatărie, 2 camere și bucatărie, etc., precum și pentru dependențe și așezarea lor sistematică. În această regiune materialul din care se construiește pentru fundament este piatra, iar pentru rest este lemnul (bărne), ambele din abundență și puțin costisitoare. Singur acoperișul din țiglă, pentru desființarea acoperișului din pae sau șindrilă, ar constitui o problemă de cheltuială mai mare. Astfel din materialul, pe care-l are populația la îndemână s'ar putea face o edilitate igienică și estetică, fără prea mare cheltuială. Ar consta numai din executarea unui plan impus, care nu ar fi o greutate deoarece întreagă populația este foarte îndemânată în ale dulgheritului, iar dimensiunile nu constituie decât o mică diferență de preț. Numai osteneala ar fi mai mare. În alte regiuni alpine se găsesc locuințe și gospodării — construite din lemn ori unde ar fi așezate ele — igienice și estetic aranjate. Dece nu s'ar putea face și în această regiune, unde materialul este aproape pe nimica?

În ce privește căile de comunicație în timpul din urmă s'a construit mult. Totuș, luând în considerare problema esențială mult accentuată „deschiderea arterelor Munților Apuseni“ este departe de o circulație lesnicios accesibilă până la limitele necesare, care ar putea da o în-viorare vieții economice. În general trebuie să accentuez — în afară de problema căilor de comunicație principale, arătată mai jos — lipsa drumurilor comunale, necesară la transportul materialului lemnos, arătată și la pasajul „silvicultura“, care constituie o problemă vitală de existență și de exploatare rațională a materialului lemnos. Aceste căi de comunicație pentru valorificarea bunurilor sunt tot atât de necesare ca și arterele principale, mai ales în cazul, când se vor crea debușee în centrele moștești.

În regiunea Munților Apuseni, aparținătoarea Ținutului Mureș sunt următoarele căi de comunicație principale:

1. Soseaua națională Alba-Iulia-Zlatna-Abrud, în lungime de 65 km., cu o ramificație din punctul Zlatna la Almașul-Mic de Munte în lungime de 25 km. (șosea județeană).

2. Șoseaua națională Turda-Buru-Câmpeni-Abrud în lungime de 105 km., cu următoarele ramificații: Buru-Aiud 31 km., Buru-Iara-Băișoara-Valea Ierii 26 km.; Poșaga de Jos-Poșaga de Sus 18 km.; Gura Roșiei-Roșia-Montană 8 km., (șosele județene).

3. Șoseaua națională Câmpeni-Săcătura-Albac-Scărișoara-Arieșeni, în lungime de 43 km., cu o ramificație dela km. 9, Vidra-Avram Iancu 30 km., (șosea județeană).

4. Șoseaua județeană Aiud-Râmeț-Mogoș-Abrud, în lungime de 77 km.

Această șosea este trasată pe culmea munților și este inaccesibilă cu poveri, iar iarna cu nici un fel de vehicul. A fost construită în timpul fostei stăpâniri pentru interesele colegiului „Bethlen“ din Aiud la exploatările de păduri și pentru favorizarea centrului unguresc Aiud.

5. Calea ferată îngustă Alba-Iulia-Zlatna.

6. Calea ferată îngustă Turda-Câmpeni-Abrud.

Analizând această comunicație în raport cu felul de

viață din trecut, ea justifică deplin viața nomadă a moșilor. Neavând debușee în centrele regiunii pentru desfacerea și aprovizionarea lor la ei acasă, a trebuit să parcurgă aceste distanțe enorm de lungi, cu poveri, secole de arândul, petrecându-și viața mai mult pe drum, decât în familie. Este o distanță colosală de parcurs din punctele cele mai îndepărtate (Avram Iancu, Vidra, Certege, etc.), până la Turda și împrejurimile ei, centrele de pe Valea-Mureșului, Târnave etc., până departe „în țară”, cu tracțiune animală (car cu boi). Considerând, că ei pleacă cu poveri din aceste puncte la cel mai apropiat centru și dacă aici nu pot desface produsele, merg mai departe, ca să ajungă în punctul Teiuș și de aici pe Târnave, trebuie să parcurgă dela 150 — 200 km. În cele mai bune condițiuni le trebuie cel puțin o săptămână de drum.

Ca un desiderat aproape secular, Moșii au cerut să li se construiască un drum mai scurt, cel mai natural și mai lesnicios accesibil — și anume drumul: Teiuș-Cheile Râmețului-Mogoș-Abrud, ca să ajungă în punctul Teiuș și de aici în dreapta și în stânga pe Valea Mureșului, apoi pe Târnave, unde au cele mai importante debușee, drum care le-ar fi scurtat distanța aproape la jumătate de către aceste centre și în plus ar fi fost cruțați de greutatea pantelor.

Din stăruințele Excelenței Sale domnului Rezident Regal al Ținutului Mureș, General Dănilă Papp, acest drum este în proiect de a se realiza. Din aprecierile Excelenței Sale, care a examinat situația la fața locului, parcurgând anumite distanțe pe jos (10 — 15) km.), acel drum ar servi — pe lângă o comunicație ușor accesibilă și scurtă — interesului strategic și turismului. El ar lega centrul Munților Apuseni cu Teiușul (nod de cale ferată importantă în nomenclatura internațională). Acest drum va fi trasat paralel cu un râuleț și va avea o singură pantă (în dealul Mogoșului), incomparabil mai bun din punct de vedere al comunicației ca celelalte artere principale. Punctul cel mai greu este spargerea Cheilor în semi-tunel, pe o distanță de circa 1500 metri. Dar aceste „Chei” și împrejurimile lor prezintă o frumusețe unică în Europa. Dela Teiuș vor putea parcurge o mulțime de turiști pe acest drum, atrași de frumusețile naturale, al căror contact cu locuitorii va da un impuls de civilizație și înviorare economică.

Susținând, că arterele de comunicație sunt o condițiune esențială pentru prosperarea economică și de civilizație a unei regiuni, trebuie să accentuez faptul, că șoselele principale, cărora în timpul din urmă li s'a dat o deosebită atențiune, nu sunt suficiente pentru a da randamentul necesar. *Această regiune din toate punctele de vedere — strategice, economice și turism — trebuie să fie traversată necondiționat de o cale ferată normală dela Valea-Mureșului spre granița de Vest.* Ea s'ar putea realiza prin normalizarea unei din cele două căi ferate înguste (Alba-Iulia-Zlatna sau Turda Abrud) și traversarea ei până la limita necesară, dacă eventual nu ar fi consult legarea Abrudului cu Teiușul pe aceeași rută prin „Chei”, descrisă mai sus. Normalizarea calei ferate Alba-Iulia-Zlatna și prelungirea ei, ar da o mare dezvoltare Albei-Iulia citadela românismului, a cărei dezvoltare este reclamată de interese naționale superioare și capitală a Ținutului Mureș. În acest caz Alba-Iulia ar deveni un mare centru românesc la poalele Munților Apuseni, prin impulsul dat și de regiunea Moșilor. De sigur aceasta constituie o importantă problemă, care trebuie să fie cumpănită din toate punctele de vedere, formând obiectul unui studiu documentat, sub-

semnatul lansând numai ideea, bine înțeles din considerațiunea de a se crea din Alba-Iulia un mare centru românesc, prin aportul regiunii Moșilor, din care motive eu înclin spre această ipoteză.

Rezumând capitolul stării actuale, susțin, că situația din Munții Apuseni este cât se poate de precară.

1. Ocupațiunea locuitorilor nu le asigură un trai omnesc din cauza mijloacelor primitive de exploatare.

Nu au economie dirijată nici într-o ramură de producție, concepută și adaptată la mediul geografic și economic.

După actuala producție, cu un procentaj aproximativ pot să afirm, că dintre locuitori:

10% nu posed porumb, legume și zarzavaturi, porumbul nefiind propriu regiunii pentru cultivare, iar legumele și zarzavaturile o parte din ele, dar nici aceste nu le știu cultiva;

10% posed grâu și toate celelalte alimente;

30% posed untură, lapte și derivatele laptelui;

5% posed foarte puține alimente și

10% nu posed nimic din producția proprie.

Toate alimentele sunt primitiv exploatate și folosite.

2. Salubritatea publică și igiena în general este cât se poate de detestabilă, majoritatea locuitorilor neavând nici cea mai elementară cunoștință.

Bolile sociale, alcoolismul, promiscuitatea socială și necurătenia fac adevărate ravagii: natalitate și mortalitate mare.

3. Educația și cultura sunt extrem de înapoiate în raport cu spiritul vremii, deși populația are o inteligență vie și un rezervor de energie bogat, dar rău întrebuințate.

Nu sunt școli primare suficiente și corespunzătoare.

4. În întreaga regiunea nu există personal specialist suficient și pregătit pentru ramurile de producție sub-alpine.

Preoțimea, corpul didactic și în general intelectualitatea regiunii nu-și fac datoria cum ar trebui.

De altfel învățătorii nici nu sunt suficienți și nu s'a avut în vedere o selecționare a lor.

Organele administrative locale nu sunt destul de vi-gilente. Sunt lipsite de inițiative și de o activitate pe teren, totul rezumându-se la birocrațism.

5. Inerent acestor împrejurări, majoritatea populației din această regiune — deși neîntrecut de patriotică, inteligentă și cu un rezervor de energie bogat — nu are descernământ economic, cultural și moral.

Ea ar vrea o soartă mai bună, pe care singură și fără o îndrumare nu și-o știe crea.

6. Cauzele sunt iobăgia și stăpânirea vitregă din trecut, care a ținut acest popor într'un standard de viață inferior posibilităților sale de existență.

O altă cauză este, *dela Unire până în prezent, a fost lăsat să se zbată în același zbucium al mizeriei. Toată acțiunea s'a rezumat numai la studii și reportagii de ziare, fără a se păși la realizări practice pe teren.*

REMEDIUL CONCEPUT

a) Starea actuală s'ar putea remedia în scurt timp printr'o acțiune imediată și perseverentă: educativă și de culturalizare; de salubritate publică și igienă; economie dirijată în toate ramurile de producție ale solului; satisfacerea doleanțelor micilor minieri etc., ridicând astfel starea morală și standardul de viață al populației.

b) S'ar putea apoi ajunge la o adevărată înflorire printr'o acțiune mai mare: înființarea de cooperative de valorificarea producției; deschiderea de noi artere, în-

tre cari necondiționat și o cale ferată normală; construcții în toate domeniile (școli, biserici, cămine culturale, locuințe și gospodării raționale); organizarea turismului; raționalizarea industriei micilor minieri și înființarea de industrii potrivite.

c) În acest scop trebuie în primul rând să se determine precis regiunea moșilor; să se conceapă un plan de acțiune unitară, fixându-se în fiecare loc ce trebuie să se facă, până în cele mai mici amănunte.

Acest plan să fie executat perseverent prin cele trei ținuturi, la cari aparține regiunea moșilor. Aportul financiar să-l dea Statul și ținuturile respective.

De asemenea nu trebuie neglijat aportul pe care l-ar putea da comunele, precum și munca populației (prestație), deoarece crearea unui progres prin aportul ei constituie și un simbol și un stimulent pentru generațiile viitoare.

Comunele în anii cari pot realiza venituri extraordinare din parchete, să fie îndrumate a construi o școală, o biserică, un cămin cultural, un drum comunal, la care populația să contribuie în largă măsură cu prestația în natură.

d) Cu siguranță regiunea moșilor odată ce va ajunge în plină prosperare, nu va mai constitui o sarcină, putând asigura traiul populației în cele mai bune condițiuni și dând un aspect de viață civilizată perpetuă.

În detaliu propun:

1. În primul rând trebuie plecat dela proverbul românesc: „omul sfințește locul”.

Aici sunt necesari ce-i mai buni: pretori, medici umani și veterinari, ingineri silvici și agronomi; preoți și învățători, cooperatori, conducători tehnici, picheri, brigadierii silvici etc., cari să facă din slujba lor un adevărat apostolat.

Pentru munca excepțională și traiul greu, să li se acorde o salarizare specială și să fie obligați a sta în această regiune cel puțin 5 ani.

2. Înzestrarea personalului tehnic cu toate rechizitele necesare pentru a-și putea face datoria.

3. Crearea unor 3-4 centre agricole și înzestrarea lor cu loturi demonstrative pentru înșămânțări și pepinerii. Pe lângă aceste centre să fie câte o fermă pentru creșterea animalelor de producție rasa corespunzătoare regiunii.

4. Înființarea de cursuri țărănești pentru economia rurală și casnică, în care să se predea:

a) Raționalizarea agriculturii cu cereale și plante proprii regiunii; intensificarea cultivării inului și cânepei și altele.

b) Creșterea vitelor și nutirea lor rațională.

c) Curățirea pășunatelor și fânețelor, precum și înșămânțarea lor, pentru intensificarea fertilității.

d) Silvicultura și plantarea terenurilor degradate.

e) Pomicultura cu tot soiul de pomi nobili. Îndeosebi plantarea nucilor care se poate face pe toate văile până la o anumită altitudine.

f) Gospodăria casnică a femeilor, prelucrarea și pregătirea alimentelor, a lânii, inului și cânepei, curățenia în locuințe etc.

g) Cultivarea legumelor și zarzavaturilor proprii regiunii.

h) Apicultura în tot locul unde se poate desvolta potrivit altitudinii; introducerea coșnițelor sistematice.

i) Aceste cunoștințe să fie predate intens și în școlile primare, în deosebi în cursul supraprimar.

În acest scop fiecare școală să fie prevăzută cu o grădiniță școlară.

5. Munca publică în toate domeniile: curățirea pășunatelor, înșămânțarea lor; plantarea terenurilor degradate; construirea de drumuri comunale etc.

6. Micșorarea numărului cârciumelor și combaterea cât mai intensă a alcoolismului, a consumării tutunului mai ales la femei și a promiscuității sociale, printr'o acțiune de refacerea moralului (predici în biserică și conferințe).

7. Până la crearea debușeele de desfacerea produselor și aprovizionare în centrele regiunii, moșii să fie opriți de a mai duce cu ei copii pe drumuri îndepărtate, în cari îi dedau la viața nomadă și cersit.

8. Înființarea de Cooperative:

a) Cooperative de aprovizionare, care trebuie să se înceapă în primul rând cu articolele de prima necesitate: cereale, petrol, sare, băcănie, textile, ferărie și unelte necesare activității agricole și diferitelor meserii și industriei casnice, material de construcție (tiglă) etc.

b) Cooperative de desfacerea produselor, pe categoria produselor: lăptării pentru prepararea derivatelor, fructe crude și uscate, acestea având și uscătorii, prepararea de siropuri și dulceturi; depozite de ouă; depozite de lână, zdrențe, piei de animale; depozite de vase din lemn, coade de unelte, obede, cărbuni din lemn; depozite de material de construcție.

Cooperativele să se înființeze în diferite centre cum sunt: Zlatna, Abrud, Câmpeni, Baia de Arieș și Sălcia, cari sunt așezate pe linia ferată. Se pot înființa apoi cooperative mai mici în diferite comune.

Cooperativelor să li se acorde o simțitoare reducere pe calea ferată.

Cooperativele de desfacere să-și caute debușee în diferite centre mari.

La aceste cooperative să fie cointereseată populația în număr cât mai mare.

9. În scopul intensificării producției să se acorde credite eftine, sub un sever control ca acesta să fie întrebuințat numai în scopul acordat: cumpărare de animale, inventar agricol, construcții etc.

10. Elaborarea unui plan de sistematizare și edilitar, pe cât este posibil cu tendința de centralizare. Să se fixeze planuri tip pentru locuințe și gospodării, atât pentru sate și cătune, cât și pentru casele izolate.

11. Până când populația va fi obișnuită la o curățenie exemplară și trai mai bun, să se facă anchete sanitare trimestriale, în care medicul de circumscripție, însoțit de notar, primar, eventual preot și învățător să viziteze locuințele și gospodăriile, precum și modul de trai al populației din producția proprie. Cu acest prilej să-i dea sfaturi binevoitoare, iar față de cei refractari să se ia măsuri de rigoare.

Ar fi bine chiar de a se fixa o zi a curățeniei și a preparării mâncării, iar anchetele sanitare să se facă cu acest prilej.

Sunt multe lucruri, cari se pot îndrepta prin sfaturi binevoitoare sub îndrumarea factorilor conducători firești la fața locului. Se pot aduce îmbunătățiri însemnate sub această îndrumare chiar la actualele gospodării. De exemplu: de a-și mări ferestrele, a schimba băburile cu cuptoare de tuciu, a muta un cotet într'un loc mai potrivit, a construi closet, a așeza gunoiul într'un loc mai ferit, a prepara și conserva alimentele, a îngriji și nutri vitele mai rațional etc., etc.

Contactul binevoitor ar inspira multă încredere și s'ar cimenta o legătură sufletească între populație și conducătorii ei, iar cu timpul ar recurge de bună voie la sfatul lor. Dar mai mult decât atâta, însuși factorii conducători

s'ar instrui în mod practic asupra nevoilor locale și asupra remediei pentru înlăturarea tuturor relelor.

12. În scopul de a se sista cu gospodăriile izolate — deși o problemă foarte grea — cred, că s'ar impune o comasare a pășunatelor individuale, pentru a se curma păstoritul individual, în care populația își pierde timpul și care contribuie foarte mult la promiscuitatea socială, precum și la împiedecarea ei dela alte ocupații, mai ales a femeilor dela gospodăria casnică și a copiilor dela frecventarea școlii. Evident aceasta trebuie să formeze obiectul unui studiu aparte.

13. Prin orice mijloace să se creeze numărul necesar de moașe comunale bine instruite, cari să asiste la fiecare naștere, iar nașterile mai grave, sau cu urmări critice, să le aducă la cunoștința medicului de circumscripție.

14. Să se înființeze dispensarii la sediul fiecărei circumscripții medicale, cu locuință pentru medic, sală de consultații, una sau două camere pentru bolnavi și o baie cu duș, care cred, că este mai igienică, decât baia de vană.

La fiecare circumscripție — pe lângă medic — să fie o soră de ocrotire sau un agent sanitar.

Activitatea sanitară să se desvolte foarte intens, personalul sanitar, având cea mai amănunțită cunoștință asupra stării sanitare din fiecare comună.

Să se înființeze câte o mică farmacie pe lângă fiecare școală sau parohie, cu medicină pentru primul ajutor (bandaj, tinctură de iod, aspirin, chinină, purgativ etc.), dată în grija învățătorului sau preotului, iar medicul de circumscripție să le dea îndrumare cum și când să o administreze.

15. Să se construiască treptat numărul necesar de școale primare sau săli de învățământ în fiecare cătun concentrat cu un număr suficient de copii. *Școala să aibă o sală pentru cantină și eventual dormitor, pentru copiii cari nu pot merge acasă din cauza îndepărtării.*

Cei cari am trăit la sate, știm ce însemnează copilul în micile treburi ale casei. Pe cei mai mărișori mamele îi pun să legene pe cei micuți, să aducă un vas cu apă, să facă țevi, să dea la un porc de mâncare și atâtea alte treburi mărunte, pe cari ei le fac de mici. Câți copii foarte buni la carte sunt în acelaș timp de mare folos părinților la micile treburi ale casei, dela cari nu trebuie sustrași, ci din contră trebuie obișnuiți și educați.

16. Să se caute posibilitatea întreținerii școalelor primare în alte condiții mai normale, căci așa cum sunt întreținute este o adevărată mizerie. În cele mai multe cazuri învățătorii conștiincioși trebuie să se îngrijească, din salariul lor modest, de rechizite și uneori și de curățit și încălzit.

Majoritatea comunelor din actualele venituri nu pot întreține câte 3-4 școli primare. Subsemnatul am mai arătat această situație, demonstrând, că unele comitete școlare din regiuni mai bogate (orașe și comune rurale), pot realiza excedente din cota de 10 și 14%, pe când în această regiune nu se ajunge nici strictul necesar.

Am propus și mențin, că această chestiune nu se poate rezolva, decât prin crearea unui fond central bine administrat, iar școalele să-și întocmească buget real de cheltuieli și venituri (acoperirea cheltuielilor) să fie afectată din acest fond. În cazul dat — noua organizare administrativă — acest fond s'ar putea crea pe ținut. Astfel s'ar putea realiza o întreținere uniformă a tuturor școalelor primare dintr'un ținut și nu mai aveam școale de mizerie și școale unde se poate face risipă. Cred însă că din acest fond — bine administrat — s'ar putea afecta

ajutoare chiar și pentru construcții școlare.

Pot să demonstrez această problemă mai amplu și mai documentat, dacă mi se cere.

17. Să se construiască drumuri comunale prin prestația populației până la arterele principale, iar ținuturile și Statul să întrețină șosele în bune condițiuni, precum și să continue cu trasarea lor până la limita necesară.

Să se pună problema construirii unei căi ferate normale, așa cum am arătat la punctul „căile de comunicație“.

Evident problema căilor de comunicație trebuie să formeze un studiu din partea organelor serviciilor tehnice în colaborare cu factorii economici și militari acolo unde sunt interese de natură strategică.

18. Să se dea o deosebită atențiune turismului, construindu-se hotelul cu tot confortul și baie. Întreținerea lor în această regiune este de foarte scurtă durată din lipsa hotelurilor cu confort și a caselor de adăpost. Cum am arătat mai sus, tot la punctul „căile de comunicație“, contactul lor cu populația ar înviora viața economică și ar da un impuls de civilizație populației.

Murții Apuseni prezintă frumuseți unice și o climă din cele mai bune, foarte proprie pentru sportul de ski.

Hotelurile și casele de adăpost s'ar putea realiza de Oficiul central de turism sau prin acordare de împrumuturi comunelor, cari pot fi amortizate din veniturile lor. Dacă acestea vor forma proprietatea comunelor, după amortizare vor constitui venituri pentru bugetele lor. Din acest motiv sunt de părere a se realiza prin împrumuturi.

19. Industrializarea regiunii:

a) Momentan s'ar putea începe tu industria casnică prin ateliere în ramura țesutului, a lemnului și chiar a jucăriilor și a materialului didactic pentru școli, uscătorii de fructe, preparate de siropuri, prepararea derivatelor laptelui etc. Aceasta în legătură cu cooperăția, cum am arătat mai sus.

b) Realizarea treptată a unei industrii mai mari:

1. Fabrici de cherestea.

2. O importantă fabrică pentru industria lemnului, cu toate secțiile: vase din lemn, jucării, împletituri etc.

Jucăriile azi sunt importate din Germania. Garantat țopii cu dexteritatea lor seculară, le-ar executa tot atât de bine ca în străinătate.

3. O fabrică de pielărie și încălțăminte.

4. O fabrică pentru conserve din produsele animale (în Câmpeni). Dacă s'ar înființa această fabrică Moții nu ar mai trebui să meargă la târguri sute de kilometri pentru a putea valoriza animalele.

5. O fabrică de postav, putându-se valoriza lâna în centrul regiunii.

6. O fabrică de topit șlicul (minereul) în Abrud. Șlicul este transportat dela Abrud la Zlatna pe camioane sau căruțe. Neputându-se transporta tot, rămâne foarte mult neutilizat. Fabrica din Zlatna are suficient material de prelucrat din regiunea ei auriferă.

7. O fabrică de terpenină, care și-ar găsi extracția din pini. Terpenina în prezent este importată din străinătate.

8. Cariere și cioplitorii de piatră, unde se pot înființa.

9. Fabrici de: var, gips și ciment.

Toate acestea își găsesc materiile brute din abundență, precum și un rezervor de energie electrică pe cale hidroelectrică în valea Arieșului și valea Bistriței.

În toate întreprinderile să se întrebuințeze numai adulți și copii din regiune.

Ca încheiere susțin din nou, că salvarea Moșilor din mizeria trecutului vitreg, rezidă în punerea în valoare a bogățiilor naturale a regiunii și a energiei populației.

Această regiune este proprie unei însemnate dezvoltări economice, cu deplin randament pentru traiul populației.

Trebue însă refăcut moralul prin combaterea relelor și stimulându-i munca la maximum posibil, precum și producția prin mijloace raționale.

Nicăeri organele de specialitate, intelectualitatea și Serviciul social, nu au mai mult de făcut decât în această regiune.

Doresc din tot sufletul meu, ca sentimentele naționale ale acestei populații, cari nu vor putea fi desmințite

niciodată, să fie îndreptate spre o viguroasă civilizație și un trai mai bun, pentru a fi și mai folositoare apărării patriei întregite, decât a fost în trecutul vitreg în răscolirea nedreptăților milenare prin eroismul și jertfa ei neîntrecută.

Alba Iulia, la 8 Aprilie 1939.

JUSTIN SAVA,

Șeful serv. Ad-ției Generale și de
Stat dela Ținutul Mureș, membru
al Comisiunii de studii pentru
Munții Apuseni

Sfaturi și instrucții spre a ridica valoarea poporului țărănesc

Circulară către d-nele președinte de reuniuni feminine
din Munții Apuseni

Femeile române se vor interesa în toate comunele pentru îngrijirea copiilor, care trebuie să fie păstrați ca o viitoare generație sănătoasă.

1. În prima linie să se apere copii de boale și de accidente, nelăsându-i singuri în absența părinților, care sânt duși la muncă. În scopul acesta în fiecare comună va trebui să se organizeze un cămin și anume o grădiniță de copii, unde se predau copii la plecarea părinților, care vor fi liniștiți știindu-i la adăpost.

(În felul acesta am lucrat în regiunea noastră).

2. Să se îndemne mamele a avea casa lor proprie în cea mai ordonată curățenie, a nu întruni toți copii în aceeași cameră, când dispun de mai multe odăi pe care le țin închise și vara și iarna, încât ei trăiesc lipsiți de aerul sănătos necesar vieții.

3. Mama este stâlpul și fericirea familiei, având datoria a prepara viitorul și soarta copiilor. După ce termină școalele primare vor influența ca fetele să se intereseze de cunoștințele necesare ale țășăturilor pentru portul național, care nu trebuie să se instreineze, după cum am constatat în unele părți unde țărancele noastre pleacă la oraș să cumpere pânză și stofă cheltuind sume considerabile.

4. Aceste fete tinere ar trebui preparate pentru învățământul practic necesar pentru un serviciu care este foarte cu spor; dacă s'ar pregăti în comunele noastre românești un curs de cunoștințele utilizabile în activitatea unei familii, care s'ar putea absolvi în 2—3 luni, nu ar mai fi obligate familiile române a orbecăi și angaja elemente la întâmplare și ignorante.

5. Totodată să practice munca florăriei ce se dezvoltă acum foarte mult, putând aduce venituri și înfrumșetând curtea și grădinițele casei. Sădirea și îngrijirea legumelor și fructelor ar aduce venituri pentru existența mai favorabilă a copiilor.

Maria B. Baiulescu

Prezidenta generală
a Federației Uniunea Femeilor Române

P. S. D. Ion Clopoșel, inspectorul general administrativ pentru Munții Apuseni, și-a creat acolo legături cu instituțiunile și autoritățile chemate să participe în mod intensiv la refacerea stărilor din regiunile muntene ale Ardealului și Banatului, și dela cari se poate aștepta un viguros concurs în zilele viitoare. A stabilit un sistematic acord de muncă pe teren cu cea mai prestigioasă și calificată conducătoare a vechilor noastre reuniuni feminine: distinsa Doamnă Maria Baiulescu președinta generală a Uniunii. Suntem fericiți să putem publica acest mesaj pentru intelectualele noastre.

IOAN CĂIANU

Sunt câțiva ani trecuți, de când D. Simonis, profesor la Academia de Muzică din Cluj, a întreprins o serie de cercetări în domeniul Muzicii vechi românești. În special s'a ocupat de Transilvania, unde a răscolit și răscolește arhive și biblioteci. I-a fost rezervat să descopere printre altele și ceva extrem de important pentru Români. În plin sec. XVII, un muzician român era pentru neamul său un om necunoscut. Trecut la catolicism pentru particola lui nobilitară Ion Căianu din Căieni, devine JOHANES DE KAIONY, iar pentru Români un ungur oarecare și pe deasupra nemeș, deci scos în afară de simpatia lor. Tot de la Unguri s'a putut afla de origina lui, dar lui Simonis i se datorește proba. Pe o carte de el, semnalează „de rit valah“, iar pe o orgă făcută de el, semnează „valahul“.

Despre acest român am scris și eu și D. Simonis destul. Importanța lui fiind însă mare, mai ales pentru Transilvania, viu să repet și într-o revistă cu ramificații dincolo, ceea ce am mai scris. În cazul acesta, repetarea nu strică. Scriu mai ales aceste rânduri pentru a scoate în relief activitatea lui muzicală, neașteptată pentru noi.

N'am putut publica în marile cotidiene de cât două trei bucăți românești de el. Reproduc aici un mai mare număr.

Căianu a fost un culegător de folklor muzical, un compozitor și

Lugul vajdanei Lueke

A la cheta ras de tot tipic romanes

Olăh tănă

Măo olăh petos

Măo tănă

Apo Lazar

Apo Lazar

un colecționar de muzică veche și rară

Intr'un codex, pe lângă versuri originale și străine, se găsește și această prețioasă colecție de muzică: Are muzică cehă din sec. XIV aproape necunoscută. Are bucăți de folclor românesc, ungurești și țigănesc, corect transcrise. Are compoziții originale dintre cari una a reprodus-o D. Poslušnic în cărțile lui școlare și care se cântă și azi în școalele minoritare de peste munți. Are bucăți ale personajilor istorice transilvănesci. Dar cea mai interesantă este cea compusă la nunta lui Vasile Lupul, domnul Moldovei, unde el fusese invitat.

Ion Căianu a fost franciscan, adică a făcut parte din ordinul artistic și literar al Romei.

A ajuns chiar și episcop al Transilvaniei. A fost superiorul mai multor mănăstiri franciscane ardelenesti. A trăit între anii 1629 și 1687.

Codexul în care sunt transcri-
se bucățile muzicale este scris cu
cheie, așa cum se scria muzica pe
atunci. Și numai grație acestui
fapt se poate explica de ce Ro-
mânii n'au putut ceta nimic aco-
lo. Cine să știe la ei ceva despre
aceste chei!?!..

Dau mai jos 13 bucăți din acea colecție.

EM. C. GRIGORAŞ

Cămine școlare în satele răslețe din Munții Apuseni

Problema aceasta a ridicat-o după războiu d. Ion Clopoțel, ziarist de mare talent, directorul revistei „Societatea de Măine” și actualmente inspector general administrativ pentru studii în Munții Apuseni. Constatând, prin anchete la fața locului, greutățile de tot felul cu cari au să lupte copiii satelor cu case răslețite pe vârfuri de munți, la mari depărtări, dacă vreau să frecventeze școala, D-sa a preconizat într-o broșură din 1933 („Un program de culturalizare a satelor”, Cluj), înființarea pe lângă școli a unor cămine în cari copiii să primească hrana și să poată dormi și rămânea în cursul întregii săptămâni.

Ideea o lansase, fără preciziunile datorite sugestiilor vremurilor noastre și pentru un cadru mai general, încă din 1910 Mitropolia din Sibiu, care spunea în circulara Nr. 13528 din 25 Nov.:

„Locuri muntoase, sate răslețe, comunicație grea, depărtări, scurtîmea zilei iarna, copii osteniți și înghețați, nu se pot recreia și n’au răgazul să mănânce ceva.

Copiii neajutorați, de oameni săraci. Puțină mămăligă cu brânză sau caș în vreme dulce, pâne cu mere și cartofi copti în timp de post”.

Toate acestea impun înființarea de „cantine școlare cu dormitor, din motive culturale, naționale și igienice, umanitare și creștinești”.

Ideea nu s’a putut realiza în 1933, cu atât mai puțin în 1910 când ne lipsea factorul de cel mai mare ajutor: statul.

Astăzi însă, când spiritul Statului nostru s’a îndreptat cu toată grija spre protecția și ajutorarea poporului, când problema biologică a rasei și problemele sociale ocupă un loc de frunte în preocupările conducerii noastre de stat, ideea d-lui Ion Clopoțel găsește multă înțelegere și credem că nu va întârzia mult să devină o realitate îmbucurătoare.

Sesizând posibilitățile actuale de înțelegere a problemei din partea Statului, d. Ion Clopoțel a pășit din nou cu ea în arenă prin memorii bine întemeiate, adresate forurilor competente și ziarelor.

Din partea noastră dorim ca realizarea acestui mare deziderat de interes național să aibă loc cât mai în grabă. Intrucât pentru săvârșirea unei astfel de opere va fi necesară contribuția de suflet, de interes, de grije, a tuturor, suntem siguri că preoțimea noastră va fi și de astă dată în frunte.

Iată cum își întemeiază d. Ion Clopoțel propunerea:

„La depărtări de sute de kilometri de centrele urbane, în adâncuri de văi, pe coaste abrupte, de vârfuri de dealuri, există așezări străvechi de viață umană, „conglomerate” comunale ce numără uneori chiar 6000 suflete.

Astfel e Bistra de lângă Câmpeni. Scărișoara are 5500 suflete. Comuna Avram Iancu 4500, Arada lui Horia 4000, Albacul 4000, Neagra, Vidra și Câmpenii câte 3000 de suflete.

Moții, lăsați la propriile și slabele lor puteri, niciodată nu se vor putea reculege. Autoritatea de stat e datoare cu intervențiunile cuvenite, pentru ca Instituțiunile sociale de ocrotire a muncii, de stimulare a energiilor, de creare a posibilităților mai îndestulătoare de trai, de intensificare a învățaturii, de combatere a bolilor, de industrializare agricolă să se introducă în inima acelor bătrâne vetre românești. Printr’un concurs organizat de jos în sus, dela oamenii locului însuși, dela comună, plasă, prefectură și Ținut, să nădăjduim că unda binefăcătoare de refacere va cuprinde și acele meleaguri.

O colaborare activă, între autoritățile școlare, sanitare, agricole și muncitorești, se face din primul moment necesară.

Dacă se va crea în fiecare sat răsleț, instituțiunea unică: acea clădire comunală cu 5 compartimente (căminul școlar cu casa de ocrotire), vom avea însuși centrul de iradiație în toate direcțiunile.

Acea instituție va fi pavăza energiei biologice. Va favoriza puterea de prestație intelectuală a copilului... Va îngriji de alimentație, haine, cărți și curățenie. Va fi înzestrată cu atelier de tâmplărie. Va fi adevărata școală de pomicultură, grădinărit, legumărit. Va avea casă de ocrotire cu soră de ocrotire și depozit de medicamente. Va fi căminul de inițiere în cooperatie și experimentări agricole. Serviciul social și Straja Țări vor avea la îndemână cadrul pentru desfășurarea activităților lor legale. Va avea baie pentru sat... Coordonatele ridicării satelor nu sunt numai trei, cum le vede Spiru Haret, ci cu mult mai multe.

Intr’un cuvânt clădirea aceea va fi în legătură cu locuitorii și cu statul. Trăsura de unire dintre sat și stat”.

Dumnezeu să ajute la înfăptuirea acestei bune instituții!

(„Telegraful român”)

Pagini istorice

Academia Română sărbătorește centenarul nașterii Regelui Carol I

Discursul solemn al Majestății Sale Regelui Carol II

În acest an comemorativ, în care toată suflarea românească serbează cu adâncă evlavie o sută de ani dela nașterea primului Rege al României, această ședință solemnă a Academiei Române are un tâlc deosebit.

Viața Academiei nu este ea oare strâns legată de domnia Regelui Carol I?

Renăscută în forma Societății Academice Române odată cu suirea Sa pe Scaunul Domnesc, fiecare fapt însemnat al acestei domnii, a însemnat un spor de prestigiu și o întărire a celui mai înalt așezământ de cultură națională.

Sărbătorirea acestui centenar de către Cenaclul Academic, era o elementară datorie a ei: dar știu prea bine că ședința de astăzi nu este isvorită din acest simț al datoriei, ci dintr'un avânt al inimei fiecărui dintre Domniile Voastre, către acela care v'a purtat atâta grije și care credea cu atâta tărie în înalta menire a Academiei Române.

Aci nu este locul ca în această clipă să amintesc înalte însușiri de om politic și de general al acestui mare Suveran, cu toate că la acest bărbat; politica era însușirea de căpetenie, totuși interesul ce-l arăta culturei era o ramură a naltelor Sale griji pentru propășirea Statului.

Grija culturală, dar și grija politică.

Carol I a crezut ferm că în calea înălțătoare a dezvoltării României avea un loc de frunte, căci iată cum se rostește în 1870 către ea:

— „Chemați a ti păzitorii tezaurilor intelectuale ale României, sunteți meniți a desvolta, departe de agitațiunile febrile ale unor aspirațiuni necoapte, adevăratele forțe ale națiunii și a răspândi în popor, prin exemplul ce-l dați, convicțiunea că în timpurile moderne o muncă conștiincioasă și cugetări serioase sunt singure în stare a da unui Stat putere și viață!”

Din nou în 1890, când vine împreună cu scumpul Meu Părinte în mijlocul Domniilor Voastre, spune, răspunzând întâmpinării lui Mihail Kogălniceanu:

— „Având acum pe Moștenitorul Meu lângă Mine, voiu deștepta și voiu încălzi neconținut în inima Sa simțământul datoriei către Țară și al iubirii de patrie pentru ca la timpul Său să poată ocupa cu vrednicie locul înalt, de unde e chemat să fie un apărător convins al instituțiilor Țării, un sprijinitor plin de râvnă și înfocat al limbei și al literaturii românești pe care am îmbrățișat-o cu atâta statornicie și dragoste din ziua când numele Meu a fost înscris în fruntea Academiei.

Această onoare o pot răsplăti numai prin o voință hotărâtă de a face ce este în puterea Mea ocrotind științele și împodobind istoria națională prin fapte vrednice ale neamului românesc”.

Din aceste vorbe reese și mai lămurit felul în care vedea menirea de frunte a Academiei în întregul organizării Regatului.

El a crezut în Academia Română, a crezut hotărât în rolul ei, în dezvoltarea politică a Țării, lucru pe care-l afirma din nou cu prilejul jubileului de 25 ani ai Academiei Române.

— „Renumele Academiei noastre, încă tânără... trebuie să aibe un răsuneț departe peste hotarele Țării spre a atrage în Capitala României bărbății însemnați, cari să se încredințeze că vechile Principate Dunărene s'au transformat în un centru de civilizațiune și de propășire și au devenit prin vitejia armatei, ce a uimit lumea, prin avântul său și tăria sa, — un Stat puternic și neatârnat, stabilit pe temelii așa de tari, încât nici o sgu-duire nu-l mai poate sdruncina”.

Iată după cum am zis, concepția politică care a avut-o Regele Carol I în rostul Academiei.

Dar acest rol al ei nu se mărginea pentru El numai la o politică culturală, ci avea unul hotărât de politică națională.

Legăturile noastre internaționale de atunci împiedeau pe Suveranul Țării să se rostească hotărât asupra aspirațiunilor de unire a tuturor românilor.

Aceste aspirațiuni erau o parte vie a inimei fiecărui român și deci și a inimei lui Carol I.

În Academia Română putea El găsi un refugiu pentru aceste aspirațiuni firești ale întregului Său neam, căci ea a fost cu mult înainte de unificarea politică și teritorială a României, unificarea de suflet a întregului Românism.

Academia Română chiar dela întemeierea ei, necunoscând hotarele politice, n'a vrut pentru români să cunoască decât un singur hotar, acel firesc al neamului.

Această credință, stăpânită din rațiune diplomatică, a svâcnit totuși odată din sufletul Său în fața acestui cenaclu, cu prilejul ședinței festive din 13 Mai 1906.

— „Înființată sub numele de Societate Literară, începuturile ei au fost modeste; munca însă, pe care a desfășurat-o în acele patru decenii — unind într'un suflet pe reprezentanții culturii tuturor Românilor — a fost din

ce în ce mai mare, așa că puteși privi cu mândrie calea străbătută și roadele dobândite".

Dar dragostea cea mai mare care o purta Academiei, era isvorită totuși, dintr-o convingere filozofică mult mai adâncă:

A crezut și bine a crezut că limba era darul cel mai scump ce-l poate avea o națiune: limba e asemenea unor moaște sfinte, cari trebuiesc păstrate cu o grijă religioasă, căci ea este afirmatiunea cea mai vie a continuității, a unității și a vieții unui neam. Ce frumos sunt exprimate aceste convingeri în alocuțiunea din 7 Aprilie 1897:

— „Jubirea Mea pentru frumoasa noastră limbă crește din an în an.

Cu atât mai mare este dar nerăbdarea Mea ca bogatul tezaur de cuvinte să fie alcătuit cât mai curând".

Din mai toate cuvântările Sale ținute aci, reiese această grijă, a-și putea zice părintească, pentru limba noastră.

Ca părinte, se temea de influențe otrăvitoare venite dintr'un mediu necorespunzător tradiției naționale.

El a avut credința justificată, că Academiei îi revine datoria de a priveghea la menținerea limbei în cadrul cât mai tradițional, a frâna unele tendințe nepermise de a invada această comoară națională cu cuvinte ce n'au nici un rost.

La noi, literatura mai înaltă dezvoltându-se mai târziu, opera nu era greu de îndeplinit și totuși, fără a cădea într'o exagerare nerațională, prea puțin s'a pus stavilă, prea s'au deschis larg porțile unor cuvinte cari n'au nimic de împărtășit cu sufletul românesc.

Iată cum se rostește Regele Carol I în această pravință în 1884:

— „Nu mai puțin trebuie să ne ocupăm și de viitor... de limba noastră care s'a păstrat neatinsă în câmpiile roditoare ale Dunărei, în plaiurile mărețe ale Carpaților, aceste ținuturi încântătoare, descrise cu măiestrie și în o limbă așa de curată de poetul nostru popular Vasile Alecsandri.

Ce sarcină mai dulce poate avea Academia, decât a lua sub paza sa această limbă veche pe care poporul o înțelege și iubește!

Menținem dar aceste frumoase expresiuni întrebuințate de străbuni și nu ne temem de cuvinte cari au căpătat de veacuri împământenirea.

„Superflua non nocent", —

Ce limbă are norocul de a dispune de patru cuvinte pentru o însușire, care trebuie să fie mândria fiecărui popor, care trebuie să fie scrise pe steagul fiecărei armate: voinicie, vitejie, bravură, eroism?

Să ne ferim însă de o îmbelșugare de expresiuni moderne cari nepunând o stavilă la timp, vor înstrăina poporului limba sa.

Am fost îndemnat a rosti aceste câteva cuvinte prin dragostea ce am pentru frumoasa și bogata limba română".

Isvoarele curate, din care fiecare trebuia să se adape, erau poezia populară și vechile cărți bisericești. El care fusese inițiat în limba română de exponenții școlii latinești, El care aprecia la justa lor valoare pe un Massim, pe un August Treboniu Laurian, nu fugea de vorbe de obârșie slavonă, căci ele fuseseră încetățenite în limba noastră prin valurile vremurilor și întru nimica nu scădeau temelia latină a culturii noastre.

Iată ce duios și cu câtă adâncă pricepere se glăsuește la 1 Aprilie 1891 asupra acestei probleme așa de arzătoare în concepția Sa:

— „Frumoasa limbă română în al cărui geniu M'am

silit a pătrunde și pe care am îmbrățișat-o cu atâta căldură și dragoste, s'a întărit pe temelie trainică și a reinviat în vechia sa strălucire; însă cu toate perturbățiunile, dânsa n'ar fi putut niciodată să fie primejduită, având rădăcini prea adânci și un reazim prea puternic în cărțile bisericești, în cronică și în poezia populară.

Literatura bisericească cu toate înrăuirile slavone și grecești, este un isvor bogat al limbei vechi, păstrând unitatea în scriere și vorbire, și a fost astfel adevărata legătură între toți Românii din diferitele țări.

Cetirea acestor cărți vechi, cari înalță sufletul și cari sunt o mângâiere în ceasul de suferință, deschide scriitorilor noștri un câmp întins, și arată că limba strămoșească este limba noastră clasică — având pentru popor un sunet așa de atrăgător.

Cronicarii noștri ne grăesc în această frumoasă limbă trecutul și zugrăvesc într'un mod cumpătat, însă în culoare așa de vie, furtunile și luptele crâncene înfruntate de români, încât fiecare trebuie să fie cuprins de mirare cum neamul românesc a putut să biruiască atâtea primejdii, cari îl aduceau adesea la marginea prăpastiei, fără a fi fost înghițit de valurile îngrozitoare ale vremurilor turburate și întunecoase de pe atunci.

Am reamintit această pagină din cuvântarea ținută pentru jubileul Academiei, pagină, care n'ar trebui să lipsească din nici o antologie a limbei românești, căci ea exprimă așa de lămurit dragostea ce avea primul Rege al României pentru limba poporului Său și pentru cea duioasă și fermă convingere în destinul nepieritor al neamului Său. E o bucată literară plină de cea mai delicată noblețe și de un stil de o perfecție rar atinsă. Mai departe în această cuvântare Regele Carol I mai zice:

— „Poezia populară răstrânge într'un chip minunat aceste vremuri grele ale unui trecut plin de nesiguranță și de durere.

„Pe când munca intelectuală, dorința și trebuința de a învăța și de a-și ascuți mintea sau deșteptat și au luat o dezvoltare însemnată cu viața politică, poezia era de ceacuri adânc sădită în inima Românului, și orice popor s'ar putea fâli cu cugetările — unele mărețe, altele drăgălașe și atrăgătoare — adunate în această comoară bogată a limbei noastre.

„Simțămintele înalte, spiritul războinic, durerea și nădejdea, tănguirea și mângâierea, cari răsuflă în acest frunziș poetic, sunt tocmai oglinda unui trecut plin de bărbăție, de încercare și de necazuri, un învățământ puternic pentru generațiile prezente și viitoare.

„Mândru poate fi dar poporul român de geniul său poetic, pe aripile căruia s'a ridicat la o înălțime care l-a ferit de înrăuriri străine și neprimicioase, ocrotind chiar credința și naționalitatea sa.

„Poezia a devenit astfel cea dintâi temelie a limbei..."

Acest gând neîncetat de a nu pierde comorile limbei noastre, a făcut ca stăruitor să ceară Academiei să făurească acel scrin scump în care să se păstreze neștirbit acest bun atât de neprețuit al trecutului, în ori ce clipă și pildă vie pentru toți mănuiitorii penei.

De aceea în 1884 spune:

— „Supun dar la chibzuirea Domniilor Voastre, dacă nu ar fi folositor de a face un fel de „Etymologicum magnum Romaniae", conținând toate cuvintele vechi, cari altminterlea vor fi pierdute pentru generațiunile viitoare..."

Până la stârșitul vieții Sale a tot slătit să se grăbească terminarea lucrării care transformându-se în Dicționarul limbii Române, nici până astăzi n'a fost completat.

Iată ultimul indemn ce-l da în 1912 insistând încă-odată pentru desăvârșirea acestei lucrări în care credea așa de mult:

— „Marea Mea dorință ar fi fost ca lucrarea Dicționarului limbii Române să se grăbească cât mai mult spre a putea avea mulțumirea sufletească de a-l vedea dus la bun capăt încă în zilele Mele”.

Ce frumos ar fi dacă, drept suprem omagiu adus marelui Rege, Academia ar putea desăvârși această operă, în acest an al centenarului Său.

Grija ce o purta lucrărilor Domniilor Voastre nu se mărginea numai la studiul Limbei și nu rareori îndemna la studiul istoriei și al științelor cum de pildă în cuvântarea din 22 Martie 1888:

— „Neîncetat urmărim lucrările Domniilor-Voastre și constatăm cu vie plăcere că prin sânguința și munca membrilor Academiei, știința și istoria noastră au fost înzestrate cu un material prețios și însemnat.

„Academia a deschis astfel un izvor bogat, care ne-a desvăluit trecutul și care este menit a servi generațiilor viitoare ca să aprecieze împrejurările grele pe cari Țara le-a strabătut pentru a ajunge la înălțimea de azi”.

Apăsând mai tare asupra nevoii studiului istoriei la 16 Martie 1900, spune aceste cuvinte:

— „Necurmatul interes care Mă însuflețește pentru Academie, M'a îndemnat să urmez tot mai de aproape lucrările sale, mai ales acelea cari au de scop a lămuri epocile depărtate ale istoriei noastre naționale prin cercetarea autorilor vechi și a bogatelor izvoare, cari ne

dau adevărata icoană a vremurilor trecute și ne arată dtdinile și moravurile poporului român.

O judecată sigură asupra condițiilor de traiu și de dezvoltare ale unui popor, neputându-se dobândi fără o adâncită cunoștință a întregii sale istorii, privesc ca o datorie de a studia cu deamănuntul și trecutul neamului românesc — care se coboară din o așa mândră obârșie — spre a putea înțelege mai bine firea lui și însușirile proprii cari l-au îmboldit pas cu pas, prin greutăți și lupte seculare spre a-l aduce acolo unde se află astăzi”.

Acest interes așa de viu ce-l purta Regele Carol I lucrărilor Academiei, a fost urmat cu aceeași grijă de Regele Ferdinand, intrând astfel în tradiția Suveranilor României.

Gândul de a sprijini, de a urmări cu viu interes opera așa de vastă a acestui înalt cnaclu intelectual, n'a fost numai o cerință și o grijă pentru orice activitate românească a conducătorului Statului, ci și un imbold isvorât din sufletul nostru.

Deși grija de căpetenie a Regilor României este și a fost întărirea oștirea, nici o dată n'am uitat că adevărata putere a unei acțiuni nu stă exclusiv în forța ei armată, ci și în calitatea producțiunii ei intelectuale.

Privind la dezvoltarea culturală a Țării noastre, decând există Academia, putem fi mândri de progresele desăvârșite și putem spune, că dorințele primului Rege al României au început a se îndeplini.

Dr. SABIN MANUIȚĂ: Etude ethnographique sur la population dela Roumanie. Ethnographical survey of the population of Romania.

Intr'o broșură, — editată în cele mai bune condiții tehnice, — d. dr. Sabin Manuila, directorul Institutului de Statistică, a publicat studiul d-sale asupra populației din România, studiu, care a fost tipărit prima oară în cunoscuta revistă clujană: Revue de Transylvanie.

Se știe cu ce risipă de publicații, s'a căutat și se stăruie încă în străinătate să fim puși într'o lumină neprielnică, afirmându-se pe baze de statistici învechite, alcătuite tendențios sau incomplete, că în provinciile alipite românii nu ar fi în majoritate și că hotarele României Mari nu conturează numai elementul etnic românesc, ci înglobează mari mase de populație streină. D. dr. S. Manuila, bazat pe datele recensământului din 1930, care s'a făcut în cele mai bune condiții științifice și fără nici o tendință xenofobă, — deoarece la acea dată eram în plină euforie democratică, iar principiile revizioniste nu părăsiseră încă terenul pur sentimental — arată în lucrarea d-sale, că elementul românesc, afară de ținutul secuiesc, este majoritar până la 90%, în populația rurală din ținuturile alipite, iar în orașe populația minori-

tară e în descreștere, ținzând să dispară după un anumit număr de ani, ilustrând astfel perfect teoriile asupra evoluției populației orașelor. După principiile expuse de d-sa, și confirmate apoi și de alți specialiști streini ca Ammon, Dumont, Levasseur, populația orașelor s'ar împuțina într'un ritm accelerat, din cauza natalității reduse, dacă nu ar imigra continuu spre orașe și într'un aflus din ce în ce mai mare, elemente din populația rurală. La noi populația rurală fiind aproape sută la sută numai românească, este evident că după un anumit timp, populația orașenească va fi prîmenită și elementul etnic românesc va predomina.

Broșura este însoțită de numeroase hărți, arătând proporția procentuală a fiecărui element etnic, dovedind astfel în chip peremptoriu, că hotarele noastre, așa cum s'au trasat la Trianon sunt aproape identice cu cele pe care le propunea Kossuth și cuprind aproape exact teritoriile, pe care încă din 1843 Vesselény le atribuia poporului românesc.

Broșura, scrisă în franțuzește și englezește umple un gol simțitor

în contrapropaganda noastră, care de abia acum începe să fie organizată. Ar trebui ca acest studiu să fie răspândit pe o cât mai întinsă suprafață și tradus în limbile germană și italiană, pentru ca dreptatea cauzei noastre să convingă și pe cei captați de insinuările interesate ale dușmanilor noștri. Rolul propagandei pusă în slujba intereselor superioare ale Statului a fost pe deplin recunoscut prin înființarea Ministeriatului Propagandei și dat în seama ziaristului priceput și omului de cultură care este d. Eugen Titeanu. Ceiace s'a făcut în scurtul timp dela înființarea pe acest teren, — pe care alții lucrează de mult timp, intens și cu multă ingeniozitate, este demn de toată încrederea. Broșura de față se încadrează perfect în linia trasată de Ministerul Propagandei. Ar trebui chiar — o dăm numai ca o sugestie — ca graficele ce însoțesc acest studiu să fie răspândite prin școli, birouri, gări, expoziții turistice ș. a., fie sub forma prezentată de d. dr. S. Manuila, fie în reprezentări plastice, diagrame, etc....

MARCEL OLINESCU

Scurt istoric despre asociațiile femeilor române

I. Feminismul

Una din femeile al căror glas s'a ridicat printre cele dintâi, arătând „dorința femeilor române de a contribui la binele general al țării”, a fost Sofia Cocea, naționalistă și partizană stăruitoare a Uniunii Principatelor. Născută în 1830, ea studiase singură Istoria Românilor, cunoștea politica bine și scria chiar articole în ziarele de pe atunci îndemnând la regenerarea României prin crearea de școli și instituții de educație pentru femei, căci zicea ea: „Femeia duce de mână toate generațiile ce trebuie să însemne calea către civilizație și fericire. Ea credea în puterea culturii care singură înalță pe om. A murit însă curând, la 31 de ani, fără a-și putea duce gândurile mai departe.

După Sofia Cocea, deși se ivesc femei mai deosebite, deși abia în Regulamentul organic se deschide o cale mai largă educației fetelor, Dora d'Istria, născută în 1828 este, personalitatea cea mai de seamă din această perioadă care a avut și o educație aleasă, devenind membră a mai multor Academii și care în scrierile sale s'a ocupat de starea femeii. Dar ea ne era străină prin căsătorie. Se ivesc și două poete Veronica Micle și Matilda Cugler Poni, aceasta din urmă crescută într-o familie germană. Tot pe la sfârșitul veacului al XIX-lea s'au făcut remarcate prin filantropia lor și grija de educația fetelor Doamna Elena Cuza și Ana Dr. Davila.

Însă din această nouă epocă numai Cornelia St. Emilian s'a ridicat, prin marea ei inteligență, fără a avea altă cultură decât cea însușită prin ea însăși, până la concepțiile feminismului din Apus, punând pentru prima oară problema femeii în societate așa cum rezultă din cercetările științifice ale vremii.

În broșura sa „Dreptul Pumnului”, arată, numai în câteva pagini, cum a ajuns femeia a fi privită în societate, cu avutul ei părintesc cu tot, ca proprietatea soțului său. Fiind dependentă de puterea bărbatului în timpul sarcinei, a nașterii și a creșterii copilului în primele timpuri ale vieții sale, acesta a redus-o la starea de robie în care se găsește neîngăduindu-i alt mijloc de a-și câștiga existența de cât căsătoria, creînd categoria prostituatelor cu toate relele ce decurg din ea, nerecunoscând copii naturali și încercând a-i suprima pe diferite căi, abandonându-i numai în sarcina mamei, care fiind în afară de căsătorie era condamnată și ea și pruncul la cea mai cumplită mizerie materială și morală. Ea a dovedit pentru prima oară în țară la noi că adevărata problemă a condiției feminine este starea ei economică și a cerut, ca și feministele din Apus, de și nu le cunoștea programul, pregătirea femeii pentru viață prin aceeași educație ca și a bărbatului, căci lipsa de educație superioară și toate metodele întrebuintate spre a dezvolta în femei numai vanitatea și cochetă-

ria, sunt mijloace întrebuintate de bărbați care au interes să abrutizeze femeia prin atrofierea ori cărei simțiri mai înalte, spre a o domina mai complet. De aci toate relele ce decurg pentru progresul și ameliorarea socială, din cauză că crescătoria și educatoarea omenirii este silită a rămâne în această stare de inferioritate, care impune omenirii întregi un nivel scăzut și o destrămare morală.

Scrierea aceasta care se intitulează „Dreptul Pumnului”, de și scurtă și fără pretenții, este de o putere de gândire și de sentiment, care face plăcută și plină de miez, încă până azi, lectura ei. Cu un simț sigur și ales Cornelia Emilian pusese în lumină ținta mișcării feministe, care trebuie să fie cultura și pregătirea tehnică a femeii pentru a-și asigura destinul în lume prin munca și capacitatea sa, întru nimic mai inferioară a celei a bărbatului.

Dar Cornelia Șt. Emilian nu a fost numai o inteligență superioară, ci și o fire de o energică putere de acțiune, a avut o voință neobișnuită pe care a pus-o în serviciul multor cauze nobile dar mai ales în acel al cauzei feministe, cu un devotament și o credință pentru care toate femeile de azi trebuie să-i fie recunoscătoare, ca una ce le-a călăuzit și le-a purtat pe singura cale pe care s'a ajuns azi la starea înfloritoare a situației femeii în societatea românească.

În 1895, această nobilă și energică femeie înființează o ligă, care să lupte pentru drepturile politice ale femeii. Prima Ligă feminină, care prezintă o petiție, cu 500 de semnături, Camerei, cerând oare care modificări legale în codul civil. Dar consecvență în credințele și ideile sale, ea prin loterii, baluri, colecte de tot felul a și strâns fondul prin care s'a înființat prima școală profesionistă, pentru fete, în România și prima cantină școlară spre a da hrana necesară copiilor săraci din școlile din Iași.

Până la Cornelia Emilian au fost de sigur multe femei caritabile care au creiat și au întreținut opere de filantropie și ajutoare pentru copii și oamenii lipsiți din toate vârstele, Pentru prima oară însă vedem la această femeie nobilă și atât de superioară ca inteligență, încolțirea ideii de „asistență socială” în sensul în care s'a manifestat mai târziu ca o consecință a progresului științelor sociale ale lumii apusene.

Alături de opera ei a luat, apoi, naștere opera D-nei Thereza Stratilescu, „Uniunea Educatoarelor române”, cu un buletin propriu, în scopul de a sprijini educația fetelor române, în direcția practică.

În București domina curentul de a încuraja și ajuta femeile care-și câștigă existența prin munca lor, mai mult decât de a le organiza pentru viața politică și re-

clamarea dreptului de vot. Astfel a fost „Asociația Femeilor Române Sprijinul”. Din această societate au făcut parte primele intelectuale și personalități de seamă feminine: Doctor Lucreția Moscuna Sion, Doctor Cașura Arbore, Doctor El. Alexandrescu, Doamna Marieta G. Balș, Anica Aurelian, C. Băicoianu; Avocate Licuța Popovici, Didina I. Floru, Netty, avocat Dragu, precum și subsemnata, etc., etc. Președinta asociației a fost nobila și înțeleapta Ema Al. Beldiman, iar aceea care a contribuit în cea mai largă măsură la prosperitatea instituției prin ordinea și organizarea mijloacelor ei materiale, prin devotamentul, scrupulozitatea morală și minuziozitatea ținerei socotelilor, prin exemplul de simplitate în sacrificiu și purtare morală, prin toate actele și gesturile sale, a fost fără îndoială Doamna Elena Dr. Jean Cantacuzino, născută Balș, către care trebuie să se îndrepte recunoștința tuturor femeilor române, care se bucură azi de avantajele unei educații egală cu a bărbaților și cu aceeași oportunitate de a-și câștiga existența în toate ramurile de activitate.

În timpul acesta Doamna Eugenia Ianculescu Reus reprezenta singură mișcarea politică, reclamarea dreptului de vot de către femei, ținând conferințe, scriind broșuri, articole în ziare, luând contact cu mișcările internaționale.

În genere, în afară de societatea „Sprijinul” care caută să ajute pregătirea și ocrotirea femeilor care vor să-și câștige viața prin munca lor, în vederea unei emancipări, economice, sociale și politice ulterioare mai sunt încă numeroase alte opere pentru încurajarea și ocrotirea femeii muncitoare, dar cele mai multe fără altă preocupare decât ajutorul imediat și apărarea intereselor lor din viața de toate zilele. Astfel au fost „Cultura și Ajutorul Femeii”, soc. „Ocrotirea” din Bacău cu scopul de a ocroti și cultiva femeia pentru interesul general. Apoi „Căminul Românesc” cu scop de a da fetelor îndrumări pentru viața practică și viața de familie.

Aceste societăți se datoresc influenței sufletești, materiale și sociale a unei elite restrânse de femei, ele nu au pornit din nevoia conștiință a majorității femeilor române de a se dezrobi și a-și crea o viață nouă, omenească și demnă.

Solidaritatea conștiință feminină nu s'a cultivat intenționat și cu un plan bine hotărât, decât la „Sprijinul”, unde s'a lucrat în scopul precis de a pregăti femei care să fie în stare a trăi ca ființe independente, posedând bine o meserie. În acest scop s'a înființat de către doctorițe o școală de infirmiere, apoi un „atelier”, și o școală profesională, de rufărie și croitorie.

„Sprijinul” urmărea să dea femeilor pe lângă pregătirea profesională și o educație care să le îngăduie să se orienteze în viață. Astfel biroul juridic înființat pe lângă această societate avea misiunea de a iniția pe femei în căutarea și adunarea actelor, documentelor și dovezilor, facerea formalităților, de orice fel, cerute de instanțele judecătorești pentru susținerea cauzei lor. Societatea „Sprijinul” caută deci a pregăti femeile pentru intrarea lor în viața socială și politică a țării, atât prin educația și formarea lor pentru lupta economico-socială, cât și pentru campania de revendicarea drepturilor lor politice, căutând a le familiariza cu problemele și ideile feministe prin conferințe și discuții în scop de a difuza ideile și a crea o atmosferă favorabilă pentru această luptă.

Totuși o mișcare temeinică nu s'a putut înjgheba până după războiu. Începutul a fost în vara anului 1917,

când, din inițiativa Principesei Olga Sturdza, Doamnei Moruzi și a D-nei avocat Ella Negruzzi se face o petiție către Cameră prin care se cere emanciparea Civilă și Politică a Femeii Române. Petiția a fost citită în Cameră de vice președintele d. J. Th. Florescu și în Senat de Profesorul Universitar Paul Bujor.

În același an se mai face o expunere de motive urmata de un proiect de lege din inițiativă parlamentară. Partidul muncii prevede în programul său acordarea drepturilor civile iar politice la Comună și Județ pentru femei.

Însă până în vara lui 1918, lumea întreagă fiind absorbită de preocuparea momentelor tragice prin care trecea, nu a mai fost vorba de mișcarea femeilor. Dar în luna Iunie 1918 tot din inițiativa doamnelor din societatea înaltă, de data aceasta dimpreună cu Domnișoara Eleonora Stratilescu, profesoară, se începu o serie de întruniri săptămânale în Aula Universității din Iași. Asistă multă lume, se fac adeziuni numeroase și se pun astfel bazele mișcării noastre feministe. Se alege apoi, un comitet și se lucrează un proiect de statute, societatea care se înființează ia numele de „Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor” cu sediul în Iași. Comitetul prezintă Domnului Prim ministru, General Coandă, un memoriu prin care se cere acordarea votului integral pentru femei. În Decembrie 1918, se prezintă guvernului de pe atunci o nouă petiție prin care se cere să se acorde aceste drepturi prin „decret-lege”, așa cum s'a mai făcut și pentru satisfacerea altor cereri.

În timpul acesta se lucrase intens la Programul și Regulamentul interior al asociației, în ședințele săptămânale la care luase parte și una din personalitățile cele mai proeminente din Ardeal, Doamna Maria Baiulescu, scriitoare și curagioasă conducătoare a „Uniunii reunitelor femei” din Ardeal, care cu riscuri și jertfe de fiecare clipă întreținea mișcarea femeilor din Ardeal în lupta pentru păstrarea limbii și naționalității române, alături de tovarășii lor români, soții, fiii și frații lor.

Activitatea societății s'a început cu o festivitate pentru a sărbători realizarea idealului național, patronată de Măria Sa Regina Maria și Altețele lor principesele Elisabetha și Marioara. Atunci s'a revelat publicului un talent nou: Doamna Maria Mișu Pop, din Craiova, azi prima senatoare în Parlamentul Măriei Sale Regelui Carol al II-lea și al Renașterii Române.

Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeii, a funcționat de atunci fără întrerupere sub conducerea comitetului Central dela Iași sub preșidenția Doamnei Elena C. Meisner, înțeleapta și măsurată intelectuală care a reprezentat Femeile Române în țară și în străinătate, cu demnitate și prestigiu. „Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române” are secțiunile ei din Galați, Constanța, Craiova, Bârlad, Giurgiu, Dorohoi, alături de bogat înzestrata D-nă Maria Baiulescu, președinta Uniunii a mai bine de treizeci Reuniri din Ardeal, care dimpreună cu secțiunea din București, au dus o luptă neîncetată pentru revendicările feministelor din România, ajutată și susținută în propaganda ei de prințesa Olga Sturdza, D-na Sanda Ghica, având sprijinul moral al Doamnei Eliza Brătianu, precum și al tuturor intelectualelor, care au făcut parte din comitetul ei de conducere dela București în tot timpul chiar dela înființare și au dat personalitățile care au fost primele consiliere ale Comu-

nelor și județelor: Doamnele Calypso Botez, Maria Mișu Pop, Margareta Ghelmegeanu, Ella Negruzzi, Ortensia Szatmary, când s'au acordat femeilor frântura de drepturi administrative care le-a îngăduit să intre într'un colțisor al vieții noastre publice, după o propagandă, o luptă și o strădanie de zeci de ani. „Asociația pentru Emanciparea Civilă și Politică“ trăește și azi sub aceeași conducere a comitetului dela Iași și sub președinția d-nei Elena C. Meisner, alături de președinta „Reuniunii“ din Ardeal, venerata Doamnă Maria Baiulescu, sufletul încă atât de cald sub zăpada părului său alb.

Altă activitate feminină importantă este aceea de sub conducerea Prințesei Alexandrina Gr. Cantacuzino, președinta societății ortodoxe a Uniunii Femeilor Române și inițiatora „Consiliului Național al Femeilor Române“. În acest consiliu după normele consiliilor similare din alte țări, trebuiau să se întrunească delegațiile tuturor societăților feminine de orice fel din toată România Mare. Scopul acestui consiliu era acela de a contribui la progresul și bunul mers al tuturor manifestărilor feminine și mai ales a lărgi câmpul de propagandă și a favoriza mișcarea pentru căpătarea drepturilor integrale. Rolul Consiliului Național Român, sub președinția Doamnei Alexandrina Gr. Cantacuzino pentru relațiile externe și a Doamnei Calypso Botez pentru relațiile interne, mulțumită concursului dat de intelectuale de valoare, printre care locul prim l-a deținut D-na Margareta Ghelmegeanu, tânără și strălucitoare avocată, a adus necontestate și mari servicii cauzei feminine, atât teoreticește prin scrierile și conferințele, discuțiile și debaterile din ședințele Consiliului, cât și prin stăruințele insistente pe lângă personagiile politice influente pentru acordarea dreptului de vot și participarea femeii la viața publică a țării.

În străinătate Asociația pentru Emancipare, s'a afiliat la „Alianța internațională pentru sufragiul feminin“, care datează de peste patruzeci de ani și la ale cărei congrese au luat parte de mai multe ori delegate române: președinta Asociației, D-na Meisner, subsemnata ca președintă a secțiunii București, Doamna Szatmary

ca membră a comitetului București, D-na Maria Mișu Pop, președinta secțiunii din Craiova, D-na Claudia Năstase președinta secțiunii Bucovina din Cernăuți, iar printre cele mai tinere o distinsă și fină intelectuală D-ra P. Francesco, azi Doamna Enăchescu, D-na Al. Gr. Cantacuzino.

Consiliul Național a fost afiliat la Consiliul Internațional de sub președinția bine cunoscutei Lady Aberdeen, unde a reprezentat femeia română D-na Al. Gr. Cantacuzino, care a avut cinstea să figureze în Comitetul Internațional al Consiliilor Naționale, ca membră și vice președintă.

Lucrările din congresele acestor asociații internaționale, scoase în volume, sunt dovada cea mai strălucită a valorii problemelor discutate și a hotărîrilor luate de femeile afiliate la ele. Aceste hotărîri, ținută corectă, organizarea desăvârșită a tuturor birourilor, au făcut o deosebită impresie în lumea întreagă și au fost o școală minunată pentru formarea feministelor, precum și mijlocul cel mai eficient de propagandă. La congresul dela Stockholm, 1911, a luat parte și Selma Lagerlof, care este o feministă activă și devotată, pe lângă că e o mare scriitoare.

În țara noastră sunt multe alte societăți și instituții cu scopul de a încuraja și da ajutor femeii în munca pentru ridicarea nivelului său cultural și realizarea bunei sale stări materiale. Statul, instituțiile publice sunt, fără discuție, pline de bunăvoință pentru inițiativele particulare, totuși multe din acestea au ajuns la un punct mort, ca și asociațiile feministe, care stagnează în chip dureros de mai multă vreme. Vina este fără îndoială a vremurilor care ne țin sub apăsarea lor.

Despre Uniunea Reuniunilor din Ardeal, ca și despre multe alte organizații feminine pentru încurajarea și ocrotirea sătenței, a artei naționale în cusături și țesut, ocrotirea fetelor tinere, precum și despre prima organizare pe baze științifice a asistenței sociale și formarea personalului în acest scop, vom vorbi într'un număr viitor al revistei.

IZABELA SADOVEANU

O variantă bănăţeană a baladei Meşterul Manole

Trista poveste a zidirii de vie a unei fiinţe iubite, pentru ca edificiul întreg să dureze şi să nfrunte vitregia vremurilor, a avut o deosebită circulaţie la poporul românesc şi la popoarele balcanice, nu atât pentru frumuseţea versului, cât pentru faptul că ilustra o credinţă superstiţioasă adânc înrădăcinată în sufletul ţăranului. Şi astăzi încă mai persistă credinţa, că zidurile „cer suflet”, pentru ca să poată dura şi înfrunta vremile, pentru ca „să n’ăibă moarte”. De aceea, se obișnuieşte să se îngroape la temelia unei case noi, umbra adică măsura ei luată un un băţ, trestie sau frânghie a unui om, (îndeobşte țigan), căci pentru sătean, sufletul omului se confundă cu umbra lui. Îngroparea măsurii mortului odată cu sicriul, e doar o dovadă că poporul nu vrea să despartă trupul de umbra lui; cine fură umbra unui copil, sau chiar a cămăşei unei lehuze, poate aduce moartea lor. Deci le răpeşte sufletul. Morţii strigoii ori stafiile nu sunt închipuite decât ca nişte umbre, ei fiind numai suflet, de oarece corpul lor a fost îngropat în pământ, spre putrezire. Tot ce durează, trăeşte, are suflet. Şi zidurile ca să trăiască, să dureze peste vremi, trebuie să li se dea suflet. În unele locuri se zidesc animale vii, pentru ca îngroparea umbrei unui om, să nu-i aducă moartea apropiată, așa cum e credinţa. Chiar, astăzi, obiceiul de a zidi în temelia unui nou edificiu, un act: „actul de fondare ori de întemeiere”, atât pentru clădirile publice cât şi pentru cele private, nu e altceva decât aceeaşi credinţă, sublimată doar prin învelișul civilizaţiei. Este tot aceeaşi legare a sufletului de ceiace mintea şi munca zidesc peste vremelnicia timpurilor. E tot o însufleţire a unor ziduri, ce trebuiesc să fie calde, primitoare, compătimitoare prin păticia de suflet, pe care o punem chiar în mod simbolic, între pietrele cioplite ale temeliei.

Pe canavaua acestei credinţi, ce se găseşte pretutindeni în ținuturile româneşti, ca şi în cele balcanice, fantezia poporului a ţesut apoi nenumărate variante ale poveştii zidirii soţiei celui mai mare meşter între zidari. Tot așa a făcut şi cu alte credinţe, ca de pildă: prefacerea unor morţi în strigoi, ivirea stafiilor printre ruine, putinţa unora de a se schimba, dându-se peste cap — în paseri sau în animale, puterea vrăjilor şi a farmecelor, spargerea oricărei încuietori cu ajutorul ierbei fiarelor, înviearea morţilor cu apa vie sau buruiana vieţii şi altele. Pe aceste teme s’au ţesut nenumărate cântece şi balade, poveşti sau legende. Ceiace face deci, marea circulaţie a unei legende, balade sau orice producţie literară popu-

lară este grefarea ei pe o cât mai răspândită credinţă poporană. E cazul asemănător al Mioriţei, în care presimţul morţii şi credinţa în animismul lucrurilor ce ne înconjoară şi care ne-au fost dragi în viaţă, au dat această incomparabilă frumuseţe literară.

La Meşterul Manole credinţa populară s’a întâlnit şi cu pornirea lăuntrică a poporului de a înconjura cu aureola unei legende, orice monument al naturii sau al creaţiei omenesti. Credinţa în necesitatea zidirii unei fiinţe ori a unui suflet la temelia unui lăcaş nou s’a întretesut la Greci şi la Aromâni cu legenda clădirii podului din Arta, la Sârbi cu zidirea cetăţii Scadar, iar la noi cu ridicarea Mănăstirii Argeşului. Credinţa populară grefată pe un anumit fapt istoric a dat baladei o putere de circulaţie şi mai mare, faptul concret împrumutând în acelaş timp, un gir de veracitate credinţei populare.

Cu timpul, şi prin răspândirea ei în suprafaţă, anonimul creator al frumuseţelor literaturii populare a adăugat la tema principală şi alte credinţe sau părţi atribuite de basm, creind acele nenumărate şi extrem de interesante variante. Acesta este un lucru frecvent şi de mult stabilit în producţiile populare. În cazul baladei Meşterului Manole e de observat, că cele mai multe variante ale ei, cuprind şapte momente deosebite, bazate fiecare, fie pe o anumită credinţă superstiţioasă, fie pe o închipuire de basm.

Aceste momente sunt:

1. Alegerea locului.
2. Năruirea zidului.
3. Visul.
4. Jurământul zidarilor.
5. Incercarea de a întârzia venirea soţiei.
6. Zidirea fiinţei iubite.
7. Jertfirea lui Manole.

În mai toate variantele româneşti, alegerea locului o face însuşi Negru-Vodă, fie însoţit de cei nouă meşteri zidari, fie de curteni. El caută

*Un zid părăsit,
Şi neisprăvit,
La loc de grindiş
La verde aluniş.*

Faptul de a alege

*Loc de mănăstire,
Şi de pomenire*

pe un zid părăsit şi pustiu, nu se împacă deloc cu cre-

dințele populare ale oricărui neam și în deosebi al nostru. Și iată de ce. În primul rând se crede, că aceste locuri pustii, ca și zidurile rămase neisprăvite sunt locașurile duhurilor necurate. Acolo se adun aceste duhuri în nopțile fără lună, între primul și al treilea cântat al cocoșilor și își țin Sabbatul lor. Chiar în timpul zilei oamenii nu trec fără a-și face cruce și a blestema pe Necuratul, scuipând într-o parte, iar în timpul nopții nimeni nu-și face drum pe lângă aceste locuri, de frică de a nu fi luat de Dănele sau pocit de Muma Pădurei. În basmele noastre se pomenește adesea de sgomotul pe care-l fac dracii în podul morilor părăsite sau despre întâmplările celui, care fără să știe, s'a culcat într-o casă nelocuită. Cu atât mai mult, românul nu și-ar face casă pe locuri de acestea; iar dacă, fără să știe și-a făcut locuința pe locul, unde altădată a mai fost o clădire lăsată în paragină, e credința, că această casă va fi vizitată de strigoi sau de stafii. Mai mult încă, Românii nici nu înădlesc o casă nouă pe zidurile alteia mai vechi, pentru că e rău de moarte pentru familia, care va locui acea casă (Artur Gorovei, *Credințe și Superstiții*, București 1915). Alegea locul pentru ridicarea Mănăstirii Argeșului s'a făcut deci împotriva credințelor populare și asta ar explica faptul năruirii zidurilor de către duhurile necurate, acuiate în acel zid părăsit și neisprăvit. În baladele sârbești și bulgare năruirea acestor ziduri o face Vila (un fel de „Hală” asemănătoare întrucâtva nălucilor ori zănelor) acelui loc. Autorul și cauza năruirii sunt mai bine definite în baladele străine, decât la noi. În variantele românești năruirea aceasta se deduce tocmai din nerespectarea credinței populare, fiindcă nu trebuia să se zidească pe locuri pustii și nici pe ziduri neisprăvite.

Această interpretare ar fi în contradicție însă cu teza admisă de toți comentatorii acestei balade, aceia că năruirea se făcea tocmai pentru că zidurile cereau jertfirea să poată dura. Noi credem că din contra această interpretare completează ideea de mai sus.

Negru-Vodă nerespectând credința populară și ridicând lăcaș nou pe ziduri începute, neterminate și stăpânite de duhuri necurate, acestea din urmă au căutat să se opui, dărâmand în fiecare noapte, tot ce se clădea ziua. De aci, necesitatea de a zidi o ființă vie, pentru ca prin jertfa ei să se răscumpere locul. Zidurile vor avea atunci un „suflet nou”, iar duhurile vechi vor fi îndepărtate „prin spurcare” cum se amintește în baladă. Zidirea nouă va avea atunci „stafia” ei, care o va păzi și va fi un fel de spirit tutelar al ei. Inceputul baladei, adică alegerea locului, are la bază o credință adânc înrădăcinată în sufletul poporului, aceia că cel ce nu respectă puterea duhurilor unor anumite locuri, va fi pedepsit de ele. Negru-Vodă vroind să clădească pe un zid părăsit și stăpânit de duhuri, va fi pedepsit de duhurile acelui loc, prin dărâmarea continuă a zidirei. Acesta ar fi și motivul, pentru care pentru clădirea Mănăstirii Argeșului se cere un suflet, când pentru atâtea alte monumente, — și vor fi fost și pe vremea aceia destule, — și care au rămas până'n zilele de astăzi, — nu s'a cerut sufletul răscumpărător.

Al doilea moment, năruirea zidurilor, deși e o consecință logică a credinței în puterea răzbnătoare a duhurilor, e împletită totuși și cu elemente de basm. În „Pasărea Măiastră” (P. Ispirescu: *Legende sau Basmele Românilor*) turnul mănăstirii, pe care o zidea împăratul se năruia și e tot așa, pe măsură ce se zidea ziua. Însăși expresia:

*Ziua ce-mi zidea,
Noaptea se surpa*

e analogă expresiilor de basm: „și creștea într'un an, ca alții în zece ani”.

Al treilea moment: visul e tot inspirat de credințele populare. În mitologia românească visurile sunt socotite, ca un soi de revelație divină. Când Dumnezeu sau alte puteri supranaturale vreau să comunice unor oameni, — dar numai unor anumiți oameni, — aleși de El, — încredințează aceste vestiri visului. Visul transmite deci sub formă reală sau simbolică, o înștiințare, o prevestire ori o amenințare. Împăratului, care nu avea copii și totuși umblase cu toți vracii și fermecătorii să aibă vreunul, visul îi aduce mijlocul de a-l avea. Visul se găsește de almintrelea și în atâtea narațiuni biblice din Vechiul Testament, în care credințele și legendele se împletesc cu faptele istorice, ca și în balada noastră.

Al patrulea moment ține numai de legendă. Meșterii s'au jurat să nu spuie nimic soțiilor lor, dar numai Manole își ține cuvântul, întocmai cum frații lui Prăslea, voinicul își calc făgăduiala și dau drumul frânghiei, care trebuia să-l ridice și pe el. Nerespectarea jurământului este frecvent în legendele românești, dar spre deosebire de Meșterul Manole, în mai toate cazurile, ea a fost pedepsită. Confrații lui Manole nu sufăr nimic depe urma trădării lor, nici chiar chinurile remuşcării.

Încercarea Meșterului Manole de a întârzia venirea soției sale prin rugăciunea de a-i trimite în cale un rug de împedicare, un șarpe balaur sau un lup turbat, care s'o înspăimânte ori o ploaie cu spume și pe care Dumnezeu i le îndeplinește, ține tot de basm. Împăratul, ca să oprească plecarea voinicului sau fetei viteze, îi apare schimbat întâi în lup, apoi în urs și în urmă în leu și tot nu-l poate opri. Iar împăratul Roșu când îi cere lui Harap Alb să doarmă într-o casă încălzită până la roșu, să mănânce cele 12 harabale de pâine, să beie cele 12 buți de vin, să aleagă o mearță de mac și să păzească fata, care se ascunde în dosul unei, face aceiaș gradare treptată a încercărilor la care sunt expuși eroii basmelor.

Acelaș fel de repetare de încercări neisbutite de a opri pe cineva, mai găsim și în legenda Soarele și luna, unde Dumnezeu arată mai întâi Soarelui chinurile Iadului, apoi îl înspăimântă și-i fură surioara din biserică și în urmă o face mreană în mare, înainte de a-i despărți pentru totdeauna, ca soare și lună. Exemple de acestea am putea găsi cât de multe în folklorul românesc. Acesta e al cincilea moment.

Al șaselea și momentul principal al baladei este zidirea soției lui Manole. Momentul e de o măreție epică rar întâlnită în poezia noastră populară, el se ridică pe credința populară pe care am amintit-o mai sus și care constituie motivul principal al baladei, acela al zidirei unei umbre sau a unei ființe, pentru ca zidurile să reziste.

Al șaptelea și ultimul moment e jertfirea lui Manole și a soților lui. Nu toate variantele baladei au acest final, ci eace mă face să cred, că el a fost adăugit prin contopirea cu vreo altă baladă sau legendă. Cum, după d-l Caraman, leagănul baladei Meșterul Manole ar fi Grecia, e mai mult ca posibil ca legenda lui Dedal și Icar, și ei arhitecți și meșteri mari deci un prim punct de contact și c'o poveste mult asemănătoare soartei meșterului român, să se fi contopit cu aceea a lui Manole.

Prin zidirea însă a unei ființe iubite, zidurile au căpătat „sufletul” trebuincios, ca să alunge duhurile necurate care dărâmau tot ceia ce se clădea în timpul zilei și astfel tema legendei a fost epizată. Multe variante se termină aci. Jertfa lui Manole a fost adăugită în timpul vremu-

rilor, de acei cântăreți care doreau să-i dea un sfârșit de legendă. Credințele se schimbă, evoluează, legenda însă se păstrează mai bine în formele ei primare.

Iată dar cum din împletitura minunată, asemenea unui chelim oltenesc, dintre credințe și basm, s'a creiat acea-

stă admirabilă capodoperă a poeziei noastre populare.

Dăm acum o variantă a Metșerului Manole, așa cum ni-a fost comunicată de cunoscutul floklorist arădan P. Ugliš și care a auzit-o dela bătrânul Moș Panciu de 64 ani, din comuna Bara, jud. Caras:

Plecat-au plecat
Noauă metșeri mari,
Calfe de zidari,
Cu Manole zece,
Care-i și întrece,
La o mănăstire,
Pe țărături de mare,
Doamne, s'o zidească
Din mijloc de mare.
Mănăstire mare,
Cu noauă altare,
Cu praguri de ceară,
Cu ușițe doauă
Și cu ferești noauă.
Cei noauă zidari,
Noauă meșteri mari;
Cu călugăreii,
Și cu dieceii,
Ei se rămășau
Doamne, se tocmeau,
Zidul de nu-l găta
Viața să și-o peardă,
Zid de nu zidesc,
Toți se prăpădesc.
De zid se apucau,
Și la zid zideau.
Cât ziua zideau,
Noaptea păgubeau;
Ziua zid zidesc,
Noaptea-l păgubesc.
Noauă ani zideau
Și n'o mai gătau.
Rău să spăimântau.
Și la ei veneau
O babă bătrână
Ce'ndruga la lână
Și doi junci mânând
Bun lucru dădând.
Manole zidaru,
Meșteru-ăl mai mare,
El pe zid ședea,
La cuie făcea.
El din grai grăia:
— „Bunu-i, nu-i baș bun!
Cât ziua zidim,
Noaptea-l păgubim.
Noauă ani de zile
Ni s'or împlinitu
De când facem zidu.
Nu vei ști ceva
Doar ne-i învăța?”
Baba mi-ș grăia:
— „Io dragă, nu știu.
Numai vă îndrept,
Să vă duceți drept.
La oraș la Buda
La baba Limbuta.
Că aia-i vrăjitoare
Și descântătoare,
Vouă v'o căta,
Și i s'o arăta.
Pe voi vo'nvăța,
Zidul să gătați
Viața să n'o dați;
Zidul să-l zidiți,
Ca să nu pieriți.”
Ei, Doamne, să luau

Acas'să duceau
Și'n traiste-și luau
Și la drum plecau,
La oraș la Buda
La baba Limbuta.
Ș'atâta mergeau:
Trei mări îmi treceau;
Trei luni îmi mergeau,
Până-mi ajungeau
La oraș la Buda,
La baba Limbuta.
D'acas n'o găseau;
Ei pe prag ședeau,
Doamne, o așteptau.
Și baba venea,
Doamne, și-i vedea,
Tare se'ngrozea,
Și din grai grăia:
— „Da voi, hoților!
La mini ce cătați?
Să mă jefuiți,
O' să mă-omorîți?”
— „D'auzi babo dragă,
Că noi n'am venit,
Să te jefuim,
Nici să te-omorîm;
Ci, noi am venit
Tare necăjiți,
Departe, departe,
Chiar de ceea parte,
Că călătorim,
De trei luni venim,
Noauă să ne cați
Ce ți s'o arăta
Zidul să gătam,
Viața să n'o dăm.”
Baba le dădea,
Și'n cărți le căta:
Rău li s'arăta.
Mai odată da,
Ș'a doua-oară așa.
Doamne, și spunea:
— „Că rău vi s'arată”.
Ș'a treia oară da,
Tot rău le-arăta.
Ș'atunci le spunea:
Doamne, și-i jura.
Toți îi rămășa,
Acas'să nu spună
Ce i-o învăța:
— „Când acas' ajungeți
La zid să-mi plecați,
Doamne, să-l gătați.
Când acas' ajungeți,
La soții să spuneți:
Prânzul să vi-l gate,
Joi de dimineată
Și la zid să-mi plece.
Care-o mâneca
Mai de dimineată,
S'o luați în brață,
Și'n zid s'o zidiți.
Zidul să-l spurcați,
Viața să n'o dați;
Că de nu-l zidiți
Toți vă prăpădiți.
Că v'ați rămășit,

Când voi v'ați tocmit;
Zid de nu gătați,
Viața să vi-o dați,
Zid de nu zidiți,
Să vă prăpădiți.”
Ei, Doamne-ascultau,
Ș'acas'să duceau.
Credința o ținea
Singur Manolea
Și dacă ajungea
Soției spunea:
— „Joi de dimineată
Prânzul să mi-l gați,
Și la zid să-mi pleci!”
Joi de dimineată,
Pe o deasă ceață
Vrednica nevastă,
Mândra Mânuleasă,
Ca o păuneasă,
Doamne, se scula;
Joi de dimineată
Pe o deasă ceață,
Mândru se'mbrăca,
Pruncu și-l sculda,
Și-l înfășia
Și prânzul gătia.
Pruncu mi-l lua,
Și'n troacă-l culca,
Pe masă-l puneă,
Prânzu'n cap lua,
Și la zid pleca;
Că-și ținea cu capu
Ce i-o spus bărbatu!
Manole zidariu
El pe zid ședea
La cuie făcea,
Doamne, mi-o vedea:
— „Iacătă-o, Doamne,
Iacătă-o că vine,
Cu prânzu la mine.
Scoate-i Doamne'n cale,
Rug de'mpedicare,
Prânzu să-l răstoarne.
Doar s'o zăbovi
Ș'alta o veni,
Da Dumnezeu sfântu
Li îplinea cuvântu,
In cale-i scotea,
Rug de'mpedecat.
Prânzu mi-l vărșa,
'Napoi se'ntorcea
Și alt prânz gătea,
Și la zid pleca,
Că-și ținea cu capu,
Ce i-o spus bărbatu!
Manole zidariu
Meșteru-ăl mai mare
El pe zid ședea,
Diamne, m'o vedea:
— „Iacătă-o Doamne,
Iacătă-o că vine
Cu prânzu la mine.
Scoate-i, Doamne'n cale,
Un căne turbat,
Doar s'o spăimânta
Prânzu l-o vărșa,

'Napoi s'o'nturna,
Alta mi-o veni
Și rându i-o fi.
Și Dumnezeu sfântu
Îl împlini cuvântu.
Că-i scotea în cale,
Un câne turbat.
Ea să spăimântă
Și prânzu-l vărsa.
'Napoi se'ntorcea
Și alt prânz gătea,
Și la zid pleca.
Că-și ținea cu capu
Ce i-o spus bărbatu.
Manole zidariu
El pe zid ședea,
La cuie făcea,
Doamne, m'a vedea:
— „Iacătă-o, Doamne,
Iacăt-o că vine
Cu prânzu la mine,
Scoate-i, Doamne'n cale,
Scoate-i apă mare,
Doar s'o spăimânta,
'Napoi s'o'nturna.
Alta m'o veni,
Și rându i-o fi.
Iar Dumnezeu sfântu,
Tot plinea cuvântu
Și-i scotea'n cale
Doamne-o apă mare,
Doar s'o spăimânta,
Și nu s'o băga.
Ea, Doamne-mi trecea,
Poale sufulca
Pân'apă-mi trecea;
Că ținea cu capu,
Ce i-o spus bărbatu!
La zid ajungea,
Bun lucru-mi dădea,
Și tristă-mi era,
C'o amânătat
Ș'a tot înturnat.
Manole zidariu
El jos se dădea,
Soața-ș săruta,
Ochii-i lăcrăma,

Prânzu îl vărsa,
Și'n brață-o lua,
La zid o ducea,
Doamne, s'o pune
Și'n zid o zidea.
El, Doamne-mi striga
P'ai noauă zidari,
Noauă meșteri mari:
— „Aduceți-mi mie
Cărămidă multă
Și peatră măruntă,
Că d'aia-i mai multă!”
Ei, Doamne-aduceau,
Ei în zid zidea,
Cu lacrimi uda.
Ea din gând gânde
Că ea-i vinovată,
D'unde-i amănată.
Da ea n'a știut
Ce-i e rându
Trebuie să'mplinească,
Zid să se zidească.
El, Doamne, zidea,
Ea din grai grăia:
— „Meștere Manole,
Manole bărbate,
Văd că nu glumești
Și'n zid mă zidești,
Zidul rău mă strânge,
Trupușoru-mi frânge,
Pruncu-acas' îmi plânge;
Că mi micuțel,
Ca vai de el.
Că-i singur în casă
In troacă pe masă,
Manole, Manole,
Văd că nu glumești
Și'n zid mă zidești.
Și tăta d'a dreapta
S'a făcut ca piatra;
Iar tăta d'a stânga
S'a făcut ca stânca.
Lasă-mi-o afară
Și tu să te duci,
Pruncu să-l aduci,
Să mai sugă-odată
Dintr'un stan de piatră”.

Manole mergea,
Pruncu-l aducea,
La țată-l pune,
El din zid sugea,
Iar mama plângea.
Inima-și topea,
Și din grai grăia:
— „Suge maichii-odată,
Că sunt stean de piatră”.
El pruncu-l lua
Ș'acas îl ducea,
Iar el să'ntorcea,
La zid că-mi venea,
Zidul să-l zidească,
Că să-l isprăvească.
Din zid s'auzea,
Un grai ce-i grăia:
— „Manole, Manole,
Văd că mă zidești,
Văd că nu glumești.
Când te-i duce-acasă,
S'ascuți la fereastră.
Când îi auzi,
Pruncu tău plângând,
Maica lui strigând,
Și d'o fi culcat
Pe laturea stângă,
Maica lui o strigă;
Și d'o fi culcat
Pe laturea dreaptă
Maică-sa o-așteaptă;
Să te bagi la el,
Și pe mâni să-l iei;
Drag să mi-l săruți
Ca să mă zăuți.
Ș'atunci să mi-l duci
Ploaia mi-o ploua,
Drago l-o scâlta.
Vântu o sbura,
Flori l-or legăna;
Păsări or veni,
Și l-or hărăni:
L-or hărăburi.
Ingeri or veni
L-or sui la cer
Și l-or face inger”.

Acestei variante îi lipsesc două momente din cele 7, câte cuprind cele mai multe variante ale baladei. Atât alegerea locului, cât și jertfirea lui Manole au fost lăsate deoparte.

Ea începe cu descrierea locului, a mănăstirii ce o vor ridica și cu amintirea rămășagului ce-au făcut între ei, dacă nu vor putea înălța biserica. Cea ce pare interesant, dar și curios în același timp, e locul pe care vor înălța mănăstirea. Nicăiri, după știința mea, în nici o variantă românească, locul mănăstirii nu e

Pe țărmuri de mare,
Doamne s'o zidească,
Din mijloc de mare.

În balada sârbească a zidirei cetății Scadariu se spune că cei trei frați Mirliavcevici clădeau de trei ani cetățuia pe țărmii Boianei. În basmele noastre se pomenesc că adesea măiestrele palate din ostrovul mărilor, din smârcurile mărilor și chiar de cele din mijloc de mare, care fiind în același timp, după cum spune și în varianta noastră, și pe țărm de mare, desigur că nu se poate interpreta altfel, decât că acestea se reflectau în mare, ieșind din mare, din mijlocul mării. Pentru cel ce observă de pe malul unei ape o casă de pe o insulă, i se

pare că s'a zidit cu insulă cu tot din mijlocul apei. Această impresie trebuie să fi avut meșterii vechi, străini, aromâni sau chiar autohtoni, care în peregrinațiile lor după lucru, vor fi ajuns pe malurile Bosforului. Impresia trebuie să fi fost — desigur — destul de puternică pentru niște oameni neobișnuiți cu construcțiile masive, dar minunat împodobite al minareturilor, moscheiilor și chiar ale palatelor Sultanilor. În mintea lor s'a produs aceeași mirare, care se produce astăzi de exemplu în sufletul munteanului din Vrancea sau din Ceremuș, descălicat deodată pe Bulevardul Brătianu de pildă. Pentru ei toate aceste blockhausuri sunt locuite de boeri putrezi de bogați, deoarece au case așa de mari. Tot așa s'a întâmplat și cu meșterul român ajuns pe străzile Țarigradului. Toate casele și palatele din Cornul de aur sau de pe malul stând al Dardanelor, îi vor fi părut locuințele minunate ale împăraților, iar reflexul lor în apă, ca o suprapunere de etaje a unei clădiri, ieșind deadrep-tul din mijlocul apelor. Pentru el aceasta a constituit maximul frumuseții arhitectonice. Le-a introdus în basme, pentru locuințele minunate de pe țărmurile celelalte ale smeilor sau ale împăratului Roșu sau Verde. Pentru autorul acestei variante, nu se putea așeza o

mănăstire mai frumoasă, mai minunată și care să în-treacă pe celelalte, așa cum dorea și domnul Țării, decât pe malul și'n mijlocul mării.

Această așezare, însă ne lipsește de motivul năruirii zidurilor, care era după cum am văzut ridicarea unor ziduri noi peste ziduri părăsite. Se poate ca anonimul autor să fi schimbat numai prima parte a baladei: cea cu alegerea locului, înlocuind-o cu așezarea ei pe malul mării, pentru că i s'a părut că astfel dă mai multă măreție viitoarei mănăstiri și a lăsat restul poeziei, așa cum a auzit-o dela alții, fără să se intereseze de logica înlănțuirii faptelor. Dar tot așa se poate ca aci să fie amintită o nouă credință. Se crede că în mijlocul mării, adică tocmai acolo unde vreau meșterii să ridice mănăstirea, trăește Peștele Mărei (ori Dulful de mare), care mișcă valurile mării, răsturnând corăbiile numai cu o lovitură a cozii lui uriașe. Ar fi lăsat el să se ridice o mănăstire, aci la țărmurile împărăției lui, fără să i se plătească „darea sufletului“ pentru ca să-și dea învoirea pentru clădirea, ce vreau oamenii s'o ridice? Balada nu pomeneste nimic de cauza năruirii și nici din cursul ei n'o putem deduce. Desigur că pentru povestitorul acestei legende, năruirea și cauza ei nu constituiau elemente de prea mare însemnătate, socotindu-le cunoscute de toată lumea. Dealtmintelega, printr'un accentuat simț artistic, poetul anonim al acestor măestrite poezii populare, nu intră niciodată în amănunte ce nu sunt necesare povestirii și nici în explicații, ce prin ele înșile sunt anti-poe-tice. În orice legendă cum ar fi de pildă: Holera, Ciurma, Antofită a lui Vioară și altele, cauzele și felul morții nu sunt nici măcar amintite. Deși și în cazul legendei Meș-terului Manole, în toate variantele ei, despre cauzele năruirii nu se pomeneste nimic.

În varianta noastră un element nou îl constituie veni-rea bătrânei „ce'ndruga la lână“, căreia meșterii i se plâng de nenorocirea năruirii zidurilor, și-i cer sfatul, așa cum fac toți sătenii atunci când dau de necaz. Merg la baba știutoare. Ca în poveștile cu sfintele, care trimet pe Făt frumos, dela una la alta, dela sfânta Vineri la sfânta Duminică și baba aceasta îi trimite la Baba Limbuta, la oraș la Buda. După toate probabilitățile Baba Limbuta este una și aceeași persoană mitică cunoscută sub numele de Baba Coaja, ori Baba Hârca. Baba care știe să facă vrăji, să înghețe apele, să aducă bărbatul pe mătură, să fure mana vacilor și să spuie viitorul în boli. Baba Limbuta le ghicește în cărți ca o cărturăreasă cunoscută și en vogue a timpurilor acelea. Varianta aceasta este mult mai apropiată mentalității sătești și relității timpurilor mai noi, decât variantele, în care zidirea unei ființe este transmisă prin vis, sau ordonată de vreo zână sau Vilă, ori, ca în Cântecul punții din Arta, de către o pasăre. Mai interesantă ar fi, după această variantă, așezarea geografică a locului, unde se ridică această mănăstire. Balada spune că până la Buda, la Baba Limbuta, meșterii

*Trei mări îmi treceau,
Trei luni îmi mergeau,*

iar ceva mai departe spun:

*Ci noi am venit
Tare necăjiți
Depart, depart,
Chiar de ceea parte.*

Lăsând la o parte credința mistică în cifra trei (trei mări, trei luni) realitatea e că ei au trecut mări și au călătorit luni, ca să ajungă până la Buda. Dacă am lua aci cuvântul „mare“ ca un augmentativ pentru râu, atunci desigur cele trei râuri ar fi Oltul, Mureșul și

Tisa, care ar despărți Buda de Argeș. Chiar și cele trei luni de zile s'ar putea admite, dat fiind mijloacele de locomotaune pentru acele vremuri. S'ar crede deci că aceste versuri să aibă un substrat real, după cum tot așa de bine s'ar putea apropia de acea frazeologie tipică basmelor... și au trecut mări și țări și au umblat cale lungă... Mai ales că puțin mai la vale se pomeneste: că acel loc ar fi departe, chiar de ceea parte. După cum tot așa prin acel „de ceea parte“ să nu se amintească aci de țara „de ceea parte a munților sau a hotarelor așa cum era obiceiul să se spuie mai înainte, când se vorbea de ținuturile românești de dincolo sau de dincoace de Carpați și hotare.

Tot în sprijinul concluziei de mai sus, că adică acel „departe, departe, chiar de ceea parte“, ar fi pentru bă-nățenii autori ai acestei variante, ținuturile dincoace de munți, e faptul povestit mai departe, când Baba Limbuta sosind acasă și văzându-i pe cei nouă meșteri, s'a speriat, crezând că sunt hoți. Acești meșteri sosind din ținuturi depărtate, îmbrăcați după toate probabilitățile, nu în costumul țărănesc, ci ca și astăzi, în hainele orășenești ale timpului, care era costumul grecesc sau turcesc necu-noscut păturei de jos din Buda, au făcut o impresie ciu-dată babei, care i-a luat drept hoți.

Inercările lui Manole de a zădărnici venirea soției sale sunt aceleași ca și în variantele de dincoace de Carpați. E doar tipic pentru mentalitatea țărănească, acea ascultare oarbă de vorba bărbatului, concentrată în cea două versuri, care revin, ca un refren:

*Că-și ținea cu capul
Ce i-o spus bărbatul.*

Versuri care ilustrează psihologia femeiei, a nevastei, așa cum o cere autoritatea capului de familie.

De un patetism rar întâlnit în variantele românești, este frământarea sufletească a lui Manole la vederea soției sale, dar mai ales rugăciunea soției, de a-i aduce copilul ca să-i dea să sugă „din piatră“. Această rugă-ciune se apropie mult de balada sârbească a clădirei cetății Scudari. În variantele românești (vezi G. Dem Teodorescu și Gr. Tocilescu) soția îl întreabă pe Manole, ce se va face copilul, iar el răspunde destul de rece, lăsând grija copilului în seama ploilor și a vântului sau în seama zânelor. Nicăieri, nu se află dorința mai con-formă cu iubirea de mamă, de a dori copilului rămas fără mamă și fără nici o îngrijire, decât aceea de a-l lua cu sine în lumea cea fericită a îngerilor.

Jertfirea lui Manole lipsește, varianta terminându-se cu rugăciunea mamei de a-și vedea copilul ridicat la cer și făcut înger. E un sfârșit mai logic și în acelaș timp mai de efect. Căderea lui Manole și transformarea lui în fântână, abătea atenția dela tema principală: zidirea unei ființe vii, pentru ca zidirea să dureze, iar emoția deșteptată în ascultător de plânsul soției ce se mai auzia ca un glas topit, era micșorată printr'o acțiune streină.

Varianta bănățeană, așa cum o prezentăm în articolul de față, este mult mai încheagată ca acțiune și temă și câștigă astfel ca valoare artistică.

Din cele de mai sus se poate trage concluzia că și în această variantă tot de Mănăstirea Curtea de Argeș e vorba, deși nicăieri nu se pomeneste nici de Negru-Vodă și nici de Argeș, care au fost lăsate deoparte, neprezen-tând pentru bănățeni nimic cunoscut. Tot așa s'a întâm-plat și cu variantele ardeleni ale cunoscutei „Gruia lui Novac“, care părăsind datele cunoscute, a trecut în legendă fără localizare în timp și în spațiu, apropiindu-se de basm.

MARCEL OLINESCU

ALEXANDRU PAPIU ILARIANU

în fața problemelor contemporane
ale românismului

(Continuare)

CURENTE DE IDEI

Cutoatecă puterea armată atârna de împăratul din Viena, totuș era mai reală și mai hotărîtoare cealaltă putere : a administrațiunilor de stat. Nici vorbă de o paralelă între ele. Cea dintâi adesea se evapora complect, căci dispozițiunile ei lente erau emanațiile unei autorități îndepărtate și birocratice. Pe când cea de a doua era deprinsă permanent și local de sute de ani de către adevărații posesori ai vieții și soartei iobagilor : grofii. De sute de ani Transilvania nu și-a schimbat stăpânul direct și tiranic : domnul de pământ.

Ordinea publică la adunările dela Blaj a fost ținută de trupele imperiale, cari erau dealtfel la discreția guvernatorului civil, comiților supremi și solgăbiraelor ungurești. Dacă mai cunoaștem din istorie și dreptul suveran al comitatelor de a ordona recrutări și strânge oști de câteori era nevoie — ba anume latifundiari dispuneau de adevărate armate proprii din argații moșilor lor — atunci ne dăm și mai bine seama de ce nobilimea românească se lăsa absorbită, desnaționalizată, contopită în clasa conducătoare străină, și de ce instituțiuni chiar cu trecut milenar ca biserica, tremurau de groaza stăpânirii și numai rar de tot îndrăsniau să articuleze proteste (și acelea mai degrabă de ordin canonic-religios, decât național-material).

În această privință politica guvernamentală a consistoarelor de Sibiu și Blaj a înscris, regretabil, și capitole senzaționale de slugărnice.

Un capitol de tristă celebritate se petrece în Blaj, în anul 1843.

De îndatăce dieta de Cluj a proclamat principiul introducerii generale ca limbă oficială a limbii maghiare într'un răstimp de 10 ani, Blajul s'a emoționat și a încercat o splendidă rezistență. Consistorul prezidat de vicarul Crainic a redactat un protest categoric, în expunerea de motive a căruia își are partea sa de intervențiune însuș Simion Bărnuțiu, profesorul care sub influența filologului Cipariu (acesta cu Barițiu călătoreau în 1836 la București și se întâlneau cu Ioan Maiorescu) cu dela sine putere și inspirație predă filosofia în limba română în locul celei latinești (admirat de Papiu pentru îndrăzneța faptă!).

Curentul era declarat pentru o afirmare românească pe orice tărâm.

Despotismul rectorului Bazil Rațiu și al fricosului episcop Lemeni (cu toatăce acesta era foarte muncitor și a lăsat urme de gospodărie organizată) rănă avântul tineretului, care nu mai putca fi ținut sub obroc, încătușat și înăbușit. Se instalase la curtea vlădicească un servilism filomaghiar, o exagerată abdicare dela afișarea demnă a revendicărilor românești. Din cauza stângăciilor, toanelor absurde și ieșirilor repezite și violente ale rectorului, cei 12 teologi cari trebuiau să împlinească oficiul tradițional al spă-

ACTUALITĂȚI

Liviu Rebreanu
și N. Drăganu

aleși membri ai
Academiei Române

Academia română, întrunită în sesiunea de primăvară, și-a început lucrările sărbătorind centenarul nașterii Regelui Carol I — fondatorul regatului liber și al dinastiei române. Sedința solemnă de deschidere a sesiunii a fost prezidată de însuș Regele Carol II, a cărui cuvântare vibrantă o dăm într'altă parte a revistei.

Printre noii membri aleși sunt și doi transilvăneni de mare prestigiu : scriitorul Liviu Rebreanu și profesorul N. Drăganu.

Intrarea d-lor Rebreanu și Drăganu în rândurile „nemuritorilor” este mai mult decât o recunoaștere a meritelor lor personale de către Academia română : este o cinstire a Transilvaniei însăși, ai cărei fii glorioși sunt.

Ardealul a dat totdeauna valori culturale și științifice de greutate deosebită : chiar printre întemeietorii Academiei sunt o seamă de transilvăneni de marcă : Barițiu, Cipariu, Papiu Ilarianu, Hodoș, Mocioni, Pușcariu ș. a.

Romancierului Liviu Rebreanu i-a venit înalta cinstire în culmea gloriei sale literare : autorul romanelor *Pădurea Spânzuraților*, *Ion*, *Răscoala*, *Ciuleandra* și *Gorila* a binemeritat dela scrisul românesc. Vom reveni pe larg asupra înțelesului social și valorii estetice a operelor sale.

Despre personalitatea d-lui profesor universitar N. Drăganu luăm, după ziarul *Tribuna* din Cluj (în măsură să obțină cele mai autentice informațiuni asupra activității savantului nostru născădean) următoarele relatări :

N. Drăganu s'a născut în 18 Februarie 1884, în frunțașă comună grănicerească Zagra, din județul Năsăud. După ce urmează Școala Primară în satul natal, termină cu cele mai bune note liceul grăniceresc Gh. Coșbuc din Năsăud. Studiile universitare le urmează la Budapesta, unde, când își ia doctoratul, uimește pe profesorii săi prin cunoștințele-i bogate de limbă greacă și latină. Cu toată frumoasa pregătire în domeniul limbilor clasice, N. Drăganu este atras spre cunoașterea literaturii noastre vechi și spre studii de filologie română, luându-și în 1917, examenul de docență în istoria limbii și literaturii române. În calitate de docent, d-sa își începe, în cursul războiului, cursul de limba și literatura română la Universitatea din Cluj, fiind în același timp profesor la liceul românesc și iredentist din Năsăud. Cei care au avut fericirea să-l aibă profesor de limba greacă sau de limba română la acest liceu, își amintesc

lării picioarelor episcopului, au făcut grevă. Au fost eliminați. S'au solidarizat cu ei 9 profesori în frunte cu Bărnuțiu, Vasile Pop, Gr. Moldovanu și vicarul general Simion Crainic: toți au fost suspendați. Astfel se naște procesul contra episcopului Lemeni cu consecințe extraordinare: lumea credincioșilor se împarte în două tabere care-și aruncă reciproc în obraz insultele fără sfârșit. Procesul ia proporții nebănuite și caracterul de „proces național-bisericesc” — cum îl numește însuș Papiu, căci este „preambulul războiului românismului contra maghiarismului”. Tinerii siliți să părăsească Blajul, neacceptați în statul preoțesc „se aplecară la științele politice pela școlile țării în Cluj, Odorhei și prin țara ungurească, continuând pretutindeni serviciul apostolatului naționalității, formându-se în societăți”...

O adevărată pleiadă de pribegi! Dar cu toții oțeliți în convingeri și cuprinși de neastâmpărul de a-și lua revanșa apropiată. Adică 1848 a fost anul de revanșă, de satisfacție și glorie al surghiunuiților dela Blaj, când ei s'au pus în capul mișcării revoluționare. Ei au fost „urzitorii și conducătorii mișcării naționale”, ei „prefecții și tribunii”. Printre cei 12 teologi greviști era și Constantin Romanul, zis Vivu, trecut în țară ca profesor la pensionul Schewitz în 1847 și revenit în Transilvania (încă în 8 Mai e la Sibiu) unde participă în războiul dramatic, e numit prefect al legiunii XII pe Câmpie, se luptă ca un erou, zdrobind pe insurgenții săcui, dar e ucis cu pietre și bâte la marginea orașului Tg. Mureș. Constantin Romanul are o istorie sguuitoare și e deopotrivă de categoric, de cunoscut și apreciat dincoace și dincolo. Eroul martir spunea unora și altora: „și mai repetez încăodată, că deviza noastră să fie formarea Daciei” (profetice cuvinte!).

Când în 1844 sașii deschiseră Academia de Drept din Sibiu, Bărnuțiu se stabili acolo, se înscrise ca student și luă pe sasul Conrad Schmidt de avocat în procesul contra episcopului Lemeni.

Nu era o simplă întâmplare așezarea lui Bărnuțiu în cel mai important dintre castelele universității săsești (*castra regia*). Pământul crăesc era împărțit în mai multe teritorii coloniale, dintre cari cel mai puternic era Sibiul, împărțit în șapte scaune principale (*septem sedes*), iar românii aveau străvechi drepturi de concivilitate). Aveau sașii de ales între Viena nemțească și Budapesta insurgenților unguri? Pe întregul *Fundus regius* (Koenigsboden) sașii s'au declarat contra uniunii Transilvaniei. O perfectă coincidență de aspirațiuni între ei și generația tineretului românesc!

În 3 Aprilie 1848 Universitatea săsească a repus pe români în drepturile istorice printr-o magistrală proclamare a *egalei îndreptățiri*, recunoscându-se românilor capacitatea de a fi aleși membri ai comunităților săsești, primind ucenici români în măestrile conduse de sași, dând porțiunea canonică bisericii neunite valahe, acordându-se preoților neuniți favoruri personale, egale preoților celorlalte religii recepte.

Ba Daniel Roth seria o broșură despre *Uniune și un cuvânt complimentar despre o posibilă monarhie dacoromână sub Coroana Austriei* (Von der Union und neben bei ein

și astăzi de elanul cu care le vorbea despre trecutul neamului românesc. Același spirit românesc l-a mărturisit cu mult curaj și în conferințe publice, ținute în Năsăud, atrăgând atenția factorilor politici ungurești, care vegheau cu aprigi ochi asupra focarului de naționalism din Năsăud. Dacă n'ar fi fost prevăzător să-și redacteze sub două forme, una pentru autorități și alta pentru public, o conferință naționalistă pe care a ținut-o la Năsăud de sigur că ar fi stat și d-sa în temnițele ungurești.

Capacitatea sa intelectuală a trebuit să fie recunoscută foarte curând, chiar de Unguri, care îl aleg, în 26 Februarie 1916, membru ordinar al Societății de Filologie din Budapesta.

La preluarea Universității din Cluj, d. N. Drăganu a avut cel mai fecund rol, conducând această Universitate din Dacia Superoară, unită cu România-mamă, începând cu 12 Maiu 1919 până la 31 August 1919. Actele semnate de d. N. Drăganu, la acest început de închegare a Universității clujene, vor fi un bun martor, pentru viitorul cercetător, al înființării celui mai mare așezământ de cultură din Ardealul desrobil. După ce a condus efectiv Universitatea până în 31 August, în Septembrie 1919, este numit prorector.

După 1919, ascensiunea prof. N. Drăganu începe să fie tot mai mare și, evident, tot mai îndreptățită. Decan al Facultății de Filosofie și Litere (1923 — 1924, 1932 și din 1933, până în prezent, Rector (în 1931 — 1932), Prorector (în 1932 și din 1935 până în prezent). Fără exagerare, se poate afirma că acest ilustru profesor clujan a avut parte să conducă cel mai mult timp Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, stăpânit de cel mai înalt spirit de obiectivitate, de legalitate, de cea mai desăvârșită onestitate, de cel mai cald spirit colegial și de cel mai părintesc spirit de înțelegere a aspirațiilor tineretului universitar.

Drăganu este autorul a 18 lucrări științifice cu mari proporții, care însumează peste 2000 de pagini, a 45 de studii mai mici, care cuprind aproape 500 de pagini, a unui mare număr de comunicări științifice și etimologii publicate în alte 500 de pagini din reviste de specialitate, literare și ziare românești. Recenziile pe care le-a scris cuprind o comoară de idei și de importante discuții științifice. Ele s'au extins la peste 120 de lucrări românești, străine și în special ungurești, nemțești și franceze. În probleme de sintaxă, stilistică și literatură românească, cuvântul și părerea lui N. Drăganu reprezintă o autoritate recunoscută de învățații români și străini.

Studiile, articolele, comunicările, recenziile, etc. ale lui N. Drăganu se apropie de 250, cuprinzând peste 3500 de pagini de tipar. Cu această activitate științifică întră N. Drăganu la Academia Română, fiind cel mai însemnat urmaș al regretatului Ion Bănu — alt transilvănean care a ilustrat contribuția spiritualității românești de dincoace de munți.

Wort ueber eine moegliche Dacoromanische Monarchie unter Oesterreichs Krone).

Pe întinsul pământului crăesc administrațiunea era în mâinile sașilor, una dintre cele trei națiuni recunoscute și dintre cele patru religii recepte. Se oferea un mediu prielnic românilor.

S'a născut o adevărată confraternitate româno-săsească. Deopotrivă politică și militară.

Ștefan Ludwig Roth martirul din 11 Mai 1849 încă în 1842, cu prilejul violentei inspirațiuni a dietei din Cluj de a pretinde fiecărui dirigător cunoașterea perfectă a limbei maghiare după scurgerea primului deceniu, intervenea categoric în favoarea limbii române ca singura limbă cunoscută de majoritatea locuitorilor Transilvaniei: „limbă a țării nu-i cea germană, dar nici cea maghiară, ci limba română”. (Der Sprachenkampf in Siebenbuergen, Brașov 1842).

Alt scriitor sas, Andreas Wellmann, călător pasionat, fost profesor în Sibiu și preot în Făgăraș, tot martir ca și preotul Șt. L. Roth, scria în 1843 (Reisenbriefe aus dem Lande der Sachsen in Siebenbuergen): „dintre limbile țării plugarul sas vorbește numai românește; vorbesc și copiii, deoarece aproape în fiecare casă se află cel puțin o slugă românească”.

Papiu vorbește despre „popa săsesc Roth” ca despre o excepțiune. Nu uită să ia notă despre „cărțica” preotului-martir în care acesta „propune întemeierea împărăției daco-romane sub coroana Austriei” și soma pe sași să facă o cauză comună cu românii (Ist. Rom. din Dacia Superioară, pp. 179—188), dar Papiu era înclinat a vedea în mirajul acesta mai degrabă o cursă, iar momentul nu era al iluziilor daco-romane.

Dealtfel Papiu relatează despre cartea comentată și de G. Bogdan-Duică, aducând și un citat, în următoarea atmosferă politică precisă: Când în 1842 aristocrații Transilvaniei voră să introducă limba maghiară ca limbă oficială („limbă de țară”, „diplomatică”), sasul Ștefan Ludwig Roth a scris la Brașov o broșură („Der Sprachenkampf in Sieb.”, Br. 1842, pp. 47—48) în care spune:

„nu e de lipsă să se declare vreo limbă patriei, pentru că Transilvania are limba patriotică (oficială). Și aceasta, zice sasul Roth, nu e cea germană, dar nici cea ungurească, ci această limbă patriotică e cea română. Orice vom face noi națiunile recepte, aceasta odată e așa și nu altminterea. Ori vom vrea, ori nu, aceasta totuș e așa, aceasta e fapta, care nu se poate nega” (Ist. Rom. II, p. CXXIV).

Papiu e la curent cu ceea ce se scrie, el însuș fiind pe cel mai bun drum al unei erudițiuni temeinice.

Este o certitudine, că în acel an istoric relațiunile sașilor erau foarte încordate cu ungurii și excelent dispuse față de români.

Acolo în metropola săsească Bărnățiu se îmbiba de toată cultura filosofică germană și-și limpezia înalta sa concepțiune asupra identității dintre conceptele naționalității și libertății atât de strălucit înfățișate în discursul dela Blaj — cea mai perfectă creațiune a sa.

Tot în Sibiu, ca o consecință a uriașei frământări care a

N. Drăganu este cel mai fervent apărător al continuității noastre, bazându-și afirmațiile pe cercetări de toponimie și de documente vechi. Lucrarea sa Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomatopееi (de 648 pagini) reprezintă o operă unică și neîntrecută, pentru dărâmarea căreia zadarnic se opintesc învățații vecini din Apus, căci șubredele lor păreri nu pot atinge granitul argumentelor pe care le-a pus, în fiecare pagină, cu pătrundere științifică de maestru acest nou „nemuritor” transilvănean.

CRONICAR

ACTUALITĂȚI

Combaterea tuberculozei la sate

Congresul național de tuberculoză (al 4-lea) ținut în Cernăuți, a votat următoarea moțiune ce se cere cunoscută în toată țara pentru valorosul ei cuprins:

„Tuberculoza la sate reprezintă pentru România una din cele mai importante probleme medico-sociale, având în vedere extensiunea crescândă, pe care o poate înregistra”.

Anchetele amănunțite executate de instituțiunile de igienă și sănătate din Iași și Cluj în centrele rurale de administrație: Tomești și Jilău, precum și anchetele inspectoratului sanitar Sibiu și ale serviciului de tuberculoză al institutului Cantacuzino ne dovedesc prin cifrele statistice ridicate ale morbidității și mortalității prin tuberculoză, în mediul rural, care ajung să egaleze pe cele din mediul urban.

Rolul de factor determinant pe care-l are contactul frecvent cu izvoarele de infecție, al căror număr a crescut înspăimântător după război, ca și rolul de factor favorizant, pe care-l joacă în incidența tuberculoasă rurală, condițiunile economice și sociale ce caracterizează felul de viață al satelor noastre, imprimă tuberculozei rurale un aspect — tip de boală socială, dar și de boală acută.

Acest dublu aspect al bolii trebuie să-l aveți în considerare în lupta contra acestui flagel social, pe care e nevoie să-l urmăriți:

1. Descoperirea la timp și triarea cazurilor, precum și izolarea bolnavilor cu forme evolutive.

Ameliorarea condițiunilor economice și sociale ale mediilor.

Pentru aceasta se impune: crearea de case de sănătate (dispensarii polivalente) pentru fiecare clasă rurală, cu aparatură și personal specializat în tuberculoză.

Aceste case de sănătate ar grupa și stimu-

dat naștere adunării foarte populate și uimitor de lungi (16 Sept. — 3 Oct.), dela Blaj (însuși Barițiu vorbește în anume zile de aproape 60.000 țărani gata să apuce armele), s'a format Comitetul de pacificațiune prezidat de Bărnuițu, și care juca rolul unui adevărat guvern. Prestigiul lui Bărnuițu și al membrilor Laurianu, Bălășescu, Cipariu, Micheș, Ioan Bran și al cooptaților Fl. Aaron, Gavril Munteanu, G. Barițiu, Popovici-Barcianu, frații Brote și I. Banciu era enorm. Nu era un comitet de împăcare, ci unul de apărare și chiar de ofensivă. Insuș comandantul forțelor imperiale generalul Puchner l-a recunoscut ca o autoritate de Stat. Guvernul lui Bărnuițu a procedat la recrutarea gărzilor naționale, la îndrumarea și subvenționarea celor 15 lăgiuni și la dezarmarea săcuilor, promițând pentru caz de nevoie chiar 195.000 soldați români la o populație de 1 milion și două sute de mii români transilvăneni.

Cu toate că lipsit de resurse (deabia dispunea de 7000 florini!), guvernul românesc dela Sibiu a luat măsuri cu putere de suveranitate. Nimeni nu îndrăznește să se opună. Institua șefi de administrațiune județeană și comunală, dispunea să se facă alegeri prin vot universal, introducea un regim adevărat românesc.

Cu ce mijloace puține! Și cât de neexperimentați erau prefectii și tribunii în ordinea militară! Ici-colo ofițerii austriaci ofereau concursul. S'a ivit însă foarte repede conflictele de atribuțiuni! Comitetul lui Bărnuițu era hărțuit de înălăturarea infinitelor disensiuni ce aveau să provoace urmări incalculabile încurând. Ofițerii austriaci evitau luptele cu regimentele săcuiești, iar improvizata armată țărănească nu posedea nici cunoștințele tehnice îndestulătoare, nici nu dispunea de arme și munițiuni pentru a brava unitățile adverse exercitate!

Se poate însă susține, că pela mijlocul lunii Noembrie 1848 românii și sașii izbutiră să se înstăpânească deabinelea asupra administrațiunii Transilvaniei.

Stăpânire scurtă, pentru că generalul Puchner, bătrân, slăbit de reumatisme și complăcut în echivocuri fatale nu odată împiedica înarmarea românilor și învinuia Comitetul lui Bărnuițu de dezordinele violente ce măcinau Transilvania dela un capăt la altul. O seamă de ofițeri austriaci vedeau pericolul și se atașau din tot sufletul organizării militare românești: numele colonelilor Urban, Losenau și Schurter sunt amintite cu recunoștință în filele calendarului nostru istoric contemporan. Însă ezitățile comandamentului general grăbiau pieirea.

Generalii poloni Dembinsky, Bem și Guyon ereau adepții incursiunilor fulgerătoare. Rebelii maghiari de sub comanda generalului Bem sdrobiau oștile austriace la Huedin, ocupau Clujul, se aruncau răprasnic în toate direcțiile, cucerind Sibiul și Brașovul și silind resturile demoralizate ale lui Puchner să se retragă în Muntenia împreună cu toți membrii guvernului Bărnuițu.

la cu folos activitatea dispensariilor din circumscripțiile sanitare din plasa respectivă.

Echipe volante, prevăzute cu laboratoare simple și bacteriologie și o stațiune mobilă de radiologie, în folosul centrelor organizate de Liga Națională, Pentru Combaterea Tuberculozei, prevăzute cu aparatele de microradiologie, iar în ceea ce privește quantumul examenelor, ce se pot executa, precum și costul redus al clișeeleor puțin la început, la o echipă pentru fiecare județ.

S'ar da astfel posibilitatea unei examinări sistematice a întregii populații, a diferitelor colectivități școlare industriale și militare.

Conducerea acestor echipe volante să fie încredințată institutului de seruri și vaccini și institutului de sănătate publică regională, care vor fi obligate să întreprindă studii mai aprofundate în acest domeniu.

Rezultatele coordonate ale acestor cercetări ar servi drept bază ministerului sănătății publice și Ligei Naționale pentru Combaterea Tuberculozei în aplicarea măsurilor de combatere, cât și la adaptarea condițiilor legale.

Înmulțirea sanatoriilor și crearea de spitale județene pentru tuberculoși, pe lângă fiecare județ, având cel puțin un pat pentru fiecare decedat de tuberculoză.

Odată descoperite cazurile, vor fi tratate, izolând pe cei cu forme evolutive și îndrumați pe cei recuperabili în spitalele județene, îndrumând pe cei cu leziuni incipiente către sanatorii, iar cei cu forme latente, rămânând în evidența caselor de sănătate locale.

Generalizarea vaccinării cu B. C. G. se impune, ca una din măsurile de profilaxie specifică și este de dorit să devină obligatoriu prin lege.

Centrele pentru studiul tuberculozei, organizate pe lângă facultățile de medicină din București, Iași și Cluj, precum și serviciile de tuberculoză ale instituțiilor ministerului sănătății în conexiune cu centrele universitare, să fie prevăzute cu materialul necesar și cu un personal cât mai numeros, care ar servi nu numai la executarea programului de lucru, dar cu deosebire ar constitui pepiniere de fiziologi, pe cari astăzi, la noi în țară, se simte așa de mare nevoie.

Alături de această organizare, privitoare la latura pur medicală a problemei tuberculozei, se impune ameliorarea condițiilor economice și sociale, care să tindă la ridicarea standardului de viață a populației rurale, la realizarea căruia medicul trebuie să se asigure de colaborarea Serviciului social.

Necesitatea organizării pe secțiuni permanente de laringologie pe lângă casele de sănătate se impune astăzi, nu numai pentru contribuția ce poate aduce în studiul tuberculozei, dar și al afecțiunii naso-faringiene, atât de numeroase și a căror influență asupra dezvoltării intelectuale și fizice a copilului, este de netăgăduit.

MIHAIL EMINESCU

Sărbătorirea marelui poet și ideolog naționalist, în cadrul „Lunii Bucureștilor“

Sărbătorind jumătate de veac dela trecerea în eternitate a poetului, — Primăria Municipiului București a organizat, în cadrul „Lunii Bucureștilor“, o expoziție „EMINESCU“. Astfel, în pavilionul din noul parc Regele Carol II — special construit — direcțiunea culturală a Primăriei Capitalei, a adunat un bogat material documentar asupra vieții și operii marelui precursor, deasemeni asupra epocii pe care a cunoscut-o, în ale cărei convulsii ideologice a trăit — pentru a înfățișa vizitatorilor, o imagine cât mai deplină a creației eminesciene, evocată de aceste mărturii.

Organizatorii, au mers însă mai departe. Lângă manuscrisele și edițiile rare, împrumutate din arhiva Academiei Române și din colecțiile particulare, lângă fotografiile și portretele poetului, — expuse aci pentru toată lumea, — Primăria Capitalei a ținut să așeze și o magiul pe care contemporaneitatea îl aduce, în felurite chipuri, memoriei celui mai inspirat dintre poeții neamului.

Un sculptor, un poet și un grup de pictori, au fost aleși pentru a rosti, în limbajul artelor pe care le slujesc atât de magistral, — odele închinete singuratecului „Luceafăr“ al slovelor noastre.

O. Han, maestru al bronzului, singurul care a realizat în arta sa, un Eminescu deapururi valabil, — decorează pavilionul expoziției cu o seamă de lucrări impunătoare, neexpuse până azi. Ele plasticizează viziunea sculptorului, a maestrului care a muncit în atelier ani de zile, pentru a-și fixa, într-o serie întreagă de opere, ceea ce profunzimea sa sensibilitate lirică, a creiat, în abstract. Deoarece O. Han, nu e numai artistul care ne-a dat un Eminescu deplin realizat, ci, singurul nostru sculptor preocupat serios de subiect. O dovedesc, dealtfel, lucrările expuse aci: bronzul lor vibrează, împrăștiind căldura și mișcarea proprie vieții, transmitându-ne siderale efluvii de muzicalitate.

În fine, cel din urmă dar oferit vizitatorilor, este o ediție a poeziilor lui Eminescu.

Dar, sărbătorirea lui Eminescu, în cadrul „Lunii Bucureștilor“, nu e un simplu punct de atracție pentru vizitatori. Nici o comemorare întâmplător încadrată aci.

Semnificația ei este, oarecum, simbolică.

Deoarece, orașul lui Bucur, metropola de azi, se leagă atât de strâns de viața — am putea spune chiar de destinul poetului. Aci și-a petrecut o parte din scurta sa existență, fiul căminarului Eminovici, aci a cunoscut vâltoarea luptelor ideologice, pasiunea pentru artă, și euforiile tristelor sale iubiri.

Dar, mai ales, aici a cunoscut singurătatea, mizeria și boala.

Orașul de pe malurile Dâmboviței, a fost dela început ostil față de poet. Nepotrivit cu spiritul acestuia, orașul de Scaun al Țării, îl atrăgea numai prin mediul său politic.

Deaceia, în nici o pagină a operei eminesciene, nu vom găsi un cuvânt de slavă, pentru urbea munteană.

Din contră.

Desgustat de pitorescul lui oriental, și, mai ales, de moravurile bizantine de aci, Eminescu socotește Bucureștiul, un cuibar de străini; planul aspectelor lui „edi-

litare“, își găsea, în jurul unei axe de simetrie, corespundențe morale.

În orașul acesta, care nu i-a transmis simțirii poetului nimic din pitorescul locului, — nimic din rafinamentul bizantin al spiritului, — Mihail Eminescu batjocorește acea „aristocrație a covrigului și a simigiului“ — cum o numește el.

Cum vedem, Eminescu nu mărturisește nici o aderență față de urbea pe care, acum mai bine de trei secole, Mihai Viteazu a transformat-o în oraș de reședință al Voevozilor, — pentru că nici aceasta nu are vreo aderență cu valorile spirituale ale neamului.

Dela imaginea Bucureștiului de acum 70 ani, până la fizionomia lui de azi, e o distanță prea mare, ca să mai încercăm a le compara.

Orașul oriental, străin de spiritul locului, robit fie Bizanțului, fie măsurilor exotice ale apusului, a dispărut de mult. Peste pulberea lui, avem o Capitală a Țării, căreia i s'a imprimat un stil propriu de viață. Pătura suprapusă, a avut, în orânduirea socială, soarta pe care o au maidanele, pitorescul lor, în ordinea... edilitară.

„Aristocrația covrigului și a simigiului“, a dispărut, sau, cel puțin a dispărut preponderența ei politică.

Deci, multe din problemele ridicade de Eminescu, în categoria noastră, acum mai bine de o jumătate de secol, s'au soluționat, sub imperativul acelor legi eterne și imutabile ale evoluțiilor, pe care un cap luminat, o minte profetică le prevedea.

Țara, în noua ei așezare, stă în bună parte, pe bază de ideologii eminesciene. Din străfundele latente ale ființei noastre etnice, le descoperim, pe zi ce trece, geniul creator al neamului. Manifestările lui sunt multiple, pe planuri diferite, — iar realizarea deplină în istorie, nu va întârzia.

Ritmul constructivismului, amploarea lui, se revarsă azi deopotrivă, la sate și la orașe, restabilind un echilibru, o stare normală.

Până eri, numai satul aparținea neamului. Orașul era înstreinat. Acum M. S. Regele, urmând tradiția brâncovenească, construiește pentru prosperitate, tiparele unor generoase cadre și măsuri de urbanistică și stil edilitar românesc.

Evident că elanul pornește din Capitala Țării, unde, în curând, va fi ușor să găsim înfăptuit, un stil arhitectonic și unul de viață orășenească.

În această Capitală, trezită din toropeala orientală, scuturată de streinism și pe cale de a deveni un oraș impunător, expoziția comemorativă Eminescu, din cadrul „Lunii Bucureștilor“, aranjată pentru a slăvi memoria celui mai dărz apologet al etnicității — e un fapt emoționant.

Poetul primește azi, după 50 de ani dela moarte, elogiul orașului vitreg de odinioară.

Orașul e altfel acum. E cum l-a visat poate poetul. În locul ardughiilor, a drumurilor desfundate, a smâlcurilor putrede, — s'au pus alte temelii.

Pe ele cresc, din zi în zi, așezări de piatră dure. Uneori, turnurile se lovesc de stele, scuturând, peste bulevardele înverzite, pulberi astrale.

E Bucureștii, orașul românesc din 1939.

VLAICU BĂRNA

FAPTE IDEI OBSERVAȚII

SPRE COMANDAMENTE UNICE

UN PLAN BINE DETERMINAT

În ziarele elvețiene citim articole ce strălucesc de altfel prin ponderațiune — nici nu e de mirare, căci Elveția este prin excelență patria echilibrului, armoniei și judecății cumpătate! — despre operațiunea profundă ce are loc în aparatul de conducere, militar și politic, chiar din Franța și Anglia. Un articol arată că Franța a făcut chiar și abatere dela Constituție îndulțând pe generalul Gamelin la rangul de șef suprem unic al tuturor categoriilor de arme (terestră, marină, aviație). Ba ce e mai mult: generalisimul Gamelin s'a învrednicit de o astfel de primire în Anglia, încât lumea întreagă a fost impresionată. Niciodată un șef de arme n'a fost obiectul elogiilor nemărginite și receptiilor fastuoase în Londra ca noul comandant suprem al oștilor franceze. Toți mareașalii englezi, din toate unitățile, l-au înconjurat cu o atențiune și o curtoazie nemaipomenită. Astfel, că nu este un simplu șon informațiunea lansată de presă că generalul Gamelin în momentul oportun va întruni comanda unică asupra tuturor forțelor franceze și engleze. E simptomele apoi grandoarea festivităților în legătură cu desvelirea statuei mareașalului Joffră la Paris.

Dacă această minune se petrece în domeniul militar, cu atât mai firească este ea în celelalte câmpuri de spiritualitate și activitate practică.

În fața diversității, complicațiunii și pulverizării activităților omenești cari mergeau până a aluneca în fatalism și anarhie, spiritul omenesc se reculege, dibuște o siguranță și o metodă nouă de mâncare.

Impotriva individualismului sălbatec și neputincios se ridică o disciplină nouă de înche-gare socială și solidaritate. Colectivul își ia revanșa strălucită.

Dacă Germania și Italia s'au ridicat din marasmul economic prin pilda fără pereche a eforturilor colective, individualismul amu-țind la glasul chemării către o disciplină nouă — chiar dacă ea este vremelnice a jertfei exagerate, — apoi metoda de stăpânire a clicilor, facțiunilor politice și cluburilor pare a apu-ne pretutindeni.

Desigur, că s'au ivit și exagerări regretabile. De pildă agresivitatea contra democra-țiilor occidentale. Căci nimeni nu poate nega, că Anglia, Franța și Statele Unite se bucură de o mare prosperitate, că au finanțe solide, că producțiunea este foarte puternică, iar

Puține publicațiuni au mângâ-rea de a se menține viguros pe li-nia fermă, cu o atitudine consec-ventă și cu o perfectă independen-ță de spirit, ca „Societatea de mâi-ne”. De 16 ani ea își realizează me-todic programul de cercetări la sursă a problemelor, aducând în fiecare număr o contribuțiune în-semnată de lămurire și cunoaștere.

Toemai în afirmarea unor con-cepțiuni viguroase, limpezi și mai pre sus de oameni și contingente sociale, a constat superioritatea ei, care în cele din urmă a decis și de dăinuirea și apariția atât de regu-lată.

Ne-am propus să aducem acum un aport nou în puterea de mani-festație culturală a societăților fe-

Pentru un istoric politic român va fi totdeauna un subiect cât se poate de interesant evoluția rap-porturilor dintre românii și sașii din Ardeal.

Era odată un general sas care propusese curții din Viena apoca-lyptica idee de a muta în princi-pate pe românii din Ardeal, căci prin rapida lor prolificitate năpă-desce pe sași și le ocupă pământu-rile. Curtea imperială a răs, ca de ceva absurd, și a trecut mai depar-te la ordinea de zi peste ridicola dorință a unor sași amenințați de românizarea cotropitoare.

Și iarăși, peste un veac și jumă-tate, sașii propuneau chiar contra-riul: o Dacoromânia sub scut habs-burgic și o limbă diplomatică ro-mânească în Transilvania, căci ro-mânii sunt poporul cel mai nume-ros, iar limba românească singura

minine

Un istoric obiectiv al asociațiilor publică în n-rul de de față distinsa publicistă d-na Isabela Sadoveanu. Se vor adăoga în n-rele viitoare critici obiective. În urmă se va ve-dea adevărata direcție în care vor trebui să se angajeze forțele spi-rituale și dinamice ale numeroase-lor reuniuni, unele cu activitate înpotmolită într-o birocrație destul de sterilă.

Avem un plan bine determinat și suntem siguri, că intelectualele de cultură și simț critic vor fi dis-puse să-și ofere puterea lor de mun-că pentru o cât mai rodnică operă socială acceptând un program mai realist și mai conform nevoilor timpului de față.

„O DACOROMÂNIE TOT EXISTĂ”

cunoscută de toată lumea, deci și de sași și de săuci.

Daniel Roth, Ștefan Ludwig Roth, Wellmann, Conrad Schmidt (prietenul lui Barnuțiu), militau fâțiș pentru rolul preponderent în viața de stat al românilor.

Bineînțeles, că existau provoca-tori care agitaau ideea dacoromână pentru a asmuți autoritățile con-tra românilor făcându-li-se acesto-ra noi nedreptăți. Acestora li s'a adresat Gheorghe Barițiu cu un curaj extraordinar, aruncându-le în obraz celebra frază:

„Adversarii pot să-și stea în cap, și o Dacoromânia tot există și va exista totdeauna: iar aceea este Da-coromânia reprezentată și oarecum incarnată în unitatea limbii și li-teraturii române, care este una, u-nică pentru zece milioane de locui-tori împărțiți în câteva state”.

(Barițiu, II, p. 583)

PRACTICIZAREA ȘCOLII PRIMARE

„Societatea de mâine” a acordat o atențiune permanentă și sistema-tică chestiunilor de școală. Cele mai erudite competențe ale învă-țământului și publicisticii au a-bordat sub toate fețele vasterle pro-bleme ce vizează capacitatea de culturalizare a poporului. Ba ce e mai mult: „Societatea de mâine” a cuprins într-o sinteză originală, elaborată de spiritul ei propriu de a trage concluziuni în conformitate

cu nevoile specifice ale neamului nostru, necesitatea creerii institu-ției unice a satului românesc cu cele 5 compartimente: cantină șco-lară cu dormitor, infirmerie cu soră de ocrotire și depozit de me-dicamente, atelier practic, coopera-tivă, etc. Iată că în noua lege a d-lui ministru Andrei se pune o greutate deosebită pe această pra-cticizare a școlii primare! Atragem luarea aminte asupra acestei legi!

REDACTIONALE

poarele nu suportă excesul legiurilor în materie economică. Și totuși, pilda națiunilor germane și italiene de a înfrunta mizeria, uimește și înrăurează extrem de mult.

Fără a se lăsa ispășită de pilda unora și altora, România își duce o viață proprie. Fără imitațiuni pripite și fără a face jocul cuiva, România și-a agerit simțul precauțiunii și a luat măsurile dictate de împrejurările specifice.

România evoluează în semnul comandamentului unic, pentru ca națiunea să-și dobândească maximul de greutate deopotrivă în balanța externă și în răscolirea puterilor vii de producțiune și prosperitate internă.

HORIA TRANDAFIR

AUTENTICUL

vieții satului se cere desvelit cu pregătirea cuvenită. Sunt prea puțini specialiștii sociologi dotați cu puterea de pătrundere pentru ca autenticul stărilor să se lase prins în cifre, în statistici precise și în formule corespunzătoare.

În orice caz este ceasul suprem să se curme diletantismul și să fie blamată frazeologia goală a improvizăției și reportajului facil, interesat, parțial și neonest.

Împotriva superficialului și intereselor personale în expunerile din presă trebuie să se ia atitudine categorică. Prea mult s'au amestecat analfabeții, exploatații de ocazie, frazeologii, incompetenții și vânzători de senzații în scop personal: e momentul să se dea la o parte din imbold propriu, până nu provoacă prea mult!

Suntem siguri că intelectualii veritabili ai țării au fost desprinși să judece și să prefere studiile obiective și reale de felul celor din coloanele „Societății de mâine“...

CHESTIUNEA MOTILOR

și a celorlalți munteni din străvechi plaiuri și așezări românești, cum sunt mocanii, crișenii, pădurenii Hațegului și Huncdoarei (Bătrâna, Lăpugiu, Merisorii și Grădiștea de munte, Uricanii, Lunca Cernii, Câmpul lui Neag), apoi necăjiții bănațeni din sudul Carasului și Severinului, și în fine maramurășenii cu vecinii lor din Someșul superior și Țara Oașului, este departe de a fi epuizată în cercetarea sociografică, economică și spirituală. Să avem bunul simț și să nu proclamăm absolutul cunoașterii. E nevoie de foarte multă stăruință și muncă pe teren până când trudnică lor viață va putea fi cunoscută și înțeleasă în vederea soluțiilor practice. Firește, că de îndată ce se va proceda la remedieri pe teren, intensificarea cunoașterii e și mai mult posibilă prin răbdare și îndelungă confruntare cu realitățile.

Să ne ferim deci de generalizări și exagerări în sus și în jos, în bine sau în rău.

Mult rău au făcut pripitele declarațiuni despre superioritatea sau inferioritatea motilor. Nu aceasta este important de știut. Ori-

„Societatea de mâine“ e hotărâtă să dezbată foarte pe larg problemele pe cari și le pune acum într'un mod concentrat și cu o organizație fără egal până acum în România marea instituție de stat Serviciul Social. La loc de frunte arătăm cum se reflectă în inteligența unui talentat scriitor bândtean preocupările de ameliorări locale.

REINTRAREA KREMLINULUI ÎN POLITICA EUROPEANĂ

Ziarele germane se ocupă cu un viu interes de hotărârea Rusiei de a ieși din izolarea ce și-a impus-o și de a reîntra în câmpul politic european. De câțiva ani, Kremlinul, care dirijează politica externă a Uniunii republicilor sovietice pare că este activ cu exclusivitate în Orientul îndepărtat și se desinteresează de afacerile Europei. Rusia apărea ca o putere extracontinentală, cu totul asiatică. Evenimentele grave ale lumii, și mai ales insistențele britanice și franceze au influențat părăsirea indifferenței și afilierea, întocmai ca înainte de război, la același grup de popoare

În n-rul viitor publicăm studiul despre „Faza de pregătire a unei culturii majore“ scris pentru noi de către alt scriitor de dincolo, cu o reputațiune solid întemeiată: d. Vlaicu Bârna, în același scop de a netezi toate căile către conducători și către sufletul popular pentru inițiativele curajoase ale Serviciului Social.

cari au constituit Marea Antantă. Cu greu s'a decis la așa ceva. A pus condițiuni grele. A cerut respectarea principiului perfectei reciprocității. Alianța nouă nu ar avea un scop agresiv, ci unul pur defensiv. Deci este vorba de a se păstra statu-quo-ul creat după cucerirea Austriei și Cehoslovaciei de către nemți și a Albaniei de către italieni.

O fermitate de împotrivire la orice nouă surpriză din partea Axei Roma-Berlin, e pe cale să se impună în tabăra Angliei, Franței, Statelor Unite, Rusiei și Turciei.

IMPORTUL ȘI EXPOR-TUL GERMAN

Turcia 42, din Jugoslavia 41,5, din Grecia 35,5, din România 33,4 procente ale produselor agricole. Iar referitor la import proporția este următoarea: din Germania se importă de către Bulgaria 62,1, de către Jugoslavia 51,6, de către Ungaria 49,2, de către România 48,3, de către Turcia 45,8, de către Grecia 31,1.

În mod concret se poate stabili astfel balanța comercială a țărilor amintite.

De îndată ce convenția economică româno-germană va fi aplicată deabinelea, se va vedea în ce măsură este influențată balanța noastră comercială.

ȚARA NOUĂ

su, Valeriu Pușcariu, Murgulescu, Mușat, Zevedei Barbu, Mircea Biji, dr. Al. Herlea, Bucur Schiopu, T. Bindea, dr. I. Palade; și desigur vor mai defila atâția alți „tineri“ cu studii universitare și cu devotament susținut față de problemele momentului de față în țara noastră. ȚARA NOUĂ ia locul între studiile de largă întindere specializată ale unei reviste autentice și între informațiile ample de ziar. Scriitorii din paginile ei, își asumă o răspundere deosebită. Elanul și competența lor însă vor satisface toate exigențele intelectuale ale fizionomiei ce și-au imprumut din ceasul dintâiu? Ar fi o mândrie deosebită pentru Transilvania, dacă lucrul început va fi dus la bun sfârșit sub auspiciu ferme și egale. Ardealul trebuie să-și dea seama, că trece neconținut examene dificile în fața intelectualității României. Deci o tribună de amplasare, de elan și de știință, în capitala Ardealului, este cea mai

În Cluj a început să apară o mare gazetă săptămânală de probleme și cronici diverse, intitulată „Țară nouă“. Fondatorul ei este d. prof. Victor Jinga, ministru al Cooperății, fostul editor și redactor al revistei „Țara de mâine“. Săptămânalul „Țară nouă“ își spune „îndreptar ardelenesc de gând și faptă românească“ și este girat de un eminent publicist înălțat adesea în coloanele noastre: d. prof. dr. Victor Iancu. Un mănunchiu impozant de publiciști tineri, formați în școală și atmosferă socială de după război, își propune să se desfoare cu greutatea culturii și înțelegerea ageră a datorilor contemporane de reformă. Printre condeele angajate la „Țară nouă“ cari promet mult prin seriozitatea pregătirii și avântul curat al spiritului lor semnalăm pe dd. M. Beniuc (ilustru poet și eseist), dr. Augustin Țătaru, dr. Arthur Anderco, Radu Stancu, Traian Marcu, Ion Dimoftache, Liviu Ru-

cum vor fi ei: buni sau răi, sănătoși ori răzbiți de boli, sătui ori flămânzi, — ei sunt români cari trebuie să se organizeze.

Vai, frazele banale, facile și stupide despre mândria ori cerșetoria moților, să nu se mai repete! E o datorie! E un semn al intelectualității elementare!

UN STUDIU VAST

asupra stărilor din Munții Apuseni este cel publicat în corpul revistei și datorit inimosului intelectual moț d. Justin Sava. Rareori s'a întocmit o oglindă mai migăloasă și mai obiectivă în care să se reflecte multiplele, complicatele și grelele probleme din splende-dele meleaguri cu aur și privațiune — da, enorme averi, în pântecul naturii și la polul celălalt enormă mizerie — tocmai în colibe-le celor mulți așezați de mii de ani acolo. E o expunere cuminte, sobră, convingătoare prin greutatea datelor culese direct, din experiență personală. Atari studii nu vor rămâne fără consecințe. Răbdarea va fi răsplătită în fa-voarea moților. E un ghid solid pentru gu-vernanti!

LEGIUIRILE MUNCITOREȘTI

continuă într'un ritm accelerat. Breasla este populată ca niciodată. Lozinca străngerii rân-durilor și sindicalizării masive își vedește efectele. D. ministru Mihail Ralea a dat un avânt deosebit eforturilor de ameliorări în lumea proletară. Nu e condiție de existență, neatacată curajos de către tânărul ministru, foarte competent în materie — însăș teza de doctorat la universitatea din Paris fusese luată din vastul compartiment al claselor fără altă proprietate decât brațul. O serie de splendide palate de asigurări, cămine munci-torești și locuinți se inaugurează la termene scurte. Un plan nou prevede investiții de 200 milioane pentru case cuncitorești. Niciodată în România muncitorul n'a avut o eră mai favorabilă de muncă, distracție și existență ca sub ministeriatul d-lui Mihail Ralea.

BIBLIOGRAFIE

„Comoara blestemată” este numele volu-mului în care Ioan Nicolau a strâns un mă-nunchiu de nuvele și nuvele-amintiri, aster-nute cu măiestrie, amintindu-ne de genul nuvelor scriitorului contemporan Mihail Sa-doveanu, scrise cu mult simț poetic. Cităm nuvela profund psihologică „Crini sub grin-dină”, ca foarte reușită. Nuvele care-l apro-pie pe Ioan Nicolau de Sadoveanu, sunt „Vă-nătoarea de fazani” și „La iepuri”, două nu-vele vânătoarești, în care se vede talentul des-criptiv al autorului. Descrie cu amănunțime cele două feluri de vânători și curiozitățile vânătorului de fazani, pe care-l savurezi dacă îl cunoști. O nuvelă-amintire cât se poate de hazlie este „Domnișoara Ninița”; o altă nu-velă este „Comoara blestemată”.

Acest mănunchiu de nuvele merită atenție, mai ales din partea tineretului (Ed. Cugeta-rea, lei 55).

veritabilă reabilitare în fața con-testațiilor pe cari nu încetează de a le ridica nenumărați bărbați de cultură din metropolă, în setea lor de a se întâlni cu soli adevărați ai gândirii românești de dincolo. *Nouei întreprinderi de tipar din Transilvania îi dorim izbândă de-plină.*

„Sbor peste ape”

SBOR PESTE APE, (col. Simp-son, Cluj, lei 50), este mănun-chiul de poeme al tânărului și ta-lentatului poet Ion Moldoveanu, de curând decedat și atât de apre-ciat în cercurile literare.

Cartea cuprinde o serie de poe-me, divizate în mai multe părți: Eypur, Schimbarea la față, Față de dealuri și Sbor peste ape.

Aruncând o privire generală asupra acestor versuri, ne surprin-de finețea și gingășia cu care tă-nărul poet și-a exprimat ideile, având o imaginație vie și puter-nică.

Natura însăși ne este redată și personificată, pusă în concordan-ță cu starea sufletească a poe-tului.

Intr-o poezie dedicată prietenilor „Symposionisti” intitulată „Moar-tea poetului”, el presimte eveni-mentul care se va întâmpla cu adevărat.

Poetul a plecat, în primăvară Cu tristețea toată nchisă 'n el

Și a rămas în urmă un caiet Cu mai multe credincioase file Unde se puteau găsi discret Pentru oameni lucruri inutile.

Se remarcă prima originală și pe unele locuri verva ei. Nota domi-nantă este pesimismul.

„Noi discuții asupra ar-hitecturii în lemn din Transilvania”

CORIOLAN PETRANU: *Noui discuții asupra arhitecturii în lemn din Transilvania.* — Broșura apă-rută în l. franceză desbete foarte pe larg tezele curajoase ale auto-rului (profesor de istoria artelor la universitatea din Cluj) de câțiva ani încoace asupra influențelor ap-senene ce se observă în arta arhi-ectorală a bisericilor românești din Transilvania, și apoi asupra caracterelor originale pe cari le-a imprimat poporul român în con-strucțiuni. Autorul a deslățuit o polemică aprinsă cu istoricii și spe-cialiștii ungari, cari vor cu orice preț să constate motive maghiare în arta sculpturală și arhitectura-lă a monumentelor noastre biseri-cești. La discuțiunile provocate par-ticipă o lungă serie de savanți străini, dintre cari majoritatea îm-părtășesc opinile bine fondate ale profesorului român dela Cluj.

„Morții vii”

AXENTE BANCIIU: *Morții vii.* — Ilustrat profesor și publicist dela Brașov d. Axente Banciu a scos într'un volum bogat, intitulat atât de plastic: „Morții vii”, unele din-tre însemnările, eseurilor și cerce-

tările istorice asupra figurilor cul-turale transilvănene, îndeosebi asu-pra celor brașovenesti. Intr'adevăr, au fost oameni de seamă cari nu pot muri, nu pot fi uitați, ci vor rămânea peste vremi niște indru-mători, niște valori permanente ale culturii românești. În mănunchiul portretelor strânse în volum avem contribuțiuni istorice prețioase a-supra unor personalități ca: dr. Pavel Vasici, Alexandru Roman, Parteniu Cosma, Dumitru Răuciu stenograful; cei mai mulți din ga-leria „Morților vii” sunt însă bra-șovenii: Aurel Mureșianu, G. Bog-dan Duică, Alexandru Bogdan, Ioan Petrovici, Gheorghe Dima, Iosif Blaga, Gheorghe Băulescu, Branis-ce și Goldiș (ultimii doi foști tem-porar profesori ai liceului Șaguna).

Cartea d-lui Axente Banciu este rodul unor îndelungi și migăloase străduinți de desgropare, din tot felul de surse, a unui material do-cumentar ales. S'a adaos interpre-tarea personală care portretează, înfățișează viu personalitatea de care se ocupă. D. Banciu este un spirit caustic, fin și pătrunzător, care știe da relief figurilor exami-nate.

„O enigmă istorică”

G. I. BRĂTIANU: *O enigmă istorică.* — Unor critici străini (de pildă Ferdinand Lot) căroara exis-tența poporului român li se pare o enigmă, le răspunde d. G. I. Bră-tianu în mod magistral, demon-strând că există totuși material ști-ințific care să probeze viața reală a poporului român, există „o chee, o explicație a miracolelor”. Nu mai poate fi vorba de o enigmă, ci de o succesiune de miracole dintre cari cea mai recentă este „realizarea unității naționale în sec. 19 și 20”. Cartea de 130 pagini a apărut în limba franceză și se cere în mână oricui se interesează de trecutul și prezentul românesc.

Către cititori

Am gata pentru tipar patru ma-nuscrite cu subiecte transilvănene de imediată și intensă actualitate istorico-politică și monograf-sociolo-gică: „Satele răsele ale României”, „Alexandru Papii Ilarian”, „Pla-nuri vechi de confederație dundreu-nă” și „Legile sociologice ale progre-sului”, fiecare având în medie o întindere de 128 pagini și costând lei 65, deci total 260 lei.

Pentru a mă orienta asupra ti-rajului, apoi pentru a susține chet-tuelile de tipografie, îmi permit a-apela la pătura cititoare și înțele-gătoare a importanței studiilor cu materia arătată, apoi la bibliotecile și instituțiunile culturale, să co-mande seria întreagă a celor patru volume remițând de îndată prin Cec (la Cec 1218, București) la ori-ce ghișeu postal cu anticipație co-stul lor de lei 260.

Vreau să preîntâmpin necunoscu-tul și hazardul desfacerii lente, o-bositoare și nesigure (alte explica-țiuni vor urma la timpul lor).

ION CLOPOTEL